

www. Irodalmi Jelen .hu

Böszörményi Zoltán:
Decemberi álom

Kalász István:
Meghalni, feltámadni

Fekete Vince: Virradat

N. Tóth Anikó:
Az utolsó utas

Orbán János Dénes:
A Swedenborg kávéház

Bodó Márta:
Az ember nem lehet
teljesen egyedül

Sántha Attila:
Román szépanyámról

Bányai Tamás:
A házmester éjszakája

**Díjak és ellenségek –
Farkas Wellmann Endre
beszélgetése
Szöcs Gézával**

 Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (próza), Varga Melinda (vers, interjú),

Boldog Zoltán (kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatkó Péter

A borítón **Domenico Ghirlandaio (1449–1494)** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

DECEMBERI ÁLOM

Villámok szaggatják az éj testét.
(Sérült szavaidra emlékszem még.)
Holt tárgyak úsznak szemed víztükrén.

A szél decemberi vágyat tépdés.
(Távolból nézem, mit görget az élet.)
Az üres holnapok árján lélek.

Kazalba rakott szavak, holt fények.
(Nekem a jó s a rossz örök kétely.)
Villámok tüzében remény ébred.

KALÁSZ ISTVÁN

Meghalni, feltámadni

Nem messze volt a játszótér a magas fák, a trafóház, a bokrok mögött. Az egyik padon ült a nő és a férfi, négy éve voltak házasok, még fiatalok, a homokozóban játszott a gyerekek, szőke, sápadt kisfiú, az apjára hasonlított. A férfi szólt, mennie kell, elemet kell venni, otthon találkozhatnak, a férfi rosszul hallott, a készülékbe kellett az elem. A nő bólintott, ők még maradnak, játszik a gyerek. A férfi felállt, a gyerek ült a homokban, a nap sütött. A homokozó körül három pad állt, az egyikken ültek ők, a másikon fiatal nők, valamin nevettek, odébb, a hátsó padon férfi ült, evett. Egy szendvicset. És sört ivott, dobozos sört.

Igen, így kezdődött, az apa kiment a parkból, elindult elemet venni a hallókészülékébe, az anya ott maradt a padon a táskájával, a gyerekkocsival, a két fiatal nő felállt, elmentek; csak ő maradt a játszótéren a szőke gyerekekkel a homokozóban, és a férfi, aki újabb sört vett elő. A nő nézte a férfit, szétrakott lábbal ült, borostás volt, az inge gyűrött. Lezüllött, gondolta a nő, itt ül a parkban, de miért a játszótéren? Ekkor a férfi kavicsot vett fel, dobálni kezdte a szemetes kukát, a bokrokat, végül a homokozót. Nem a gyereket, a homokozót. Miért csinálja ezt, kérdezte a nő, uram, mire jó ez? A férfi nevetett, előhúzta a telefonját, gyere már, szólt bele, várlak a szokott helyen. Hamarosan felbukkant egy kövér nő gyerekekkel. A nő is gyűröttnek nézett ki, olyannak, aki mellett nem akar az ember ülni a buszon, a gyerek kicsit idősebb lehetett, mint az ő fia, és látszott rajta, szellemi fogyatékos. Rikoltott, igen, furán üvöltött az a fiú, bement a homokozóba, leült, körülnézett. A fiatal anya ekkor gondolta először, hogy menniük kellene. Hogy nem jó itt. Aztán elszégyellte magát, ez a szegény, tompa gyerek... ő meg bizalmatlan, maradt a padon. A fia játszott tovább, a kövér nő és a férfi egymással beszélt, a gyerekek ült a homokozóban, bámulta az eget.

Aztán dobálni kezdett a homokkal, először maga körül, később a nő fiát dobta meg, a homok a gyerek szőke hajában

landolt, az anya csak bámult, a fia nem sírt, ült a homokozó sarkában, meredt maga elé, rázta a haját. A fiatal anya oda-
szólt a gyerekre, ne csináld, hé, nem szabad, majd a férfi és
a nő felé intett. Uram! Asszonyom! Nézzék már! Azok ketten
elhallgattak, a fiatal nőre bámultak, asszonyom, a gyereke do-
bálja a fiamat, a kövér nő megvonta a vállát, a férfi felröhögött,
beszéltek tovább. A gyerek ismét dobott, a fiatal anya felállt,
hé, mondta, hé, NEM, a fiú felnézett rá, a szeme tompa volt,
véres, és dobott. Ezúttal a nő felé. Aztán megint a szőke kisfiú
felé, eltalálta. A nő ekkor a gyereke elé állt, hogy védje, elővette
a telefonját, hívta a férjét, jöjjön vissza. A telefon kicsöngött,
de a férje nem hallotta, soha nem hallja meg, ha kell, gondolta
a nő, dühös volt, megfordult, megyünk, mondta a fiának, de a
gyerek nem akart, nem megyek, suttogta dacosan, és ne fog-
ja meg, rántotta el a kezét, nem akar otthon lenni, nem, nem,
üvöltött. A férfi felröhögött, a tompa fiú felugrott, odaszaladt
hozzá, a férfi megpuszilta, a kövér nő felállt, azt mondta, még
számolnak, majd elment.

Négyen maradtak a játszótéren, az anya, a fia, a férfi és a tom-
pa, langaléta gyerek. A fiatal nő arra gondolt, talán már béke
lesz, rendben, mondta a fiának, játssz tovább, és ha dobálnak,
üvölsél! Érted? A férfi felröhögött, a nő leült a padra, megint
hívta a férjét, vedd már fel, suttogta, most az egyszer, de a tele-
fon csak csöngött, közben a tompa fiú visszament a homokozó-
ba, lehuppant, nézte az eget, aztán megint felmarkolta a homo-
kot, és a szőke kisfiú felé dobta. A férfi itta a sört a padon, nem
szólt semmit, a nő arra gondolt, most üvölthetne a fia, vissza-
dobhatna, nekimehetne a másiknak, szemet szemért, igen, a fia
olyan, mint az apja, vár, élhetetlen, tűr mindent. Uram, üvöl-
tött a nő, szóljon a gyerekére, hogy hagyja abba. MOST. A férfi
felállt, körülnézett, átjött a murvás téren, megállt a nő előtt, te
rohadt, gazdag ribanc, ez egy játszótér. Mindenkié. Te rohadt,
gazdag ribanc, azt hiszed, hogy parancsolhatsz? Mit képzelsz, ki
vagy te? Egy rohadt gazdag? Fiam, üvöltötte hátra a férfi, dobálj
csak! A nő nézte a férfi kezét, ez a kéz már ütött, erőset, úgy,
hogy fáj, gondolta. Nem vagyunk gazdagok, mondta a nő hal-
kan, honnan veszi? A férfi röhögött, a gyerekkocsi, a ruha, a fiad
játékai. Ne hazudj, ribanc! A szegények nem túrnek sokáig. Egy-
szer bemegyünk a házatokba! Sztétverjük a pófátokat. Elvesszük
a pénzeteket.

A nő hallgatott. A férfi ostobaságokat beszélt, a gyerekkocsi csak valamikor volt drága, használtan vették, kopott volt, foltos, billegett, a ruhák meg? Semmi különös. Áruház, leárazás, de minden tiszta. A fián is. Van még valami, ribanc, hajolt le hozzá a férfi.

Ekkor bukkant fel a nő férje. Mi van itt, állt meg kérdőn a felesége mellett. Ki ez az úr? Mosolygott. A nő felállt, mondta, hogy az úr gyereke dobált homokkal, igen, a fiad haját teleszórta, szóltam, hagyja abba, erre az úr idejött, fenyegetett. Azt mondta... A férfi a nő férjére nézett: Ribanc, ezt mondtam. Gazdag ribanc. A nő látta, a férje dühös lesz; uram, mire jó ez, szóljon a fiának, hé, megint dob, kérem, uram! A nő férje halkán beszélt, a férfi állt a sörrel, vigyorgott, különben mi lesz, kérdezte. Mi lesz? Na? A fiatal nő érezte, semmi sem lett jobb, sőt a férfi ereje ellen ketten sem érnek semmit, uram, szólt megint a férje, a fia homokkal dobál, a nő intett, hagyd, közben a tompa fiú felállt, úgy hajította egyre a homokot a fiukra, hagyd. A kisgyerek sírva fakadt. Végre, gondolta a nő, végre képes, hogy bőgjön, ha bántják. A férje egy darabig állt, aztán azt mondta, menjenek, jobb lesz, kikerülték a nagydarab férfit, felrángatták a fiukat, fogták a kocsit, a gyereket ölben vitte a férfi.

Otthon nem beszéltek a parkról. Sem reggel, sem este. Ültek az asztalnál, kérem a vajat, mikor jössz haza, értem, be kell vásárolni, a gyerekek elfogyott a müzlije, nincs kávé. Egy hét siklott el így. Aztán péntek lett, a gyerek belázasasodott, akkor hétvégén, mondta a nő, nem megyünk sehová, és a férfi azt felelte, ha verekedni kezdett volna azzal az alakkal, akkor... Akkor, nézett rá nő, mi lett volna? A nő ebben a pillanatban érezte, nem szereti ezt a szőke, esendő férfit. Értette ő, hogy félt a parkban, hogy az a félrészeg állat biztosan összeverte volna, de akkor sem. Valami elromlott. A nő szülei hivatalnokok voltak, a férfit az apja nevelte, az öreg teherautóval fuvarozott vidéken, jól-rosszul, örökké a csőd szélén. A nőnek nem voltak testvérei, a férfinak három nővére. Igen, mondta a nő, lehet, hogy jobb volt így, és nem vagyunk gazdagok. A gyerek miatt volt jobb, mondta a férfi, és a kisfiúra mutatott, nem szabad kitenni veszélynek, és mindenképpen van, nem? A fiú ült a konyhában a kis asztalánál, riadtan nézett rájuk. Egyél, mondta a nő, egyél csak. Erre a kisfiú elsírta magát. A férj lehajolt hozzá, suttogott a gyerekeknek, a nő üvöltöni

kezdet, ne babusgasd már, olyan lesz, mint te. A férfi felállt, milyen vagyok én, kérdezte, de a nő legyintett, semmi értelme, ne haragudj, hagyjuk. Aznap nem szóltak egymáshoz, a férfi kivette a hallókészülékét, ült a konyhában, este némán feküdt a felesége mellé. Két halott, gondolta a nő, olyanok vagyunk. A férfi másnap, szombat délután ment el. A hallókészülékét nem vitte magával. Két órával később jött a rendőrség. F fiatal nyomozó állt az ajtóban, bejöhetek, asszonyom, a maga férje a..., a nő bólintott, a nyomozó bejött, a nő helyet kínálta, a nyomozó elmondta a nőnek, hogy a férje a parkban minden magyarázat nélkül megtámadott egy férfit. Igen, a játszótér mellett ütötte meg egy baseballütővel, de a férfi nem volt egyedül, két ismerőse elkezdte verni a maga férjét, ütötték, rugdalták, valaki hívta a rendőrséget, sajnálom, asszonyom, a férje kómában van, eltört a karja, a szeme megsérült, asszonyom, mi történhetett? A nő hallgatott. A nyomozó elment. A nő ült a szobában. Sírt.

Domenico Ghirlandaio (1449–1494) rajza

FEKETE VINCE versei

BESZÉD

Csak mondani kell,
csak beszélni, akadozva
előbb, majd gördülékenyebben,
aztán leállíthatatlanul, beszélni
feltétlenül, mint akinek
ettől, ezektől a mondatoktól
függ és csak a beszéd láncán,
a mondatok apró gyöngy-
golyóin pereg tovább az élete,
belesodródni egyre, beleélni
magát egyre jobban, egyre
feltartóztathatatlanabbul,
s elmondani nekik,
mindenkinek, hogy most,
hogy itt van, hogy
most, hogy itt vannak,
hallgassák hát, ez az ő
története, ez volt
az ő élete, az ő életük
is, akarta mondani, s
vajon ennyi volt, ennyi lett
volna, tette volna hozzá,
kérdelte volna, de nem
tette, nem kérdezte, csak
beszélt megállíthatatlanul,
ömlöttek belőle a
szavak, a mondatok,
fortyogott belülről ez a
nagyszerű érzés, hogy
most, hogy itt van,

hogy itt vannak, Úristen,
itt ez a csodálatos
lehetőség, hogy kimondja
magát, hogy
kibeszélje mindazt, ami volt,
ami van,
s ami lehet, e beszéd által is,
most
már visszafordíthatatlanul.

VIRRADAT

Nem akarták megbántani,
sem megsérteni, hisz
bántani is, sérteni is
ugyan lehet, de minek,
amikor nincsen semmi
értelme, ami picinyke,
pislákoló értelme lett
volna, az is mire jó, mire
az egész hercehurca, s hogy
miért is vannak tkp. itt,
mit is akarnak vajon itt,
miért jöttek ide, fejüket
ide-oda hajtogatva, miért is
nem hagyják ott egy-
magában, hadd forogjon
keserű levében, hadd
eméssze magát, hadd
kiabálja ki a világba
minden bánatát, minden
búját, baját, mint egy
holdkóros,
eszeveszett bolond,

mert lassan aztán
felvirrad
a nap, az isteni nap a
házak között,
s ez az egész ragyogó
csoda megbabonázza,
elnémítja
mindannyiukat,
s ott állnak némán,
szemlesütve,
állnak ott a napban
szinte glóriásan,
mint aki még
egyszer, ki tudja
hányadszor, immár
újjászületett.

ÜZEMI LÉT

Milyen lassan nyíló
ipari reggel, harcsafűrészek
sivítanak, a fa átható szaga
terjeng, s a gyenge reggeli
szellő lebegteti át az út
fölött, a házak tetején is át,
az utcák közé, a dombok,
a völgyek, a hajlatok
irányába, fölcsapja ezt a
szagot, és körbekergeti a
falú utcáin, a hevenyészett
posta, a falusi kocsmá
és üzletek irányába,
aztán fel a hegyek, a
fenyvesekkel

tarkított erdőségek,
a Tető felé a pusztaság,
a napról napra élők
szagát, a monoton élet,
az egyhangú létezés
átható erejét, s a mégis
levés, a mégis létezés,
mégis araszolás
céltalanságának,
hiábavalóságának,
kietlenségének,
ennek a szerencsétlen
és hiábavaló
üzemi létezésnek
lebegő szelleme
csukódik lassan
erre a világvégi,
elhagyatott
tájra, melyben úgy
kelnek
föl minden reggel ezek
az apró, mozgó hangyák,
mint akik napról napra újra és
újra nekigyürkőznek, hogy
újrakezdjék, hogy
megpróbálják
újra a sziszüphoszi
kőgörgetést, ami az
életük, és e sziklák
nélkül nem is
lennének,
nem is lehetnének
immár, meghalnának,
belepusztulnának
a világnak ezen a kietlen,
alig lakható pontján.

SZÉT

Úgy csapott át rajta az
egész, mint a villám, úgy
sújtott bele, úgy repesztette
szét mindenét, mint egy eltévedt
gránát, s úgy szórta el, s tépte
cafajtaira minden gondolatát,
minden
addigi kétségbeesetten
felemelt építményét, amiben
addig hitt, bízott, minden
fogódzót és minden biztos
pontot szétdobott, szétröpített,
s úgy ült most a kis falusi ház
délre néző teraszán, mintha
valami ünnepre várna, mintha
valamit ülne éppen, születés-
vagy névnapot, új év,
új ezred kezdetét,
ahonnan, tudja – miért is ne –
hogymásképp lesz már
tovább, mert más lesz ő is,
s más lesz a világ, amely
körülvesszi, ült
ott a teraszon, és
belévágott, belécsapott
akkor a villám,
szilánkjaival az a gránát,
vagy bomba – szent isten! – és
szétdobott benne mindent,
mindent, ami addig valamiféle
rendszerben volt, minden
rendezett polcot, fiókot,
rejteket egyszeriben kiborított,

s szétszórt az udvarán,
szétszórt oda a
terasz és a csűr közé, s most
már tényleg semmi bizonyosság,
semmi biztos pont nem maradt,
úristen, én csak éltem eddig,
és azt hittem, hogy tudok
valamit, valami biztosat,
mormolta
maga elé, de nem, de nem,
suttozta, most már végképp.

Domenico Ghirlandaio (1449–1494) tanulmánya

N. TÓTH ANIKÓ egypercesei

Késésben

Már befutott a busz, a leszállók rég eltűntek a büfék mögött, egy utas már fellépett a második lépcsőre. Mégsem mozdul percek óta a várakozók többé-kevésbé türelmetlen sora. Párafátylak lebegnek az arcok közt. A vállakat kisebb-nagyobb táskák, hátizsákok, retikülök, szatyrok húzzák. Kellemetlen borzongás kúszik a lábszárakon. A hír, hogy lefagyott a jegykiadó gép, lassan terjed a metsző hidegben.

Én a munkahelyemről kések el.

Én az iskolából.

Én a bírósági tárgyalásról.

Én az állásinterjúról.

Én a termékbemutatóról.

Én a forgatásról.

Én az orvosi vizsgálatot késem le.

Én a szakvizsgát.

Én a temetést.

Én a repülőt.

Én a fodrászt.

Én az avatást

Én a versenyt.

Én a próbát.

Én a változtatás lehetőségét.

Nem érem el a csatlakozást.

A fogadóórát.

A megnyitót.

A felvételt.

A meghallgatást.

A boldogságot.

Elgémbередnek a lábujjak, megdermednek az arcok, lefagnak a fülcimpák.

Az autóbuszvezető újraindítja a gépet. A képernyőn hidegkék mező kér türelmet. Pendülnek a percek az ajtó és a sor végén álló között feszülő húron. Végre sárgába vált a monitor, fűрге ujjak pötyögtetnek kódokat, cirreg a gép. Az utas azonban hiába nyúl a jegyért, a jegykiadó nem akasztja meg a papírszeletet,

csúszik, surrog megállás nélkül a papírcsík, hasztalan kapkod utána, kicsúszik az autóbuszvezető kezéből, körbetekeri az utas lábszárát, leereszkedik a lépcsőkön, kúszik a várakozók között, megkerüli a leghátsó utast, néhány szemvillanás alatt gúzsba köti a meglepetéstől megmerevedett ácsorgókat. Az autóbuszvezető nem veszi el lélekjelenlétét. A nagy fehér göngyöleget a buszhoz görgeti, majd a csomagtartóba tuszkolja. Lecsapja a csomagtér ajtaját, összedörzsöli a tenyerét, azután ruganyos léptekkel a helyére megy. A monitor hidegkék üdvözlésével mit sem törődve hirtelen startol, nagy gázzal indít. Be kell hoznia a késést.

Mentő

Kora délután. A langyos fényből belép a szürke árnyékba. A kettes peronon hárman-négyen ácsorognak. Sikerül galambszarmentes talpalatnyi helyet foglalnia a várakozáshoz. Azért aggodalmasan feltekint. A fészkek helyét a földről is meg lehet saccolni a guanó mennyiségéből. A galambok kedvenc tartózkodási helyét ugyanúgy. Ám igazából nincs biztonságos hely. A galambok a vasgerendákon korzóznak, kelletik magukat, vagy éppen morzsára, kiflivégre, hamburgertöltelékre vadásznak odafentről. Át-átröppennek egymáshoz, egykedvűen burukkolnak. És persze potyogtatnak. Fehéret, szürkét, sárgát.

Még van tíz perce. Nézegeti a várakozókat. Töpörödött anyóka áll mellette viseltes, sötétkék kosztümben, kopott félcipőben, harisnyáján széles ösvény fut. Sárgásszürke, ritkás haja kicsi kontyba tekeredik szomorú tarkóján. Egy hátizsákos lány színes, horgolt fülbevalóval. Egy ötvenes férfi barna sporttáskával, vállra vetett dzsekivel. A többi kocsiálláson sincs tülekedés. Kora délutáni holtidő.

A galamb a szomszéd peron mellett hever, majdnem szemben vele. Feje csapzott, nyaka ijesztően elnyúlt. Szellő borzolja a pihetollakat a begyén. Karmai égnek merednek. Csendélet guanóval és galambtetemmel. Nem tudja levenni róla a szemét.

Az anyóka váratlanul elindul. Meglepő fürgeséggel a galambnál terem. Nejlón szatyrárt a karjára akasztja, lehajol, gyengéden kezébe veszi a madarat, burukkol valamit.

Mindjárt becsúsztatja a szatyrába?

Utazás döglött galambbal, temetési szertartás a diófa tövében, gyűjtősből fejfa, gyászkendő, siratóénekek.

Nem jó a prognózis. Az anyóka talpra állítja a madarat a szomszéd peronon. Vajákos asszony, boszorkány: életre simogatja. A galamb meginog, de a várakozás ellenére nem esik vissza. Fejét ide-oda rángatva eltipeg.

Éppen kanyarodik az autóbusz. Ha az anyóka nem lép közbe, szétlapítja a madarat.

Az anyó ezer ránca közt kicsi mosoly. Az orra elé motyog. Először repült, és elfáradt a kicsike. Vagy elájult az izgatottságtól. Semmi baj. Semmi baj.

Nyílik az ajtó, hárman-négyen leszállnak. A várakozók a gånóhalmokat kerülgetve felszállnak.

Két galamb sétál a peronon. Nincs morzsa.

Unottan elszállnak.

Sorompó

Egyenletesen zúgó motor, finom rázkódás feledteti az utazás miatti kényszerébredés szenvedéseit. A mobil hálóterem biztosítja az álomsorozat folytatását. Csak a gépkocsivezető figyelni éberen a hajnali égen hunyorgó csillagokat. Szeme sarkából azt is látja, hogy az út mentén futó fák karmai felhasogatják a fekete drapériát.

Váratlan fékezés.

Előrerándulnak, majd hátranyekkennek az öntudatlan testek. A legtöbben nem ébrednek fel.

A motor tompa zajjal jár. Az autóbusz azonban nem indul.

A gépkocsivezető dermedten ül a volán mögött.

Vészjésló a mozdulatlanság.

A lány kihajol az ülésorok közti folyosóra. Az erős fényben fehérnek tűnik minden: kétoldalt az erdő, a szalagkorlát, közepen az úttest. Az agancsot veszi észre legutoljára. Mintha faágak kúsztak volna a kocsni elé, sorompónak.

Nincs maradása, előresiet.

A fényszóró fehérnek mutatja a pompás állatot.

Üres fény verődik vissza a szeméből.

Nem mozdul.

Kapcsolja ki a lámpát.

Nem tehetem. Balesetveszélyes.

Legalább a fényszórót.

Hiszen már levettem.

Így is vakítja.

Nem lehet, hogy egyébként is vak? Nézze a szemét...

Nyissa ki, kérem.

A lány a kocsni elé sétál. Óvatosan megsimogatja a szarvas ragyogó fehér oldalát. Sosem érintett még vadállatot. Felpillant a gépkocsivezetőre. Üres fény verődik vissza a szeméből.

A gépkocsivezető dermedten ül a volán mögött.

A lány az agancs felé nyúl. Az állat engedelmesen lehajtja a fejét.

Kezét az agancs egyik kicsi ágacskáján tartva a lány lassan az út széle felé indul. Az állat követi. Átlép a szalagkorláton, az árkon. Kezét leveszi az agancsról. Visszafordul.

Amint fellép a busz alsó lépcsőjére, árny suhan: a szarvas ismét a kocsni elé szökken.

A lány odasétál. Óvatosan megsimogatja. Ágacska, szalagkorlát, árok. Visszafordul. Int a sofőrnek. A szarvas lehajtja fejét. A lány felkapaszkodik a hátára. A fehér bozót megnyílik, majd újra összekapaszkodnak az ágak.

A sofőr dermedten ül a volán mögött.

Az utasok alszanak. Békésen peregnek az álomfilmkockák.

Veszteglés

Hosszú kocsisor torlódik össze a behavazott úton. Hókucsmás személyautók, kisteherautók, autóbuszok, kamionok várakoznak. A kipufogók kis füstöket eregetnek. Lágyan hull a hó.

A távolsági buszban kevés az utas. Egy középkorú nő ül a sofőr mögötti ülésen. Tojáshejszínű pulóvere feltűnő melleket és két hashurkát sejtet, fülében aranykarikák himbálóznak, tarkóján laza konty. Három üléssel hátrább ötévesforma kislány nyüzsg, ujjával krikszkrakszokat firkál az ablak párájába, hirtelen felugrik, hátrahuppan, copfos fejét hol anyja vállára ejti, hol ölébe fúrja, orrát az ablaküveghez lapítja, ráncigálja a hálós zsebet az előtte levő üléstámlán, mogyorókrémmel töltött kekszet majszol, teleszórja morzsával rózsaszín pólóját, az ülést, a hajába is kerül néhány töltelékdarabka. Az anya időnként reménytelen

csitításba kezd, majd gyorsan feladja. Sajog a válla, zsibbad a lába. Egy fehér hajú, szikár öregember két üléssel arrébb, a másik oldalon. Óriási utazótáskájától alig fér el, lábát a két ülés között folyosóra lógatja. Merev tekintete az ablakon át a fehér semmibe veszik. Mögötte göndör hajú, fiatal nő bóbiskol. Kötött mellényéből gömbölyű has emelkedik. Jobb keze a kismamákra jellemzően a mell alatti domborulatot nyugszik. Vörösre rúszozott ajka kissé elnyílik. Távolabb diákforma fiú táblagépevel múlhatja az időt. Arcába hulló tincseit néha hátrasimítja, sosem néz fel. Leghátul két kamasz feledkezik egymásba a hátizsák és a függöny keretezte intim térben. A fiú a lány blúza alatt kotorász, a lány a fiú combját markolássza.

A szélvédőre szerelt kijelzőn lassan váltó piros pálcikaszámok mutatják a vánszorgó időt. A hó miatt később sötétedik.

A sofőr kávéét főz az aranykarikás nőnek. Cukorkával kínálja a kislányt és az anyát. A szunyókáló terhes nő mellé almát helyez az ülésre. Az öregemberrel megosztja az uzsonnáját.

Kólát tölt a táblagépes fiúnak, a szerelmespárnak csokoládét bont.

Másodpercek pilinkéznek, akár a hópelyhek.

A nagymellű nő elkortyolgatja a gyorsan hűlő feketét. A hideg kávé szépít. A kislány szétrágja, az anya elszopogatja a cukorkát. A kismama elrágcsálja az almát csutkástul. A mag jót tesz a magzatnak. Az öregembernek elmozdul a fogsora, ahogy a szikkadt kenyérbe harap. A táblagépes fiú felbőfögi a kólaíz emlékét. A szerelmesek egymás szájából harapdálják a csokoládécsíkokat.

Kékes fény dereng az utastérben.

Szél támad, havat forgat a szántóföldről az útra.

Elakadnak az ablaktörők.

Hógarázsok épülnek személyautók, kamionok, kisteherautók, autóbuszok számára.

Mobiltelefon-képernyők villannak, üzenetek cikáznak a hómezők fölött.

A motor köhécsel, majd leáll.

Pálcikaszámok izzanak a kijelzőn.

A nagymellű nő egy derűs délután illatára gondol.

A gépkocsivezető a szolgálati ülésen hever egy kockás pléd alatt.

A kismama felveszi a kabátját. A pocakján nem tudja begombolni. A résre világoszöld buborékmintás, narancsszínű gyapjú-sálát borít. Hogy is mondta az orvos: megreped majd a magzat-

buborék? Vagy magzatburok? Vagy mi lesz.

A kislány sárga ruhás rongybabát babusgat.

Az öregember zseblámpát kotor elő a táskájából.

Az anya szeme körül szelíden szaporodnak a szarkalábak.

A kislány rózsaszín pólója alá dugja, majd előrántja a rongybabát.

A baba hüppög. A baba kacag.

Mielőtt kialszik a fény a szemükben, a szerelmesek örök hűséget esküsznek.

A táblagép képernyője elsötétül.

Hiába kattintgatja egyre türelmetlenebbül az öregember, a zseblámpa nem működik.

A sofőr horkol a kockás pléd alatt.

A nagymellű nő lebontja kontyát. Eltűnnek az aranykarikák a hajsátorban.

A fiatal nő combjai között magzatzáradarabkák gyűlnek.

A hópelyhek a levegőbe fagnak.

Az öregember tekintete a fekete semmibe merevedik.

Az utolsó utas

L.-ben csaknem kiürül az autóbusz.

Az egyetlen utas lerakja az üléből a táskát, a kabátot. Megigazgatja nyakán a narancsszín sálát. Kinyújtja a lábát.

Az autóbuszvezető ráérősen elszív egy cigarettát a peronon, nem zavarja, hogy késésben van. A csikket a szemetes oldalán nyomja el. Fellép a buszra, végigsétál az ülések közti folyosón, ellenőrzi a csomagtartót, itt-ott lehajol, benéz az ülések alá.

Az utas követi a mozdulatait, ahogy visszaül a vezetőülésre, szöszmötöl a műszerfalon, nyomkodja a jegykiadó gép képernyőjét.

Végre csukódik az ajtó. A busz bekanyarodik az olvadékony alkonyatba.

Az utas elfészkelődik a hátralévő útra: ellazítja végtagjait, szemét lehunyja. Nem akarja látni a fák reménytelen futását.

A külvilágból csak a motor egyenletes zúgása marad.

Csak a zúgás.

Megnyugtató, egyenletes, tompa zúgás. Zúgás a homloka mögött.

Zúgás a fülében, zúgás a torkában, a gyomrában.

Hirtelen szorongás fogja el.

Visszavesz a sebességből. Fékez.

A kanyar után megkönnyebbül.

Lehúz az út szélére.

Megáll.

Csak a motor kétségbeejtő zúgása.

Szorul a torok, akadozik a lélegzet.

Ugyan mi történhet?

Végigsétál az ülések közti folyosón.

Megáll.

Az utas nyakán szorul a narancsszín sál.

Elakad a lélegzet.

Rémült arc az ablak fekete keretében.

Aztán lohol a lejtőn, kapaszkodik a dombon, zöttyen a kátyúnál, megdől a kanyarban. D.-nél behozza a késést. T.-nél három kamiont előz egymás után.

Végre felvillannak az s.-i benzinkút ismerős fényei. Üres tekintet a visszapillantóban.

A végállomáson könnyed léptekkel hagyja el a buszt. Libben a narancsszín sál a törékeny vállon.

Lomhán csukódik az ajtó

az utolsó utas

mögött.

Köztés évszakok

GERGELY BORBÁLA
és KULCSÁR ÁRPÁD négykezese

KÖZTES ÉVSZAKOK

a köztés évszakokban az arányok
egyébként csak a hangulat és az élesség változik
a cserjék vetett árnyékában végtelenített
történetpályán olvadnak össze
majd mássá az emberalakok

folyondárok kacsai markolják
s rejtik el a történetet
a téglák szövetét hideg indák hasítják

itt kezdődik fogságod el

egy ember indul át a kerteken
kezei a puha fövényre hullanak
szemei odaadják a fényt a sötétnek
húsa gőzölög s vérével öntözi a liliomokat
szaguk fojtogatón beér

az ismétlődő hangok kivesztek fejedből
többé nem szólal meg a telefon
világodat felcserélted
s a bokrok aljából nem lopakodott még elő új világ
fekszel és örülnél már a szánalomnak is

KULCSÁR ÁRPÁD

AZ ELHALT CSILLAGOT IS ELNEVEZIK

Két halott bolygó
csillag-veszítettek és
jégtektonikájúak
mozgásukat egy majdani távcső
az elnyelt fényből fogja látni
e tekintet hozza el az időt
és elnevezik őket
s az elhalt csillagot is elnevezik

két sötét felükből az egyik
a központ helye felé fordul
a mag mely egykor fényt adott
most a semmi sugárzása

fodraik behullanak
kiepedt szelek barázdáiba
az utolsó rög visszhangja is kiszáll
a gravitáció emléke bágyadtan körbeleng

és lelassítja őket
hogy a mindenségnél lassabban távolodjanak
a határok felé
e lassúbb mozgás lesz a történetük

GERGELY BORBÁLA

EREZET

A testvéreim születésekor ültetett fákat
kivágta az új lakó.
Árnyékukban főztünk sárból, uszadékfák
mozsárban tört kérgéből és avas fűszerekből.
Énekelnünk kellett, de így is kiszűrődött
a konyhából az öregek kártyapartija.

A fehér törzseken karcok, akár szélben
harisnyámra tapadt levélerek.
Az őslápon túli kukoricások valamelyikén,
egy bunkerban rejtettük el a kulcsot
az elfelejtett jelekhez,
de abba a faluba már egyikünk se megy vissza.

Hypóba áztatott szemek mögött emlékek.
Ahogy az egész évszakon át betonra terített,
olcsó papírra készült önarcképekről,
fakuljon ki minden feleslegesen lehelyezett folt.

Az ösvényeink meghatározott időtartama,
a betakarítás utáni féktelen szellőkések,
a hazaút vágytalan képei alagutakon át,
gyümölcskosarak penészedő bélése,
anyajegyek elfertőződésének pillanata
kánikula idején.

Van egy képzelt fotóm felmenőinkről,
ahogy egy hírközléstől elszigetelt udvaron
frissen szedett salátát esznek
sugárzásveszély idején, ugyanitt.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

A Swedenborg kávéház

(részletek)

(Most képzeljék el Dantét cigaretta nélkül)

Doktor Hugó, szokása szerint, brillírozott. Szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy övé legyen a beavató előadás. Hadd érezzék az elsőéves bölcsészek, hogy megérte idejönni.

Doktor Hugó az Univerzitás dísze, ikonja, a Bölcsészkar dékánja és mindenki abszolút kedvence volt, hatvankét éves, hórihorgas és görbe, hatalmas karvalyorról, kajla szatellit-fülekkel és sokdioptriás szemüveggel. Maradék hajcsimbókjai szanaszét álltak, öltönye pecsétes, slicce mindig félig-gombolt volt, elvégre egy igazi professzor nem ad a külsőségekre. Nem ivott, társágba sem járt, barátai nem voltak, és magától értetődően nőtlen volt. Az irodalmon kívül egyetlen szenvedélynek áldozott: a dohányzásnak. Ezt azonban a legmagasabb szinten művelte, napi három doboz erős cigarettát és tíz-tizenkét kubai szivart füstölt el.

Doktor Hugó szájából sosem hiányzott a cigi. Lett legyen előadás, konferencia, fogadás vagy bármilyen egyéb léthelyzet, a professzor könyörtelenül pöfékelt, és az esetleges tiltakozókkal szemrebbenés nélkül közölte: ha nem gyújthat rá, abban a pillanatban távozik.

Mikor betiltották a dohányzást a közintézményekben, Doktor Hugó kijelentette:

– Márpedig amíg én uralkodom a Bölcsészkaron, ebben az épületben bárki bárhol és bármikor rágyújthat. Őszintén szólva azt sem tudom, monarchia van vagy köztársaság, de ha az ország göréi kifogásolják, hogy mi dohányzunk, öltsenek kámszát, szórjanak hamut a fejükre, zarándokoljanak ist... pardon, akadémiai színem elé, és próbáljanak csak átmenni a vizsgán. A bölcsész és a művész genetikailag blázol, és punktum, ez egy axióma. Most képzeljék el Dantét cigaretta nélkül... Mi lett volna az Isteni színjátékból?

Egy túlbuzgó bölcsészpalánta nyomban belesétált a csapdába:

– De professzor úr, akkor még nem volt dohány, sem cigaretta Európában.

– Na látja, fiam, a korlátoltság eme trágyáját fogjuk kitakarítani elméje istállójából itt, a bölcsészkaron. A profi bölcsész játszi könnyedséggel görbíti meg az időt, és cigarettával kínálja Dantét.

Doktor Hugó roppant cinikus és mocskos szájú volt, előszere-ttel használta a szlenget is. Félelmetes tudása, briliáns előadói tehetsége mellett ez is hozzájárult osztatlan népszerűségéhez.

– Hölgyeim és uraim – közölte az új évfolyammal –, nyugodtan rágyújthatnak.

– Hová hamuzzunk? – érdeklődött valaki.

– A padlóra. Elvégre azért fizetjük azokat a kurva takarítónőket, hogy takarítsanak, nemde? Miért nem végeztek bölcsész-kart, úgy egy rangos diploma birtokában művelhetnék ugyanezt, és Szent Ágoston időfilozófiáját boncolgathatnék porszívózás közben. Továbbá közlöm magukkal, hogy sörözhetnek, csókolózhatnak, és felőlem akár kúrhatnak is, ha éppen fölajzza ma-gukat egy-egy észbontó világirodalmi csemege, hanem azért a fülüket tartsák nyitva. Tudatom magukkal azt is, hogy szeretem a pofátlan, nagyképű és vitára hajlamos fazonokat. Remélem, prima kis diskurzusokban lesz részünk. Vita által halad előre a bölcsészet tudománya. Időnként, az őszinte véleménynyilvánításhoz és a mélyreható műelemzéshez elengedhetetlenek a trágár és obszcén kifejezések, úgyhogy bátorítok mindenkit ezek használatára. Remélem, már értesültek arról is, hogy egy rendes diák sokat lóg, piál, kefél, marháskodik, és mindent beseggel a vizsgára. Ehhez tartsák magukat!

Az előadás végeztével Doktor Hugó önelégülten távozott leg-újabb ötven híve köréből.

(Válla mögül apró, pajkos Ámorok)

Az ajtóval szemben álltam, és vártam, hogy Ágnes kilépjen a teremből. Tudtam, hogy itt kell lennie, bár a teremben hiába kuta-koztam utána, de már régóta tudom, ma fog kilépni, és ezen az ajtón, és nem ez lesz az első találkozás.

Ágnes kilépett a folyosóra, és félszeg mosollyal nézett körbe, mint aki keres valakit. Majd észrevett, és megremegett. Bár le-het, csak az előttem lebegő kékes ködön keresztül véltem úgy, de tény, hogy néhány másodpercig stírölt, majd elmosolyodott, mire én kezdtem el remegni, mert abban a pillanatban Ágnes vállá mögül apró, pajkos Ámorok röppentek föl.

Mulatott rajtam, vagy megesett a szíve? Kölyökpofám volt; kissé bő szmokingot viseltem, az apámét, és ez a szerkő jócskán elütött a többiek posztmodern viseletétől.

Ágnes hozzám lépett, bemutatkozott, és meghívott egy italra.

– Köszönöm – rebegetem. – Kitüntetésnek veszem.

– Ó, a kis modoros! – kacagott Ágnes. – De félre ne értsd! Férfinél vagyok. Csak most egy kicsit magányos, és jövevény ebben a városban. És az egyetem elkezdését azért illene megünnepegni, akár egy tószttal. Úgyhogy, ha hajlandó vagy szórakoztatni egy szépasszonyt, meghálálom.

– Remek – mondtam. – Hová megyünk?

– Nem tudom, nem ismerem a lokálokat. Te helybéli vagy?

– Igen.

– Akkor te kalauzolsz.

– Menjünk a Swedenborg kávéházba. Mindenki odajár.

A néhány percnyi baktatás alatt nem szóltunk egymáshoz, csak időnként egymásra néztünk, és olyankor rám mosolygott. A szemem sarkából fürkésztem, s bár tudhattam volna, hogy semmi értelme, megpróbáltam hibát találni benne. Sikertelenül: Ágnes körül, többméteres körzetben mindig május volt. Követte őt a tavasz.

– A vendégem vagy, most és bármikor. Rendelj bátran, bármit! – nagylelkűsködött Ágnes a kávézóban.

Egy kávé és egy konyakot kértem. Kuncogtam magamban, élveztem a helyzetet. Azt képzelem, holmi ágrólszakadt flótás vagyok, aki az atyai kollekcióból kapkodott magára néhány ósdi darabot. Nem akartam sokáig ebbe a hitbe ringatni, de még vártam egy kicsit, mert annyira aranyos volt.

– Micsoda ördögi hely! – nézett körül Ágnes. – Határozottan bejön nekem.

A kávéház nagy volt, zezugos; a falakat Bosch-, Arcimboldo-, Dalí- és Blake-festmények reпрói díszítették, elvégre az intézmény névadója, Emmanuel Swedenborg menny és pokol legnagyobb szakértője volt, be is járta az egészszet, az Úr angyalának személyes meghívására.

Hogy ki volt a tulajdonos, és miért épp a svéd polihisztorról és misztikusról nevezte el a kávézót, senki nem tudta. A polcon ott hevert a *Menny és Pokol* néhány példánya, akinek volt türelme az elvont és unalmas szöveghez, elolvashatta, és megvigasztalódhatott a túlvilág szigorúságát, no meg a züllést és az erköcstelenségét illetőleg, és tippelhetett a névadás okára is: a

swedenborgi, korántsem negatív pokol igencsak emlékeztetett egy diáknegyedre. De vagy kevés ilyen elszánt filosz akadt, vagy időnként újakra cserélték a példányokat, mindenesetre szinte teljesen érintetlenek voltak.

A Swedenborg kávéház az egyetemisták és a művészek bálványozott szórakozóhelye volt. Ha napközben léptél be, a zajos, zsúfolt utcáról, egy misztikus világban találtad magad. A jeles intézményben szerelmek szövődtek, heves irodalmi, művészeti és filozófiai viták dúltak, és minden úgy volt kialakítva, hogy ennek kedvezzen. A pincérek szigorúan betartottak valamiféle ósdi etikettet, és soha nem felejtettek el illatos gyertyát helyezni az asztalra és vörös rózsaszálat tenni a hölgyek pohara mellé, mikor úgy tűnt, hogy szerelem van kibontakozóban.

Esténként pedig hatalmas dorbézolások és eksztatikus bulik zajlottak – ilyenkor föl sem tűnt a pokoli ornamentika.

Ágnes egy fehér Martinit rendelt. Egyből fölhajtotta, majd elkezdett csacsogni. Mindenről, amit már tudtam. A csodálatos és megérett férjről, aki beletörődött a távolságba. Hogy az egyetem utánra tervezik a gyereket. Mindent elmondott, ami nem fog megtörténni.

– Ne haragudj, hogy ilyesmikkel fásasztalak – mentegetőzött.
– A végén még buta libának nézel. Pedig nem vagyok az, de most nem könnyű nekem. Nem ismerek senkit, egyedül vagyok, nem merek hazamenni, félek a magánytól. Beszédkényszerem van.

– Nem fásasztasz – feleltem, és elmosolyodtam.

Ágnes most látott először mosolyogni, és láthatóan megdöbent.

Ez kaján örömmel töltött el. Hideg, gúnyos mosolyom a hiúság kivetülése volt, és én büszkén lestem a hatását: a megtorpanást, amelyet mindenkinél megtapasztalhattam. Ágnes kellett nekem, és ott, akkor, különösebb gondolkodás nélkül, ösztönből vagy irtóztató magányom miatt eldöntöttem, hogy ha az összes poklot is végig kell járnom, ha harcolnom, ha gyilkolnom kell, akkor is az enyém lesz.

– A szüleiddel laksz? – érdeklődött Ágnes.

– Nem. Egyedül.

– Nocsak? Ilyen kölyökként már elköltöztél?

– Huszonkét éves vagyok...

– Huszonkettő? Hihetetlen. A tizenkilencet is csak azért adtam meg neked, mert egyetemista vagy. Hát, ha huszonkettő vagy, akkor érthető.

– Nem költöztem el. A szüleim meghaltak.
Ágnes az ajkába harapott.
– Kérlek, ne haragudj!
– Nem haragszom, csak ne menjünk bele a részletekbe.
– Jaj! Végtelenül sajnálom... – hebegett Ágnes. – Úristen, milyen életed lehet... Miből élsz? Dolgozol, hogy egyetemre járhasz?

Nem is várta meg a választ, hanem lelkesen folytatta:

– Kisherceg! Muszáj gondoskodnom rólad.
– Egy igazi jó tündér vagy – nevettem föl. – De fölösleges aggodnod értem. Elképesztő vagyont örököltem. Életem végéig semmire rá nem kell tennem a kezem.

Ágnes meglepett arcot vágott.

– De simogatásra azért mégis szükséged lehet. Mit keres egy Krózus a bölcsészkaron?

– Másokkal ellentétben önzetlenül, érdektől és hátsó szándéktól mentesen, az irodalmat és buja környékét.

– Cinikus vagy, de édes. És erős. Fordul a kocka, most már csak az a kérdés, hogy végül is ki kiről gondoskodik.

– Ó, roppant egyszerű – mondtam. – Egy mindkettőért, mindkettő egyért! Létszámhiányra alkalmazott háromtestőr-szlogen.

– Kimondottan jó ilyen kretén bölcsészdumát hallani – csilintelt Ágnes replikája.

Ezen pompásan elszórakoztunk, megegyeztünk, hogy mellőzzük a fellengzős retorikát, érdekszövetséget kötünk a magány legyűrésére, összetartunk a summa cum laude átvételéig és utána még néhány röpké évtizedig – és én tovább fürdőztem az Ágnesből áradó májusban, összekacsintottam a vállam fölött röpködő Ámorokkal, és tudtam: minden megfogadott halhatatlanságom ellenére, ha egyszer netalántán valamiért-valakiért meghalok, az csakis Ágnes lehet.

(Az érzések intenzitásában különbözik)

Megrögzött idealistaként próbáltam bebeszélni magamnak, hogy meghaltam.

Tekeregtem a városban, de minden ugyanolyan volt, mint amikor életben voltam. Szóba elegyedtem az emberekkel, ugyanolyanok voltak, mint annak előtte. A Swedenborg kávéház sem változott, és a kávé változatlan íze is azt bizonyította, hogy élek.

Nem így Emmanuel Swedenborg erre vonatkozó teóriái.

A derék tudakos volt ugyanis igazán illetékes élet és halál dolgaiban, hiszen hajdanán az Úr Angyala meginvítálta a túlvilágra. Nem meghalni: látogatóba hívta. Addigi élete – ötvenhat esztendő – a tudomány bűvöletében zajlott. Az utolsó nagy polihisztorként tartják számon azon kevesek, akik ismerik a nevét. Swedenborg a tudomány több területén is maradandót alkotott. Fölfedezése előtt megjósolta a hetedik bolygó – az Uránusz – létezését, leírta a repülőgépet – és nem a léghajót, hanem a levegőnél nehezebb szerkezetet –, valamint a tengeralattjárót. Megtervezett egy mechanikus szekeret is, az autó előfutárát. Mindezt huszonnégy éves koráig. Majd bányagépeket talált föl, és gépesíteni akarta a svéd mezőgazdaságot. A fizikában a mágneses jelenségeket kutatta és magyarázta, a kémiában az elemi részecskék elméletében fogalmazott meg néhány máig érvényes törvényszerűséget. Az orvostudományban az idegrendszerrel való fejtegetéseiben alapozta meg Monro újításait, és abban a korban, amikor még nem tudták, hogy mi az oxigén, és hogyan történik a légzés, Swedenborg kimutatta, hogy a tüdőt behálózó erekben lévő vér beszívja a levegőnek a szervezet által felhasználható elemeit. Aki pedig azt hiszi, hogy a Naprendszer kialakulására vonatkozó elméletek – melyek a jelenlegi állapotot nem a teremtésnek tulajdonítják, hanem egy ősködből való fejlődés eredményének – Kanttól, majd kidolgozottabban, Laplace-tól származnak, megtudhatja, hogy a derék Emmanuel negyven évvel Immanuel előtt már fölvázolta ezt a teóriát. Hogy Kant – akit Nietzsche leidiótázott és katasztrofális póknak minősített – aratta le a babérokat, az azért van, mivel az emberek nem, ellenben Kant tanulmányozta Swedenborgot.

A semmi határán túli meghívás előtt hosszú hónapokig különleges álmok dúlták föl a polihisztor éjszakáit. Alapos ember lévén lejegyezte őket; a hátborzongató *Álmoskönyvet* nem kívánta publikálni, és a swedenborgi sors, melynek a feledés jutott osztályrészül, ezzel a különleges könyvvel sem tett kivételt: mintegy kétszáz esztendeig porosodott egy londoni padláson.

A világirodalomban se szeri, se száma az álomleírásoknak. Legtöbbje nem is az álomról szól, hanem inkább arról, amit írójának álmodni szeretne; ha pedig tényleg valós álom áll mögötte, akkor sem igazán hiteles, hiszen az álombéli érzést lehetetlen szavakban visszaadni. Swedenborg újítása az, hogy minimalizálja az érzelmeket. Csak a történeteket írja le, minuciózus pontos-

sággal és oly szárazon, mintha egy bányagép műszaki adatairól volna szó. Esetenként – ugyanolyan szárazon – elemzi is őket. Szinte teljesen kiküszöböli az érzelmeket és a szubjektivitást. Mégis az ellenkezőjét érezzük: ez a lehető legszentimentálisabb könyv, az érzelmeik igazi magasiskolája.

Miután álmaiban fölkészült a nagy metafizikai utazásra, 1744-ben Emmanuel Swedenborg meglátogatta a mennyet és a poklot, találkozott annak lakóival, majd hazatérve leírta azt, amit látott, hallott és kikövetkeztetett.

Azt hihetnők, hogy beállt azon sok száz örült sorába, akikkel ugyanez megtörtént, és akik közül a sikeresebbeket prófétáknak titulálják.

Ám Emmanuel Swedenborg merőben különbözik a többi tébolyulttól. Elsősorban abban, hogy nem örült. Egy örült nem tud ennyire tisztán, logikusan és értelmesen nyilatkozni. A látomásokról szóló könyvekben nyoma sincs az eksztázisnak, a túlvilágot úgy ábrázolja, mintha egy várost vagy országot írna le egy kiváló megfigyelőképességgel rendelkező utazó. Még az angyalok otthonainak részletes bemutatásáról sem feledkezik meg.

Mert, és ez Swedenborg filozófiájának – vagy inkább vallásának – a lényege: a túlvilág semmiben sem különbözik a földi világtól. Semmiben, ami tárgyi. Csak az érzések intenzitásában különbözik.

Az ember egyszerűen nem veszi észre, hogy meghalt.

Ugyanúgy és ugyanott él tovább, ugyanabban a lakásban, városban. Családja, barátai, ismerősei körében. Csak az érzékelés és az érzések erősödnek föl fokozatosan. Vagyis a túlvilág olyan, mint az álom.

A túlvilági élet a földihez hasonlóan folytatódik, csak ebben a fölfokozott állapotban másként történik minden. Erősebb a szeretet és lángolóbb a szerelem, ugyanakkor hatalmasabb a gyűlölet és aktívabbak az ösztönök is. A túlfűtöttség miatt jobban elkülönül a jó és a rossz. Míg a földi élet szürkeségében nem tudtál igazán szeretni, most tudsz. Ha mindeddig nem engedted ki magadból a gonoszt, mert nem merted – most kiengeded.

Különféle lények közelednek hozzád, a túlvilág polgárai. Akárcsak a földi életben, ismeretségek, szerelmek, barátságok szövődnek. A lények között vannak angyalok, akikben a jó, és démonok, akikben a rossz az erősebb. Ugyanolyan emberek, mint te.

És lassan eldől, hogy kikhez kívánsz csatlakozni, kikkel barátkozol, kiket szeretsz. Eldől, hogy hová tartozol. A menny és a pokol egyazon dimenzióban van, csak az Úrhoz viszonyított távolság nem ugyanaz. A középpontban az Úr fénye ragyog, minél közelebb vagy hozzá, annál inkább a mennyben, minél távolabb, annál inkább a pokolban élsz.

Swedenborg megszünteti, kiiktatja a bűn és a bűnhődés fogalmát, melyre a vallások alapoznak. Nem megmérettetés és ítélet alapján kerülsz a mennybe vagy a pokolba, hanem saját természeted, saját döntésed alapján. Az értelmekre van bízva minden. Ha megérted azt, hogy jobb a mennyben lenni, akkor oda kerülsz. Ha a poklot kívánod, ha a pokolbéliek körében érzed jobban magad, akkor ott fogsz élni.

Kínzásról szó sincs. A túlvilágon a bűnhődés magával a bűnös tettel egyidejű, a tett egyben a bűnhődés is.

Swedenborg törvényhozása abból áll, hogy megszüntet mindent, ami intézmény. Megszünteti a vallást, a törvényt, a jogot. A végső törvény: a törvénytélküiség. Az ember úgy olvadhat egybe a Léttel, ha törvény nélküli, akárcsak a Lét.

Hogy a derék Emmanuel valóban látta-e a túlvilágot, vagy sem, engem különösebben nem érdekelt. Én egy új világba akartam röpitelni magam, és ehhez egy logikusan fölépített idealista okfejtésre volt szükségem.

Visszagondoltam az elmúlt évekre. Visszagondoltam a mérenyletre. Az emberi törvények szerint súlyos büntetést érdemelnék érte. A vallás törvényei szerint elkárhozást és keserves bűnhődést. De – swedenborgi értelemben – nem követtem el bűnt, csak eltávolodtam valamtól. Az Úr fényétől, mely Úrban nem hiszek, mely fényben csak egy szimbólumot látok: önmagam. Magamtól távolodtam el, a szeretet, az önzetlenség, a nyugalom mennyországából az önzés, a magány, a kilátástalanság poklába.

Ha vetélytársam kiiktatása sikerrel járt volna, és Ágnes itt lenne mellettem, a tudat maga lenne a pokol, hogy mindez nem szabad akaratóból történt, mert a merénnyellett beleavatkoztam a sorsába.

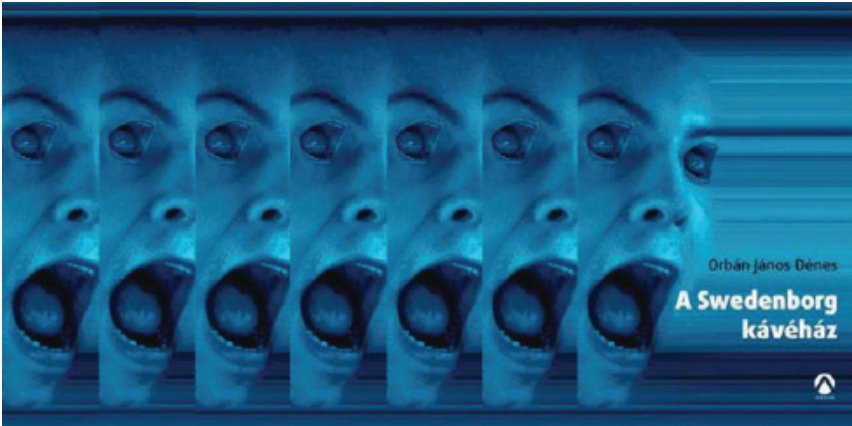
Ez a néhány év a mennyből a pokolba vezetett. Szüleim halála után a kék önimádat adott erőt ahhoz, hogy a tragédiát túléljem. Minden, ami azóta történt, ezt az önszeretetet emésztette föl. Mikor pedig teljesen vagy szinte teljesen megszűnt önmagam szeretete, meg akartam halni, és bevettem az altatókat.

Olyan lényekkel keveredtem, akik a pokol emberei voltak. Egyedül Ágnes volt az, aki a mennyből jött, és akit én teregettem, vonszoltam a pokol felé.

Sikeres vagy sikertelen – egyre megy –, az öngyilkosság megtisztított attól, amit azelőtt bűnnek neveztem, és lehetőséget kínált egy új élet elkezdéséhez. Mikor fölébredtem, és órákon át néztem a tükörbe, azt hiszem, egy kicsit ismét tudtam szeretni magam. Eltávolodtam a démonoktól, inkább elbeszélgettem Emmanuellel, aki valamiféle hitet öntött belém, a fényről, melyhez közeledni kell.

Beletelik egy kis időbe, míg színesebbnek látok mindent, ami nemrég fakó volt és még most is ködös; még valahol a menny és a pokol közötti sávon állok, de arcom a fény felé néz, azt kutatja a messzeségben: önmagamban.

BAK RITA versei

A KERTBEN

A kertben
derékszögben megtörték
a fénynyalábok,
vártam,
mikor térnek be hozzám,
mikor csúsznak le
a szakadt tapétán.
Napokig vártam.
Nem jöttek.
Kifáradtam a várakozásban.
Kutyám gombszemekkel
nézett rám a szemközi
fotelből,
csuklott egyet,
mintha biztatna,
tarts ki, jönnek majd.
Még az ablakokat is megpucoltam.
Hátha könnyebben bejutnak.
A fárasztó, haszontalan
várakozás végén
kimerülve elbóbiskoltam.
Bejött anyám
a konyhából.
Fogd meg a karfát – mondta.
Apád ma délelőtt
meghalt.

MENET

Veterán katona
szürkehályog-tükrön át
az omegába lát.
Elesik,
a sárból feláll,
bukdácsol tovább.
A távolban
szikkadó domborzatok
sorakoznak
méretre szabva.
Messze pacsirtalárma,
faháncs-szaggató ordítás,
lépésenként
megbicsakló láb.
Ikszedik kudarc.
A göröngy nyikorog,
a tulipán virága
leszerelhető.

AZ ÉN KOROMBAN

Az én koromban már minden eldőlt,
kudarcc, győzelem, bukás, halál.
Már rég eltemettük a nagymamát
és az anyát is (egyébként)
valójában nem lettem más
elfelejtve várok soromra
sorsomra/-ba írva négyzethalmazok
félkész gúlák, fekete kő-
háromszögek.
ECKIG(e)
kielégítő
pszichés státus
RUND(e)
ugyanaz.
Egy névtelen nap alkonyán
kétméteres légydögök,
dongók, bögölyök,
szállnak, aztán (el-)
hullanak.
Leszakadt gombok.
Emlékszem.
Már minden eldőlt az én koromban.

BODÓ MÁRTA

Az ember nem lehet teljesen egyedül

Már elkezdődött a mise, amikor az öregasszony betyogott. Óvatos léptekkel kacsázott a padok mellett, közben apró szemével úgy vizslatta a papot, mintha az lenne a küldetése, hogy ellenőrizze, hogyan végzi a szertartást, meddig jutott benne. Pillái azonban rövidlátó szem fölött verdes-tek. Nem látott az oltárig, valójában oldalra pillogatott vaksin, hol tátong üres hely. A pap a bevezető gondolatokat mondta éppen, amikor végre meglátta, amit keresett, le is csapott rá gyorsan, amennyire a lába engedte. Megkapaszkodott a támlában, egy pillanatig inogva, mint aki térdhajtással bajlódik, majd beült.

Egy perc sem telt el, a padban mellette ülő szemérmesen, de határozottan arrébb húzódtott, azon igyekezve, minél kevesebbszer kelljen levegőt vennie. Az öregasszony zavartalan áhitattal figyelt előre, csak előre, nem vette észre, vagy csak nem törődött a közte s a mellette, körülötte ülők közt tátongó egyre nagyobb távolsággal. Azokat csak a jólneveltség és a hely szelleme tartotta ülve. Szífogás, orrtörés, óvatos, lapos oldalpillantások. Egyesek a kezükkel, tenyerükkel, zsebkendőjükkel takarták el időről időre az orrukat. Az öregasszony azonban látványosan elmerült az imában. Csak a pap békére szólító szavaira nézett fel, majd körbe, nyugtázta a felé nyúló kezek sokaságát, meg is szorított, amennyit csak elért. Nem észlelte, nem is érdekelte, hogy szomszédai még ezt, a kézfogást is csak a prédikációban elhangzottakra való tekintettel kockáztatták meg, a fejekben közben folyamatosan az járt, milyen betegség támad rájuk az asszonyból, vézna, áttetsző kezéből, ujjáiból. A vastag télkabát alól is határozottan érezhető volt ugyanis valami átható bűz, furcsa keveréke a molyirtó levendulának és a naftalinnak, az áporodott, nedves, nehéz szövet szagának, amely évtizedek óta hever mosatlanul, szellőzetlenül.

*

Nincs rendben körülöttem semmi. Elborít a por. Egy törlővel megszüntethető, de nincs erőm. Nincs kedvem. Nem hajt semmi. Nincs miért. Nincs kinek. Senki nem lépi át a küszöbömet.

Elment mind, akinek számítana, mi van a lakásban, mi van velem. Akkor kezdődött, amikor a családi ingaóra megállt a falon. Csak oda kellene tolni az asztalt, ráállni, felcsimpaszkodni, és felhúzni a kis kart, amely meglendítené a szerkezetet. Akkor újra elkezdené himbálózni a láb és egyenletesen körbeszaladni a kis- meg nagymánus. Csak ülök alatta, felnézek, hiányzik, hogy nem üt, nem ver, de nem teszek semmit. Újra és újra zavar. Miért nem történik már valami? Mindig nagyapa húzta fel, amikor nagyanya rászólt. Aztán nagyanya se szó, se beszéd lefeküdt egyszer, szokása ellenére a délután kellős közepén, semmit se szólt, csak párszor sóhajtott, köhögött, és vége is volt. Nagyapa ült, az ágyat nézte mindig, a polcon az imakönyveket rendezgette, ki-kinyitotta, lapozta hosszan, pedig nagyapa meggyőződéses ateista volt. Aztán csendben ő is elment. Automatikusan húztam fel a nagyórát minden héten takarításkor. Egyszer elmaradt a takarítás, halogattam egyik hétről a másikra. A falióra alatt felhalmozódtak a fölösleges holmik, amiket ki kellett volna válogatni, a szegényeknek adni a még használhatót, és kidobni, ami már senkinek sem jó. De hogyan dönthetek én ebben? És mi az, hogy fölösleges? Nagyanya molyrágta kalapja: ezzel ment minden vasárnap templomba. Hogy lehet ezt kidobni? Ki tenné fel az ódivatú, karimás bilit? És a faközöld lódent, a zsabós sárga blúzt ki viselné? De hogy dobhatnám mindezt a szemétkébe? Egyetlen ócska törülörongyot tettem a kukába. Két hét múlva a tömbház alatti szürke lyukban azon feküdtek kiterítve a tavasszal született, ugráló, pelyhes kis macskakölykök, az anyjuk meg ott jajongott, hívta, nyalogatta őket, majd rám nézett, és keservesen nyávogott. Elfordultam, feljöttem, azóta a boltba is kerülő úton megyek, és nem bírok egyik szomszédra se nézni, nehogy meglássam bármelyikük a szemében a gyilkost.

*

– Nagyobb rendet kellene tartanod. Mikor cserélted az ágyneműt? – szegezte neki szókimondó unokatestvére azon az emlékezetes nagypénteki látogatáson. Mi tagadás, lassan húsvét közelgett, s ő még a karácsonykor ropogós lepedőn tért nyugovóra. Maga is elhatározta már egy-egy reggel: ma estére friss ágyat hűz, s abba fekszik aznap, de mindig közbejött valami. Sokszor az is elég volt, ha várakozása ellenére nem sültött ki a nap, a boltos aprópénzt kért, a takarítóasszony túl korán vagy túl későn látott a lépcsőház felmosásához: mindezek végzetesen lehan-

golták, elvették a kedvét a cselekvéstől, főleg az olyan radikális változtatásoktól, mint amilyen egy új ágyhuzat kikeresése, a régi lehámozása lett volna.

Ám amikor az unokatestvére az ominózus kérdést nekiszegezte, úgy érezte, beletipor a lelkébe. El is határozta, véget vet a különben is ritka és haszontalan családi partiknak, ezután nem lesz ám alkalma efféle tapintatlan kérdéseket feszegetni. Mondhatta volna morcosan, semmi közöd, de ilyen nyilvánvaló udvariatlanságot az ember nem követ el, zakatolta nagyanyja illemtanleckéje a fülébe, nem, egyszerűen kikerüljük a kellemetlen alkalmakat. Attól kezdve a vízóra-leolvasó is a küszöbön várakozott, a postásról nem is beszélve. Élő ember nem tette be többé a lábát a kis tömbházlakásba. Ez azonban senkinek nem tűnt fel, a szomszédok mindenike a maga világának taposómalmát hajtotta, maguk sem hívtak senki emberfiát, nem is kívánták volna a szerencsére amúgy hallgatag öregasszony feltételezhetően unalmas, múltidéző tirádáit.

*

Retkes a lábam. Egyenletesen oszlanak el a fehér sarkon a fekete koszfoltok. Valószínűleg messzebből is látszik már. Két napos por. Két napja nem mostam lábat. Nem volt kedvem. Minek? Ki látja? Ki nézi? Kit érdekel? Az utcán megszólnak? A templomban kiürül két sor körülöttem, no és? Legalább nyugodtan a magam imájával foglalkozhatom, nem kell figyelmem, udvariasan elfogadnom a békejobbokat. Már nem érdekel. Őszesúgnak a hátam mögött: a bolondos öregasszony? Hiszen bolondos öregasszony vagyok. Az lettem. Talán bolond voltam mindig. Fiatalként az ilyenre azt mondják, excentrikus. Dicséretnek se rossz. Kis irigységgel mérik végig az ember lányát tétőtől talpig, mi finom különtség lóg rajta, amit más meg se engedne magának, nem merne viselni. A bolond öregasszonnyal mindössze az a baj, főleg ha a talp és sarok koszrétegét is regisztrálják, hogy sajnálattal mondják. És mutogatnak. Ez, egyedül ez bánt egy kicsit. De nem annyira, hogy rávegyen a lábmosásra. Nem éri meg a fáradozást. Mint ahogy a ház sikálása sem. Úgyse jön senki, se várva, se váratlanul látogatóba, amióta a bálványozott öregek elmentek. Évek, talán évtizedek teltek el, hogy nem is vágytam társaságra. Munka után beültem nagyapa foteljébe vagy nagyanya karosszékébe, csavargattam a háború előtti rá-

dión a gombokat, ki-behúztam a függönyt, a virágokat öntöztem, észre se vettem, hogy eltelt egy nap, egy hét, egy hónap. Később át-áthívtam a szomszédban lakó egyetemistákat kávéra, süteményre, ha nagyon lógott az orruk, még egy-egy tál ételt is raktam eléjük, szendvicset kentem, utánuk siettem a lépcsőházban, a táskájukba tettem: legyen az egész napi rohangálásor, érezzék, valakinek számítanak a nagyváros forgatagában, talán a tanuláshoz is nagyobb a lendület, ha tudod, hogy valami finom hazai falat lapul a hátizsákban. A diákok folyton változtak, akiket megkedveltem, végeztek, elköltöztek, egy képeslap vagy egy elektronikus üzenet se jött. Egy-kettőnek a lakást is kölcsönadtam pásztorórára, kíváncsi lettem volna, a nálam nemzett utód milyen nemű. Akiket legutóbb a szomszédban üresen álló lakás-tulajnak telefonon beajánlottam, csendes-rendes fiatalok, anynyira azok, hogy engem se zavarnak, évek teltek el, nem is látom őket, nem jönnek se kávéra, még egy szál gyufájuk se hiányzik soha, így aztán lassan leszoktam a főzésről, a takarításról, minek, magamért nem érdemes, rokon nem lep meg, nincs már rokon. Nyugdíjas lettem. Egykori munkatársak? Egy ideig magam sem akartam korábbi életemre emlékezőkkel emlékezni, kerültem a velük való találkozást. Ha felbukkant valamelyik, sarkon fordultam, akkoriban még jó messziről észrevettem, a tömegben is kiszúrtam őket, s ellenkező irányba siettem tovább, a kirakatot bámultam elmélyülten, esetleg telefont szorítottam a fülemhez, amikor mellettük haladtam el. Ha nagyon ragaszkodtak volna is, leszoktak, hogy keressenek. A távoli rokonok hasonlóképpen. El is fogytak sorban. Más fiához-lányához költözött, külföldre, ki öregotthonba, ki a temetőbe. Testvérem nem volt, gyerekem nem lett. Kutyát nem tartok, a növények kipusztultak a rendszertelen vagy túlzott öntözés miatt. Néhány szabálytalan alakú penészgombát növelek a fürdő sarkában. Minek? Az ember mégsem lehet teljesen egyedül...

SÁNTHA ATTILA verse

ROMÁN SZÉPANYÁMRÓL

Egyszer az ősöket is elosztjuk,
te vigyázod ezt, én azt, magától kialakul.
Bajka Dávid ükapám sírját
a másikági unoka, Máthé Erzsike néni
gondozta, amíg élt.

Az ő lányát, Ildikót kérdem,
mit tud dédapjáról, ki nekem ükapám,
mondja, nem sokat, csak annyit,
hogy testvérével árván nőttek fel.

Annál többet tudott apám, szóltam,
ha nem is Dávidról, de annak apjáról,
így mondta el szinte balladában:

„Bajka Bálint még éfiú-korába
kitanult és béállt gazdatisztnak
egy hunyadi grófságba,
ott pedig szerelmes lett – vagy nem –
Vlád gróf Judit lányába.”

Meg is szöktek 1843 nyarán,
aztán Bálint és Judit nemzette Dávidot,
Dávid és Szabó-Pap Anna Rozáliát,
Biró Demeter és Bajka Rozália
Amált, az én bombázásban elhalt
nagyanyámat.

Visszatérve Judit és Bálinthoz,
hogy mi történt, nem világos,
elég, hogy Judit a férjét megölte.
Letartóztatták, majd lecsukták
néhány hosszú évtizedre
– nem végezték ki, alighanem
rábukkantak pár enyhítő körülményre.

Máthé Erzsike néni lánya Ildikó fia Attila
harmadik unokatestvérem aztán mondta,
egyszer kivitte volt a dédapja
a román temetőbe, nem szólt semmit,
csak egy helyen hosszabban megálltak.
Szépanyánk sírja lehetett,
ahogy most összerakja.

Eszerint leülte a büntetését,
és a faluba visszakerült, szóltam,
szegény asszony pária lehetett,
ki tudja, vajon láthatta-e gyermekeit.

Igen, ki tudja, hagyta jóvá unokatestvérem is,
de már nem érintett meg
túlságosan a történet minket,
nagy idő az a százhetven év.

BÁNYAI TAMÁS

A házmester éjszakája

1956. október 28-án egy Csepel teherautó állt meg a bérház előtt. Csopár Antalt megijesztette a fékcsikorgás. Az elmúlt napokban nemigen járt autó az utcában. Rosszat sejtett, mint amikor délelőtt három orosz tank dübörgött végig a ház közelében. Félelme akkor alaptalannak bizonyult. Odament az ablakhoz, a vastag csipkefüggönyt résnyire elhúzva kinézett.

Odakint már sötétedett, a szomszédos ház előtt álló utcai lámpa gyér fényénél nem tudta kivenni az arcokat, csak alakokat látott. Négy ember ugrott le a teherautó platójáról, kettő a vezetőfülkéből szállt ki. Egy kivételével mindegyiknek géppisztoly lógott a vállán. A fegyvertelen, lódenkabátba burkolózó szikár ember, aki a sofőr mellől lépett a járdára, elindult a kapu felé. Középkorú férfi volt, idősebb a többieknél.

Csopár Antal nem tudta, mitévő legyen. A kapu nincs bezárva, a szabály az szabály, kapuzárás csak este tizenegykor. Néhány lakó ugyan harciasan követelte, hogy az eseményekre való tekintettel nappal is tartsa zárva a kaput, de a többség lehurrogtatta őket. Sokan a lakók közül ott gyülekeztek a kapualjban, hírekre várva leskelődtek, páran kimerészkedtek az utcára is, izgatottan várva bárkit, aki messzebből jött és a szemtanú élménybeszámolójával szolgálhatott. A rádió adásain nem lehetett eligazodni, a legtöbb embernek csak sejtelme volt arról, hogy mi történik a városban. Páran azok közül, akik a kapu zárva tartását szorgalmazták, levonultak az óvóhelyre, mintha legalábbis bombatámadás fenyegetett volna. Alkonyatra a kapu alatt ácsorgók is eloldalogtak lakásaikba. Ki tudja, kinek milyen félnivalója volt.

A szikár férfi harmadmagával eltűnt a kapualjban, társai kívül helyezkedtek el. Egyikük leemelte válláról a géppisztolyt, lövésre készen marokra fogta. Mellette egy egészen fiatal fiú, majdnem gyerek, a fának támaszkodott, és kíváncsi pillantásokkal bámészkodott körbe. A gépkocsi vezetője a fülkében maradt, a letekert ablakon át unott ábrázattal figyelte a házat.

Kopogtak az ajtón. Csopár Antal ellépett az ablaktól. Egy bátorító pillantást vetett a feleségére, aki riadtan a sarokba húzódott.

– Nem tudom, mit akarnak – mondta –, de nekünk nincs mitől félni.

Nem hangzott valami biztatóan. Csupár éppen úgy félt, mint a felesége. Nem tudta volna pontosan megmondani, hogy mitől, de félt.

Végigment a keskeny szobán, a konyhában felkapcsolta a villanyt. Félig kitárta a bejárati ajtót, remegő hangon kérdezte:

– Mi tehetek az urakért?

Az ajtóban álló szikár férfi rideg, színtelen hangon szólalt meg:

– Jámbor Béla ebben a házban lakik, ugye?

– Igen – felelte Csupár Antal –, az ötödik emeleten, éppen felettünk.

– Gyerünk – szólt a lódenkabátos a társaihoz, akik azonnal megindultak a lépcsőház felé.

Csupár Antal becsukta és kulcsra zárta az ajtót. Visszatért a szobába. Felesége még mindig a kopott fotelben ült, egy régen félbehagyott kézimunkával bíbelődött. Kérdőn nézett a férjére, aki egy mozdulattal jelezte, hogy maradjon csendben.

Az emeletről dörömbölés hallatszott. Szinte ezzel egy időben hallotta a csattanást. Mint amikor egy tele zsákot a földhöz vágunk. A csattanás az utcáról hallatszott. Csupár Antal odament az ablakhoz, s az ablakkeret védelme mögül kinézett.

Egy alak feküdt a betonjárdán, bal karja a teste alá csavarodott, ernyedten lebicakló fejét a járdaszegélynél álló fának támasztotta. A fa mellett ott állt a kamaszképű, rémülten a csodálkozástól. A sofőr kiugrott a vezetőfülkéből, s a másik két géppisztolyossal együtt odarohant. Egyikük, mintegy védelmezően elrántotta a fiatal fiút, aki gépiesen tántorgott arrébb.

A lépcsőházból sietős léptek zaja hangzott. A lódenkabátos férfi, nyomában fegyveres társaival odasietett a többiekhez. Tanakodtak valamit, aztán az egyik hátára fordította a mozdulatlanul fekvő alakot. Csupár Antal felismerte a véres, eltorzult arcot. Jámbor Béla volt.

A lódenkabátos újfent elindult a kapu felé. Csupár, mintha ráértett volna, hogy a férfi őt fogja keresni, már az ajtóban várta. A szikár ember most egyedül állt az ajtó előtt. A fejét csóválta.

– A lakójuk kiugrott az ablakon. A marha. Lett volna néhány kérdésünk hozzá – hadarta a férfi, aztán legyintett. – Most már késő. Elvisszük, nem hagyjuk itt magának a kirakatban.

A lódenkabátos köszönés nélkül távozott. Mire Csupár Antal visszatért az ablak mögötti leshelyére, a fegyveres férfiak már feldobták a holttestet a platóra. A teherautó nehézkesen indult el a Duna felé.

Csopárék idősebb emberek voltak, beérték kevesebb alvással is. Az asszony zárta a kaput, s engedte be az éjszaka hazatérő lakókat. A férfi korán feküdt, korán kelt. Reggel öt órakor ő nyitotta a kaput, sepegte fel a járdát.

Csopárné ébren bár, de már ágyban volt, amikor megszólalt a csengő. Magára kapta pongyoláját, s kibotorkált a kapuhoz, amelynek boltíve alatt két idegen férfi állt. Az egyik karhatalmista egyenruha, a másikat szövet télikabát, meleg sál, kalap védte a januári hidegtől. A kalapos csak annyit mondott:

– Magukat keressük – és már tuszkolta is maga előtt a lassú járású, beteges lábú asszonyt. A férfi szükségtelennek tartotta a bemutatkozást vagy kilétük igazolását. A karhatalmi egyenruha önmagáért beszélt.

A konyhába lépve az egyenruhás rászólt az ijedtségtől reszkető asszonyra:

– Hol a férje?

Csopár Antal álmosan, a meglepetéstől hunyorgó szemmel jött ki a szobából. Az egyenruhás a bejárati ajtónál állva rögtön a lényegre tért.

– Októberben az ellenforradalmárok ebben a házban megölték az egyik bajtársunkat, Jámbor Béla alezredes elvtársat. Emlekszik rá?

Csopár némán bölintott. Az asszony félig férje mögé húzódva a kezéit tördelte.

– Kik voltak? – kérdezte most a civil ruhás durván. Aztán válszra sem várva néhány fényképet helyezett az asztalra.

– Jól nézze meg ezeket. Felismeri valamelyiket?

Csopár lehuppant a hokedlire. Hosszasan vizsgálta a képeket.

– Nem. Azt tudom, hogy október huszonnyolcadika volt, vasárnap. Sohasem felejttem el azt a napot. De már sötét volt, és az egész olyan gyorsan történt. Csak kettőre emlékszem, egy patánasos képű gyerekre, meg egy beesett arcú, sovány férfire, aki a vezetőjük volt. Őket valószínűleg felismerném. – A képekre bökött. – De ezek közül egyik sem az.

– Rendben van. Csak erőltesse meg az agyát. Még fog hallani rólunk!

Ahogy jöttek, olyan gyorsan el is viharzottak. Csopár és felesége szótlánul, kétségbeesetten kavargó gondolatokkal bújtak vissza az ágyba. Néhány perc múlva megint megszólalt a csengő. Ezúttal Csopár ment kaput nyitni. Egy régi lakó érkezett haza pityókásan, szerelmetesen vigyorgó nővel a karján. Csopár alig

titkolt bosszúsággal engedte be őket. Odakísérte a párt a liftajtóhoz, de szokása ellenére nem ment fel velük a liften. A férfi, még mielőtt beszállt a felvonóba, egy egyforintos érmét nyomott a házmester markába.

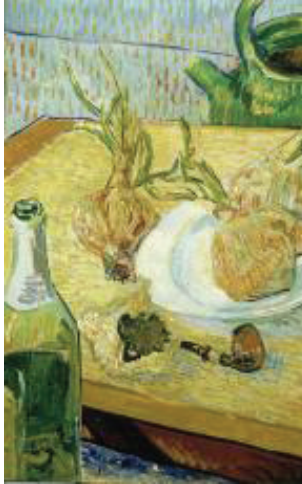
Csopár magában dűnnyögve tért vissza a házmesteri lakásba.

– Nem tudom, mit képzelnek ezek! Kiszúrják a szemem egy forinttal, és közben fogalmuk sincs arról, hogy mi mindenem kell keresztül mennem miattuk.

Domenico Ghirlandaio (1449–1494) tanulmánya

HÉTVÁRI ANDREA versfestményei

CSENDÉLET

*Vincent Van Gogh: Csendélet hagymával és tányérral
1889, olaj, vászon, 49,6 x 64,4 cm
Kroller-Muller Museum, Otterlo*

Mi végre itt a bodza illata,
ha úgyszólván mindig lent a földön végzi,
lobog, lehull és végül összevérzi
saját magát, bár valahol haza –

várják, mert ő is boldog itt, ahol,
mint vajban fehér tej, körötte legyek,
megmászhatják, de sosem értenek
többet abból, mit túske-lábuk érint,

felhőkből csöpög mind alá a reggel,
és föl-fölszáll a hagymahéj szaga,
belőle nehéz, sűrű éjszaka
lesz, s pipadohány félkész képkerettel.

BURJÁNZIK

*Salvador Dalí: Az emlékezet állandósága
1931, olaj, vászon, 24 x 33 cm
Museum of Modern Art, New York*

A mindenséggel szüntelen üzen,
burjánzik lent, fönt, s közben boldogan
bontja kékekbe bújt, féltett titkait,
s talán maga sem tudja, hogy hogyan

lehet még képes ennyi változásra,
ma friss gyümölcs és kavicskeménység,
holnap tűnt idő, folyékony óraszámplap,
és belenő, mint éjszakába mélység,

tátong, mint mag nélkül barackok,
mert bent a lényeg hamvas héj alatt,
s míg felfut, mint harisnyán a szál,
maga sem tudja, milyen csont marad
húsában, s a sosem bomló hajnal
miféle tavaszt és jelzőfényt tapasztal.

(TÉRKÉPTAN 1)

lentől

Egy trombitafolyandárokkal határolt telekkel együtt az ember gyakran egy nagy darab égboltot is ajándékba kap, tágas, fölfelé exponenciálisan (vagy lehet, hogy nem így nevezik) bővülő, négyzetesen táguló légifolyosót, amelyben napjában ki tudja hányszor lebeg szaharai homok, vagy vitorláznak át rajta golyák, gémek és más hosszúlábú madarak – érdekes más részről viszont, hogy ezt a fölfelé bővülő, ciánkék semmit milyen későn venni csak észre, ha észrevenni egyáltalán, amikor a tizenöt kilométer magasságban lebegő cirruszok jégkristályai egészen csöndben tökéletes halszájka formába rendeződnek.

(TÉRKÉPTAN 2)

fentről

Volt valami a nyári kertben,
valami kozmikus sugárzás,
valami derékszögű értelem
abban, ahogy a déli nap
rövid árnyékai a tárgyak
mögé lapultak, aztán lassan,
hosszú órák alatt újra
önmagukká nőttek, hogy
estére a kapuig nyújtózzanak,
a kapuig, ahol föl- és levitorlázik
lajtorjáján a lélek.

TYÚKOK A MENNYBEN (RAIUL GĂINILOR)

DAN LUNGU regényének részlete
SZONDA SZABOLCS fordításában

Hetedik fejezet,

amelyben Relu Covalciuc úr jelzésértékű álomról számol be haverjainak a Gyűrött Traktorban
(részlet)

Relu Covalciuc kimért figyelemmel húzza elő a paradicsomokat nadrágzsebéből, enyhén előrehajolva, legyen helyük kibújni anélkül, hogy szétnyomódnának. Ingujjával fényesre törülgeti aztán mindegyiket. Bicskájával kivágja a barnás részt belőlük, aztán felszeleteli a paradicsomokat, és elhelyezi a darabokat a léfacsaró gép tölcserében. Ellenőrzi, hogy a mélytányér, amely majd összegyűjti a ragacsos levet, helyén van-e, nehogy melléje csorogjon a zamatos nedv, aztán elkezd forgatni a készülék karját, miközben lábával erősen rátámaszkodik a hokkedli tartólécére. Az asztaloknál ülők mindezt feszült figyelemmel követik, ő pedig tudja ezt. Ezért a lé kiprérése tovább tart, mint máskor. Miután beletölti az üvegpohárba, előbb a fény felé emeli, hogy megcsodálhassa a színét, aztán kétszer-háromszor elhúzza az orra alatt, kedvére élvezve illatát. Mire az asztalhoz ér, a vodkája már elő van készítve, ezúttal azonban nagyobb adag, mint a szokásos, ugyanis általában kispohárból issza. Csak a tekintetével kérdezi Ticu Zidarutól, hogy mi történt, az jelzi, minden rendben, ebből világos Relu számára, hogy fél deci a ház részéről van. Mitu épp arról mesél, hogyan szedtek ki egy teherdarut a szakadékból, ő és két haverja, úgy, hogy csak egy öngyújtó, egy zseblámpa és valami horgászfelszerelés volt náluk. „Jaaa és két liter törköly”, teszi hozzá. Végül, elmondása szerint, tényleg sikerült kihúzniuk. Arra már nem emlé-

keznek, hogyan, mert kegyetlenül berúgtak. Tulajdonképpen az egész akció pontosan aközben zajlott le, míg el voltak ázva. Mire magukhoz tértek a szeszgőzből, a teherdaru kint volt a szakadék szélén. „Ha eszembe jutna, hogyan csináltuk, gondoljátok el, megkaptám a Nobel-díjat érte.” (Mitu) Így csak egy prima izomlással maradt a kaland nyomán, na és hátán egy kiadós karcolással.

„Menj el, Mitu, hagyd a szédítést, inkább engedd ennek a jóembernek, hogy mesélje el, mi van a kertjével”, mondja valaki, és mindenki zajosan helyesel.

„Hallj oda! Miféle szédítés?! Tátott szájjal hallgattátok, meg tudtam volna számolni a fogaitokat...”, tiltakozik védekezően Mitu, mert ő is kíváncsi a kertben történetekre.

„Háááát, mit is mondhatnék...”, szólal meg Relu Covalciuc, ajkát megnedvesítve a vodkával, ami némi gondolkodási időt ad neki. „Nem is tudom, hogyan kezdjek hozzá... Felébredtem tegnap korán – lehetett olyan három, fél négy –, mert nem tudtam aludni tovább. Mintha éreztem volna valamit... Mert én olyan vaok, mint az állatok, istentelenül megérzek mindent. A földrengésnél is, ’77-ben, egy órával előtte úgy féltem, hogy csak na. Mondtam is az asszonynak: «Geta, te, nem tudom, mi bajom, de úgy félek, mindjárt megpusztulok.». Reszketett a lélek is bennem, mint amikor túl sok kávé iszik az ember. «Geta, te, figyeld csak meg, úgy néz engem az a tyúk, mintha ember volna.» Ezt mondtam a feleségemnek a földrengéskor, egy órával előtte. «Ember, mondta ő, én azt hiszem, te meginnál egy pohárka pálinkát... » «Nem is igaz, ne beszélj hülyeséget, figyeld csak meg, milyen vérszomjas nézése van annak a tyúknak... képes lenne kikaparni a szemem, míg alszom», így beszéltem én a földrengéskor, egy órával előtte, de mintha nem is én szóltam volna, mintha valaki diktálta volna, mit mondjak. «Persze, na! Olyan vérszomjas, hogy kéne neked egy csepp pálinka, meríts bátorságot belőle, mi? » «Hagyj békén, asszony, a pálinkával, mondtam neki, erről zörögsz naphosszat, inkább nézd meg jól azt a tyúkot, milyen ijesztő a tekintete!» De ő nem hitte el nekem, hogy ilyen érzékeny lehetek. És alig telik el egy óra, elkezd a tyúk kotkodácsolni veszettül, és futkos fel-alá mint egy megszállott, repdes és vergődik, ugrabugrál, mint egy kecske, próbál

felszállni a magasba. De há' nem tud repülni, és pont az asszony fején landol. «Segítség, jóemberek! Gyertek, segítseteek!», ordít Geta rémulten. Azt hitte, megőrült a tyúkocska, üvöltött hát, mintha nyúznák. Aztán két percen belül jött, biza, ott volt a földrengés! Nem mesélem, mit húztunk le vele, hogy majdnem szétment a tévénk...

A földrengés után egyből megnyugodtam, mintha valaki levette volna rólam a félelmet. A tyúkok nem kotkodácsoltak többé, a kutya sem ugatott már. Mert én oan vaok, mint az állatok. Ugyanígy tudtam előre, hogy nyugdíjaznak. De ez egy másik tál tészta... majd máskor. Inkább a tegnapiról mesélek nektek most. Aszongya, hogy: tegnap arra ébredtem, jéghideg a kezem s a lábam. Mert én olyan vaok, mint az állatok, egyből megérezem. Álmodni sem álmodtam túl jót, s amikor én nem álmodok szépet, biztosan történik valami. Valami ilyesmit álmodtam akkor is, amikor a tezsvérem balesetezett... Az igazat megvallva, már este, lefekvéskor nyugtalan voltam. Két napja a tyúkocskáink nem igazán ettek; ott kuporogtak halomra egy sarokban, csak gubbasztottak ostobán. Odavettem nekik néha egy-egy maréknyi magot, hátha felélednek tőle, de csak pislogtak rám, ahogy akkor szoktak, amikor elhúz felettük a permetező repülőgépet. Mondtam is a napokban az asszonynak: «Te, Geta, a baromfiaink elvesztették az étvágyukat, ez semmi jót nem jelenthet!» «Ember, veszem észre, hogy neked viszont étvágyad lett egy kicsi pálinkára», mondta ő. Nyavalyás fehérnép, ez egyszer rendesen eltalálta, behúztam volna szívesen egy féldecit. «Menj, hagyj békén, miféle pálinkáról képzelődsz?», válaszoltam.

Egy másik napon mondom a fiamnak is telefonon, hogy semmi jót nem szimatolok, amikor felhívott, hogy elhoznák hozzánk a gyermeket, Claudiut. Mít szóltok, mit válaszol erre nekem az a semmirekellő? «A stressztől van, apácska! Egész nap káromkodsz nekik...» A menyem pedig, aki asszisztensnő az orvosi rendelőben, és pont ott nyüzsgött a telefon mellett, kezdi osztani az ész: «Lehet, hogy anorexiásak, apácska!» «Lehet, lányom, lehet, felelem neki, mert éppen úgy tartják a fejüket, mint az anyatárs, és ő is panaszkodott mintha...» Nem is szólt erre semmit a menyem, lenyelte a galuskát. Hogyne, hisz ez az én anyatársam is olyan teremtmény, hogy egyfolytában pofozná az ember, nem egyéb. Állandóan halálos beteg, mégis felzabálna mindent. Vagy

túl sokszor megy a vécére, vagy székrepedése van; vagy fájtatja a fejét vagy ég a gyomra. Már ő se tudja, hány nyavalyája van. Azt hiszem, ha egyszer elismerné, hogy tulajdonképpen egészséges, helyben szörnyethalna. Nem tudna elviselni ekkora szégyent.

Az én tyúkjaim nem ilyenek, közelről sem! Ha nem esznek, tényleg betegek. Nem tettetik magukat. Valami bajuk van ilyenkor. Látnotok kellett volna, hogy kuporogtak, egymáshoz bújva, csepp életkedv nélkül, félig csukott szemmel, megesett volna a szívetek rajtuk. Az asszony keresgélt egyet a fiókokban, talált valami megrégidett penicillint: apróra törte, belekeverte tehéntúróba, és odatette elébük, csipegessék fel. Arra gondolt, huzatot kaphattak. Máskor is adott nekik így, és jobban lettek tőle, csak kettő múlt ki közülük. Ilyen az én feleségem, takarékos. Egy zsinégvéget se dobna ki. Ha a pirulák megrégidnek, szinte bosszús, hogy nem lettünk betegek, s nem használtuk el. De úgyse dobja ki. Megtartja, hátha szükség lesz rájuk. Ha megbetegszene a csirkék, vagy, uramórizz, elgyengül a disznó, ad nekik egy-két tablettát. 'Sze ha jók az embernek, miért ne lennének jók a disznónak is, mondja. Na de a baromfiaink csak nagy nehézséggel csipegették azt a penicillinporos túrót... inkább azért, hogy elkerüljék a Geta száját. Nem is segített nekik semmit, azután is félrebicsaklott fejfel álldogáltak. Nyikkanás nélkül. Úgyhogy este nagyon idegesen aludtam el, a tyúkocskákra gondolva. Hát na, nyugdíjas vaok én is, mi másra gondolhatnék? Ragaszkodom hozzájuk, még ha azt is tartják róluk, hogy buták. Mondjuk, tényleg buták. A múltkorjában nálunk járt az unokám, pettyes csizma volt a lábán, és a tyúkocskák elkezdtek csipegetni a pettyeket, azt hitték, ennivaló. De hát nem is az eszükért tartom őket, ezt mondtam a feleségemnek, hanem a tojásokért. «Mit is kezdenénk, asszony, valami nagyokos tyúkokkal, akik még a szorzótáblát is ismernék, de körömfeketényi tojásokat tojánának?», kérdem tőle egyik nap, félig komolyan, félig viccből. Mit gondoltok, mit válaszol erre a feleségem, hiszen nem buta, ha az lenne, naná, hogy nem vettem volna feleségül: «Hát te embeeer, elvisszük a Pro TV-hez, és tele leszünk dollárral, mint Bručan¹», mondja ő. Gondoljátok el, mi futott át rögtön a fején, mondom, hogy nem buta. Én mindenképpen ragaszkodom a tyúkocskákhoz, amilyen buták és tojók, úgy, még ha nem is tudják a szorzótáblát. Kedvelem őket, nap mint nap gondjukat viselem. Ha csak egy kárálást hallok, egyetlen szárnyverdesést

vagy összeakaszkodást, már ugrom is ki a házból, hogy lássam, mi történik. Ha észreveszem, hogy valamelyik csirkécske sántikál, mintha nekem fájna, amit érez, tényleg. Amikor csak úgy ücsörög nekem, kedvetlenül, mintha leforrázták volna, felemelem és megvizsgálom a begyét, evett-e, óvatosan megmasszírozom a lábcskáit, rátapasztom a fülem, meghallgatom, figyelmesen megnézem a karmai színét, melengetem testecskejét a tenyereim között. Úgyhogy elképzelve, mi volt a lelkemben, amikor láttam őket egymáshoz bújva, fejük lekonyulva, amikor azt vettem észre, hogy a csirkécskéim mozdulatlanok, mintha gipszbe öntötték volna őket. És nekem kellett látnom mindezt, nekem, aki naphosszat a szememmel is hizlalom őket, aki azt is tudom, hány tolluk van... Úgyhogy keserű szívvel tértem nyugovóra, és egész éjszaka hánykolódtam. Reggel verejtéktől lucskosan ébredtem, a lepegyőt úgy begyűrtem magam alá, hogy kötéllel sodródott össze. De hogy miket álmodtam...! Ha valaki értene hozzá, hogy megfejtse, a hideg rázná ki tőlük: kiolvashatná belőlük Románia jövőjét a következő száz évre. Én mondom. Na, meséljem csak el az egyiket közülük!

A tengerparton voltam álomban... Én, aki a reumám miatt egész életemben a gyógyfürdőket és a hegyvidéket jártam, el tudjátok ezt képzelni!? De ebben úgy volt, hogy a tengerparton vagyok. Zúg a víz, olyan zajjal, mintha a gyárban, a kovácsműhelyben lennék. A hullámok éppen úgy csapódnak neki a partnak, mint valami légkalapácsok. Fsss-bumm! Fsss-bumm! Éppen úgy félek, mint gyermekkoromban, amikor éjjel a temető mellett vitt az utam. Mit mondjak, tele volt a gatyám a rémülettől. És a sötétség... az a sötétség... bekötött szemmel is többet látnék benne, olyan. Úgy képzeljétek el, mint amikor a Meglőtt idején elvették volt a villanyt az utcánkban, na olyasmi. Menegetek, de nem látom, hová lépek. De megyek előre, mert mennem kell. Valaki ezt parancsolta nekem, hogy ne álljak egyhelyben... mert ha nem mozdulok, ahol a fejem, ott a lábam is, ahogy mondani szokták. Az is lehet, valaki pisztolycsövet nyomott a halántékomhoz, már nem emlékszem éppen. Manapság minden lehetséges, na! Úgyhogy menegetek, mit csinálhatnék? Haljak meg inkább, mint egy marha, a sötétségben? A tenger eközben bőg, olyan rémes hangon, hogy a húsom csomókba kapja össze magát a csontjaimon. Úgy tűnik, ezer lánccal csapkodja a partot. Kapkodom a lábam rendesen előle. Nem is tudom, mitől védem,

azt sem, muszáj-e így elugráljak, de ezt csinálom, ilyen vagyok én, megfondolt, annyira legalább, amennyire takarékos a feleségem. Lehet, hogy senki nincs ott láncokkal, de tudjátok-e, mire gondoltam? Várjak, hogy atyaistenesen lássák el a bajom, és utána óvatoskodjak? Neeeee... Egészségesebb a megfondoltság, mondom magamban. És ahogy így rémüldözök, azt se tudva, mitől, és ahogy így óvakodok, azt se tudva, kitől, egyszerre csak, lám, megjelenik odafentről egy fénysugár. Ahogy álomban szokott, mit akartok! Felkelt a Hold, mondom magamban. De nem, amikor jobban megnézem, mit látnak szemeim: valamiféle tűz süt onnan fentről, egy kicsit ferdén, vastag sugárban, hogy két ember elférne benne. Amikor megjelent, olyan vakító volt, hogy a kezemmel eltakartam a szemem, mint a filmekben, tényleg. Olyasmi volt, mint az agronómus autójának a fényszórója, amikor loptunk a mezőről, és a szemünkbe süttetett vele. Aszonnal odakapom a kezem a szememhez. Amikor aztán egy cseppet hozzászokok, körülnézek, merre van a nyúlcipő, hogy magamra kapjam. Úgy, mint amikor az agronómus kergetett az Arójával². A tengert látom. A hatalmas hullámokat, ahogy rámmordulnak. És abban a pillanatban a hullámok között meglátom az üzemi párttitkárt, ahogyan felbukkan, és elkezd ordítani nekem, mert nem jegyzedeltem ki nemtom melyik plenáris ülést. De el is tűnik hamar a hatalmas hullámok alatt, három-négyszer akkorák voltak, mint maga, Petrică úr, úgyhogy egy cseppet fellélegezhetek. Ha a maga tehetsége meglenne nekem, Petrică úr, lefestem ezt az egészet, komolyan. Ilyen gyönyörű hullámokat nem csíp el az ember bármikor. Remekül nézne ki az ebédlőben a falon, a kanapé fölött.

Megvizslatom én jobban a környéket, de lánc sehol. Pffí, milyen tökfej vagyok! Csak én hallom a csörgésüket, úgy, bent a fülemben, miközben forgolódom az ágyban, hogy végül kötelet sodrok a lepegyőből. A víznek viszont... hogy is mondjam, olyan a színe, mint a mosogatólének. Mintha valamiféle szennyvíz lenne, legalábbis úgy tűnik nekem. Répadarabok is úszkálnak benne, paréjlevelek és kaporszálak, valahogy úgy, mint mosogatózás közben a levesestálakban lévő maradék. Miután megszemlélem alaposan, hogy néz ki, csak akkor kezd el bízleniiii... De bízleni, ember, nem vicc! Fordul ki a belem tőle. «Hé, te, hová mész?», vesz lyukra valaki. Én hallgatok. «Gyere, egyél velünk, zöldségleves van», csábítgat a hang. Én majd' lebénulok a féle-

lemtől, nem egyéb. «Na, jössz vagy nem?», reccsen rám. «Én nem igazán szeretem a zöldséglevest», mondom, hogy kihúzzam magam valahogy. «Két nap múlva az ördögöt is megzabálnád», feleli a hang, és röhögni kezd. De micsoda röhögés! Mintha pengét húzna végig a hátamon! «Két év múlva pedig az öregapját is felfalod!», teszi hozzá, és röhög megint, ezerrel.

Elkezdek rohanni. De úgy, hogy perzsel a lélegzetem. Azt hiszem, eközben izzadtam le annyira, hogy csuromvizes lett a lepegyő alattam reggelre. Amikor már nem bírom szusszal, leülök egy kőre. Na de a kő alól kiszól egy mézesmázos hang: «Ehehej!, tudom én, hogy magácskának a csirkecibere ízlik, nem ez a zöldséglegesnek mondott mosogatólé». Úgy ugrottam fel, mint akit megcsípett a darázs. «De ezér' háromszor egymás után kukorékolnod kell», folytatja a hang. És abban a pillanatban, verjen meg az Isten, ha nem így volt, tényleg elkezdek kukorékolni. Én magam is elcsodálkozok, álmomban, hogy milyen hangom van ehhez. Olyan szépen kanyargózik elő az ének a tor-komból, hogy legszívesebben nem is hagynám abba. De aztán amikor negyedszerre zendíték rá, puff!, bűzös bőfögéskéfé lesz belőle.

És akkor, testvér, elkezd még erősebben hánykolódnai a ten-ger, mintha ugatna. Ugat és habot fúj. «Hé, Relu Covalciuc, te aztán ostoba vagy!», kiáltja becsmérően a hang, ugyanaz, amelyik azelőtt mézesmázaskodott. És aztán elkezd röhögni, harsá-nyan, szégyentelenül. Habzik, úgy hahotázik. Ami engem illet, mit is mondjak, restellkedem, hogy ilyen balféknek jöttem ki, de ez van, gondolom, s úgy teszek, mint akinek se kép, se hang. A hab viszont, törje ki a nyavalya, ahogy kijut a partra, tyúkká változik. Egy csomó fehér, fénylő tyúk, kábé ötkilósak egyen-ként. Fél óra alatt tele velük a part. Amíg szem ellát, tyúk és ismét tyúk. Nyugodtan sétálgatnak fel-alá, kapirgálnak, csipe-getnek – éppem mint az én tyúkjaim az udvarban. Meg se lövik, hogy én ott vagyok. Kagylókat, homokszemeket és fűszálakat kapdosnak fel, tudjátok, olyan tengeri fűszálakat. Néha talál-nak egy-egy répadarabkát vagy kaporszálat is. «Tiéd az összes, Relu Covalciuc», mondja az első hang, kimérten. «Látod őket, jóember?» Bólintok, hogy látom. «Egytől-egyig a tiéd, ember! Szépen bánj velük!» Bólintok, hogy igenis, szépen fogok bánni velük. «Tapogasd meg a begyüket, hogy ettek-e, és masszírozd

meg a lábacskaikat, jóember. Vizsgáld meg, nem tetvesek-e, és óránként mérd meg a lázukat.», teszi hozzá a hang, kimérten, komolyan. Én összezavarodottan nézek a tyúkokra, olyan kedvesek számomra, hogy majd felfalom a szememmel, de nincs merszem közelíteni hozzájuk. Tanácstalanul állok egyik lábamról a másikra. «Na, munkára, gyerünk! Azt hiszed, a semmiért etetünk? Mindenkinek aszerint, amennyit tud, amennyi szüksége van», mondja a hang egy kicsit érdesebben, de azért atyáskodóan. Nem zavaró, hogy úgy mondjam, de azért eléggé úgy vesz elő, mint annak idején a pártnál... Úgyhogy hallgatok. Mi a nyavalyát mondhatnék? «Gyerünk, elvtárs, mert lekésed a programot», szól rám a hang, egy kicsit keményebben. Amikor jobban szétnézek, látom, hogy a tyúkok elkezdenek nőni, mintha vizet szívnanának fel, nagyobbak, egyre nagyobbak, mintha pumpálná őket valaki. Végül óriásira nőnek, kábé kétszer akkorára, mint maga, Petrică úr; lehet, egy napon majd megrajzolja őket. A partot teljes hosszában hatalmas, átlátszó tyúkok lepik el, nyugodtan kapingálva. Át lehet látni rajtuk, mint az ablaküvegen, mert üresek. «Látod, Covalciuc elvtárs, látod? korhol szelíden, atyáskodóan a hang. A szovjet tyúk nagyobb, mint az amerikai. Miért nem hittél nekünk, amikor mondtuk? Kár, hogy meg is kellett mutatnunk neked...» Én, komoly lelki furdalás közepette, elszégyellem magam, és lehajtott fejjel hallgatok. Várom, hogy elmúlik a hangból a harag, éppég mint annak idején. «Az összes a tiéd, Covalciuc elvtárs. Mindegyik a te menyasszonyod, elvtárs! A Párt számára kedves vagy. A Párt szeret téged, fogalmad nincs, mennyit költ rád a Párt!», lelkesül fel a hang mind jobban. «Vigyázz rájuk, elvtárs! Tapogasd meg a begyüket, hogy ettek-e, és masszírozd meg a lábukat. Nézd meg, nem tetvesek-e, és főként mérd meg a lázukat óránként.»

Ne gondoljátok, hogy nem örvendtem. Úgy éreztem, lám csak, van valaki, aki a gondomat viseli. Csak azt a lázméréses dolgot nem nagyon értem, de lépjünk túl rajta. «És hadd mondjak el egy titkot is, elvtárs: egytől-egyik szüzek. Párttagok is, úgyhogy egyet se félj!» Ettől lefagyok. «Gyerünk, elvtárs, láss hozzá, minden feltételt megteremtettük ahhoz, hogy megmutathasd, hogyan növelhető az egy hektárra eső tojástermelés!» – és elkezd hahotázni, mintha ugatna, hogy a zsigereim is beleremegnek. Egyből rájöttem: az első és a második hang egy és ugyanaz. Minden porcikámban reszketni kezdek. Tiszta szerencse, hogy

felrázott a feleségem: «Hagyjad már a tyúkokat a jóisten gondviselésére, ember, holnap majd foglalkozunk velük».

De hát nem a tyúkokról volt szó, hanem az egész életemről. Kába fejjel és kiszáradt szájjal ébredtem. Ültem a fenekemen, át akartam gondolni az egészet, de a fejem teljesen üres volt odabentről. Megittam egy pohár bort, és visszafeküdtem. Az aszszony addigra úgy aludt már, mint a bunda.

Elképzelhetitek, mennyi aggódással aludtam én akkor, hogy ilyen marhaságot álmodhattam. Mondtam már nektek, olyan vagyok, mint az állatok, mindent megérzek. És azt hiszem, hiába keménykedünk most, a kommunizmus egy napon visszateér. Na, akkor szeretném én megnézni azt a sok szarevót, aki most ott nyüzsög az újságokban és a tévékben, hogyan húzza ki magát a slamasztikából? Mintha látnám, hogy parittyával kell sült húst postázzak nekik a kőkerítésen túlra Zsilaván³. Ezek, akikből folyik most a hazugság, ezek röhögtek álmomban, azt hiszem. Ezek, akiknek az sem jött össze, hogy legalább kime-szeljék a tömbházakat, amiket Ceaușescu felépített, nemhogy újakat húzzanak fel... (...)

¹ Brucan, Silviu (1916–2006): publicista, politikai elemző, korábban kommunista ideológus. Lényeglátó, hosszabb távon gyakran beigazolódó véleményeivel nagy közönségsikert aratott, főleg az 1990-es években, az egyik legnézettebb romániai tévéadón, a Pro TV-n futó műsorában.

² Aro: román terepjáró-márka.

³ Jilava: számos politikai fogoly tartózkodási helyéül is kijelölt börtönről ismert romániai, Bukaresthez közel fekvő település.

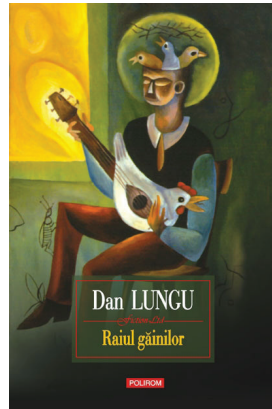
DAN LUNGU (1969, Botoșani) egyik külföldön is egyre olvasottabb alkotója annak a mai román szépirodalmi vonulatnak, amelynek képviselői biztos kézzel alkalmazzák a posztmodern szövegképző módokat, miközben (ön)íróiáival, fekete humorral vagy akár cinizmussal szövik át bizonyos mértékben történetmondásra épülő műveiket.

Az alapos francia műveltségű szociológus 1996-ban verskötettel debütált, igazán ismertté azonban három évvel későbbi rövidpróza-kötete (*Cheta la flegmă – Pótlás a köpéshez*) nyomán vált hazájában, 2004-ben megjelent *Raiul găinilor (Tyúkok a mennyben)* című regényével pedig bekerült a román irodalom élvonalába. A három újrakiadást megért könyv megjelent francia, német és szlovén nyelven is. Négy hónapig vezette a francia Jacqueline Chambon Kiadó eladási listáját, német fordítása pedig 2007 decemberében A Hónap Könyvévé vált Németországban.

A mára már bolgáruul, görögül, lengyelül, olaszul, spanyolul és törökül is olvasható szerző 2007-es *Sunt o babă comunistă* című kisregénye 2008-ban, a Jelenkor Kiadónál jelent meg magyarul *Egy komcsi nyanya vagyok!* címmel. Egy másik, 2009-es műve, a *Cum să uiți o femeie* is olvasható magyarul (*Hogyan felejtünk el egy nőt*, Magvető, 2010).

A *Tyúkok a mennyben* Lungu egyik kedvenc írói tárgyát, a rendszerváltás egyéni és kollektív megéléseit taglalja egy mikrovilágra – az Akácos utca lakóira – vonatkoztatva.

A hőzöngő katona

TITUS MACCIUS PLAUTUS drámája
KARSAI GYÖRGY és TÉREY JÁNOS
fordításában

Csiky Gergely (1885) és Devecseri Gábor (1941) fordításainak
figyelembevételével

SZEMÉLYEK:

OSTROMVÁRY GYŐZŐ, katona
MORZSARÁGÓ, Ostromváry parazitája
GYÜRKŐC FERI, Hajó-Vontágh szolgája, most Ostromváry
személyzetében
VENDÉGBARÁTHI MÁRTON, ephesusi öregember
CSELÉNYI, Ostromváry szolgája
PARTÍCIA, athéni lány, aki Hajó-Vontághot szereti
HAJÓ-VONTÁGH GÁBOR, athéni fiú, aki Partíciát szereti
MURCI, Ostromváry fiatal szolgája
CSÚCSDOMBI CSILLA, prostituált
MILF RAMÓNA, Csúcsdombi Csilla szolgálónője
FIÚ, Vendégbaráthi szolgája
KÁROLY, Vendégbaráthi szakácsa

Szín: *utca Ephesusban, Ostromváry és Vendégbaráthi egymással szomszédos házával*

I. felvonás tartalma

Mohón kurvát lop Athénből a katona.
Indul szerelmes főnökét – aki külföldre ment –
Lármázni föl a szolgál: elfogják hajón,
Ennek a katonának adják őt is át.
Sietve hívja a bosszt Athénből, s a falat
Gonddal átfúrja két szomszédos ház között:
Legyen szerelmeseknek átjáró. Az őr
Ormos tetőről lát meg két ölelkezőt;
Rászedik az őrt: ez a nő nem az a nő!...
Igyekszik rávenni a katonát Gyürkőc Feri,
Otthonába küldje babáját, mert övé
Szeretne lenni a vén szomszéd asszonya.
Unsolja a lányt: menjen! Ajándékozik...
S az öreg házában elcsípve szívja meg.

II. felvonás tartalma

Athéni fiatal egy kurvát szeretett,
S az őt szintén. A fiú Naupactusba ment
Követként. A katona ugyanezt a lányt
Ephesusba viszi erőszakkal. A fiú
Szolgája, hogy a hírt jelentse, hajóra száll;
Elfogják (s őt is a katona kapja meg).
A főnöknek ír, jöjjön Ephesusba. Repül
A fiú, és a szomszédban talál szobát,
Apai barátjánál. A két ház között
Falat fúr át a szolgál lopva: nyíljon a
Szerelmeseknek összeköttetés. Iker-
Nővért kreál a lánynak. Majd a ház ura
Kiöltözteti pártfogoltját, hogy csábítsa el
A harcost, aki lépre megy, lagzit remél,
Elküldi a lányt; s őt, mint buja barmot, elverik.

HARMADIK FELVONÁS

ELSŐ JELENET

Gyürkőc, Vendégbaráthi, Hajó-Vontágh

GYÜRKŐC *(kilép Vendégbaráthi házából, visszaszól)*
Egy kicsit maradjatok még bent a házban, Hajó-Vontágh,
Hagyjátok, hogy körülnézzek, hátha bárhol csapda vár,
Mert ma tanácsülést tartunk. És biztos hely kell nekünk,
Ellenségeink ne tudják elrabolni tervemet.
Legtöbbször a legjobb tervet lopják el a tolvajok,
Ha nem gondos óvatosság szemel ki biztos helyet.
Mert a terv átgondolatlan, ha ellenségednek segít,
És ha a hasznára szolgál, akkor jócskán árt neked.
Ha tervedről ellenséged jóelőre értesül,
Éppen azzal bénítja meg nyelved, köti meg kezéd,
S rajtad hajtja végre, amit te akartál vele tenni...
Kifigyelem, jobb felől vagy bal felől nem áll-e itt
Vadász, hálóként vetve ki terveinkre füleit.
De látom már: a környék az utolsó utcáig üres.
Hívom őket. *(Bekiált a házba)*

Baráthi úr, Hajó-Vontágh, bújjatok ki!

VENDÉGBARÁTHI *(kijön Gyürkőccel és Hajó-Vontágh-gal)*
Látod, engedelmeskedtünk.

GYÜRKŐC

Könnyű uralni a jókat.
Mégis tudnom kell, hogy mindent az alapján viszünk végbe,
Ahogy ott bent megbeszéltük?

VENDÉGBARÁTHI

Hasznosabb terv nincs.

GYÜRKŐC

Na ja.
Te mit gondolsz?

HAJÓ-VONTÁGH

Ami nektek tetszik, ne tetsszen nekem?
Akad jobb barátom, mint te?

VENDÉGBARÁTHI

Szavad kedves és baráti.

GYÜRKŐC

Polluxra, ő már csak ilyen.

HAJÓ-VONTÁGH

Bár kínlódom, én balek,
Testem-lelkem gyötri tervem...

VENDÉGBARÁTHI

Áruld már el, hogy mi kínoz.

HAJÓ-VONTÁGH

Hogy téged tisztes korodban terhellek meg gyermekem
Csínyeimmel: nem illenek becsületedhez, uram...
S ráadásul kérve kérlek: támogass a kedvemért,
Sőt segíts ki, és magad is úgy cselezz szerelmemért,
Mit a te korod nem követ, sokkal inkább elkerül:
Szégyellem, hogy szépkorúként ér miattam bosszúság.

GYÜRKŐC

Új divat szerint szeretsz, ha bármi tettetted szégyelled:
Ez nem szerelem; a vágnak árnya vagy csak, Hajó-Vontágh.

HAJÓ-VONTÁGH

Illik ez, hogy vénkorodban küszködj a szerelmemért?

VENDÉGBARÁTHI

Hogy mondod? Talán esetleg azt hiszed, az Acheron
Vizébe léptem féllábbal? Túl sokat éltem szerinted?
Ötvennégy éves vagyok csak, tekintetem tiszta még,
Lábam lépése ruganyos, kezem is lazán mozog.

GYÜRKŐC

Ősz hajjal se hidd öregnek, természete nem tunya,
Tökéletes képessége megvan még, le nem konyult.

HAJÓ-VONTÁGH

Polluxra, tapasztalom is, hogy így igaz, Gyürkőc fiam;
Kedves szándéka nagyon is fiatal emberre vall.

VENDÉGBARÁTHI

Minél nagyobb veszélyben vagy, annál jobban megismered
Jószándékomat irántad.

HAJÓ-VONTÁGH

Elég régen ismerem!

VENDÉGBARÁTHI

A szerelmemet támogatva, muszáj, hogy te is szeress,
Rendelkezz ismerettel, ne a külvilágban keresd!
Nem szerelmes alig érti szerelmesek szellemét.
Maradt testemben még pici nedv, maradt csipetnyi vágy,
Kéjeből és gyönyörből nem száradtam ki teljesen.
Ha kell, szellemes szónok és kellemes asztaltárs vagyok:
Két minőség! Az asztalnál nem vágok senki szavába.
Gondolok rá, hogy goromba ne legyek tapintatos
Társaságban, és részem a beszédből kivégzem,
De a hallgatásból éppúgy, hogyha pont másé a szó.
Köpködésbe, tüszentésbe, orrfújásba nem fogok.
Ephesusban születtem, nem faluban és nem tanyán.

GYÜRKŐC

Ezt az üde öregembert!... Ha minden jót képvisel,
Amit sorolt, elhiszem, hogy Venus maga dajkálta.

VENDÉGBARÁTHI

Vágy-rutinomból a szónál többet adnak tetteim.
Asztaltársam kedvesére soha nem vetem magam,
Jó húsát el nem halászom, korsóm elé nem tolom,
Nem törhet ki miattam, ha becsípek, veszekedés:
Hogyha bárki kellemetlen, fél szó nélkül megyek ágyba,
Csak szerelmet, enyvelést és tiszta viccet preferálva.

GYÜRKŐC

Polluxra, az egész lelked szerelemre született:
Aranyat adok még három hozzád méltó emberért.

HAJÓ-VONTÁGH

Ebben a korban egyetlen ilyen embert sem találsz,
Ki mindenben ilyen kedves, ilyen közeli barát.

VENDÉGBARÁTHI

Muszáj elismerned: szörnyen fiatal még szellemem,
Minden ügyben úgy segíték sűrűn, el nem fáradok.
Dühös, mogorva ügyvédre van szükséged? Itt vagyok.
Vagy szelídre? A szélcsöndes tengernél is szelídebb,
A nyugati lágy légáram fuvalmánál lágyabb leszek.
Legvidámabb vacsorázó társad szintén én leszek,
Nincs nálam jobb asztaltársad, ivócimborád kiválóbb,
S ügyesebben szoknyavadász nem ugrál sehol, soha.

GYÜRKŐC *(Hajó-Vontághnak)*

Ennyi képességhez még mit kérnél, hogyha rajtad állna?

HAJÓ-VONTÁGH

Úgy szeretném meghálálni neki a szépet, a jót,
S neked, mert látom, miattam mennyi bosszúság gyötör.
(Vendégbaráthinak)
De zavar, hogy ilyen sok pénzt pazarolsz rám.

VENDÉGBARÁTHI

Buta vagy.
Rossz házasságra, ellenségre költögetni veszteség,
Jóbarátra, jó vendégre nyereség a kiadás.
Tudja a bölcs, hogy ő jár jól, mikor az istenre áldoz.
Jó szívvel látlak vendégül, hálistennek van miből:
Egyél, igyál, pörögj velem, jókedvvel töltsd fel magad.
Házam szabad, és szabadon élek, ahogy akarok!
Mert hisz isten kegyelméből van vagyonom: feleségnek
Van raktáron elég vastag, gazdag hozományú asszony,
Csak tudod, nem szeretném, hogy nálam nagyszájú nő lakjon.

HAJÓ-VONTÁGH

Mért ne? Gyereket csinálni mámorító feladat.

VENDÉGBARÁTHI

Herkulesre, mámorítóbb, ha szabad vagy te magad.

GYÜRKŐC

Tudsz tanácsot adni bölcsen másnak is, magadnak is.

VENDÉGBARÁTHI

Mert a jó feleség nagy kincs, ha a földön bárhol is
Ráakadnál egy ilyenre; de házamba azt vigyem,
Ki nem mondja: „Drága férjem, gyapjút vásárolj nekem,
Hadd készíttessen köpenyt és tunikát, meleg ruhát
Neked, hogy ne fázz a télen”? Nőtől ezt ne halld soha!
Még a kakas meg se szólalt, álmaimból fölzavar,
Ezzel: „Édes, anyák napján ajándékozd meg anyámat,
Adj befőttre, hálaadás ünnepére némi pénzt,
Bohócdoktorra, álmofejtőre, belgyógyászra, tenyérjósra;
Nagy probléma, hogyha nem kap, fintorog rám mindegyik.
Üres kézzel a varrónőt sem engedhetem tovább,
Lám, a személyzet haragszik, mert még semmit sem kapott;
A szülélszónő is kevesli díját, vitázik velem;
Hát a személyzet pesztrája, az már semmi pénzt se kap?”
Ilyen és ehhez hasonló nő-dolgok riasztanak,
Hogy nőt hozzak házamba, ki borzasztóan szónokol.

GYÜRKŐC

Az ég irgalmas tehozzád: mert ha egyszer elveszett
A szabadság, nem egykönnyen állítod helyre megint.

HAJÓ-VONTÁGH

Bár dicsőség jó családban, bő vagyonban gyermeket
Fölnevelni, a magad és nemzetséged emlékművét...

VENDÉGBARÁTHI

Mi szükségem gyermekekre? Van pont elég rokonom.
Jól élek, jól eleresztve, kedvem és szívem szerint.
Köztük osztom szét a pénzem. Megkapják, ha meghalok.
Itt nyüzsögnek, rám ügyelnek, minden óhajom lesik.
Kora reggel fölkeresnek; hogy aludtam, kérdezik.
Azt tekintem jógyerekeknek, aki ajándékokat küld.
Ha áldoznak: önmaguknál nagyobb részt adnak nekem.
Hidegtállal, melegtállal, reggelivel látnak el.
Átkozottnak vallja magát, aki alig küld nekem.
Ajándékkal versenyeznek, s én magamban mormolom:
„Vagyonomért versenyezve kényeztet számos rokon.”

GYÜRKŐC

Nagyon biztos életpályamodell szerint élsz, hiszen
Hármasikreid is vannak, hogyha jól érzed magad!

VENDÉGBARÁTHI

Hiszen ha volna, bajom is volna gyermekek miatt elég:
Ha egyikük lázas, szívem úgy szenvedne rögtön, és
Azt hinném, meghal; a bortól elbukik, lóról zuhan le,
Már félnék, hogy nyakát szegte, vagy a lábát törte el.

GYÜRKŐC

Érdemes rá, hogy sokáig éljen és gazdag legyen:
Óvatosan él, de jól is, s barátságosan segít.

HAJÓ-VONTÁGH

Drága ember! Hadd kívánjam istenektől, istennőktől,
Ha tehetik, ne egyformán mérjék a sok életet.
Mint az árut fölbecsülve a jó vásárrendező,
Aki árat állapít meg: a minőség keljen el,
S a vacak holmi árusát nyereségtől fosztja meg.
Úgy kellett volna nekik is az emberek életét
Fölosztani: a rendesét, kedvesét megnyújtani,
És a bűnös durva lelkét minél előbb visszavenni.
Hogyha így rendezték volna, sokkal kevesebb gonosz
Volna, és nem is bűnözne ennyire sűrűn soha,
És a jók számára olcsóbb volna minden élelem.

VENDÉGBARÁTHI

Ki az isten rendelését szidja, balek; és megőrült,
Aki kárhoztatja tettét. Szálljunk is le a dologról.
Most bevásárlók, barátom, hogy házamban majd a rangod
És rangom szerint szívesen vacsorával tartsalak.

HAJÓ-VONTÁGH

Szóval nem bánom többé, hogy nagy költségre vertelek.
De bármilyen kedvesen is fogadjon a jóbarát,
A vendég három napon túl mégiscsak terhére van;
Tíz napon túl a gyűlölet Íliászát hozza a düh:
Még ha tűri is a főnök, zúgolódik a személyzet.

VENDÉGBARÁTHI

Én, barátom, szolgálatra szoktattam személyzetem,
Nem én fogadok szót nekik, nem ők parancsolnak nekem!...
Bár unják a mániáim, a kormányos én vagyok;
Ha bosszúsak, ha mogorvák, csak muszáj dolgozniuk.
Megyek, ahová akartam, vásárolni.

HAJÓ-VONTÁGH

Légy szíves,
Csak szerényen, ne költs sok pénzt, én beérem bármivel.

VENDÉGBARÁTHI

Ejnye, csak nem hagyod abba ezt az ócska szózatot?
Ágrólszakadt proletárok nyilatkoznak így, mint te most.
Ha ledőlnek az asztalhoz, így nyafognak tálaláskor:
„Mondd, mi szükség volt miattunk mindezekre, házigazdánk?
Elment az eszed, hisz ezzel tízet jól tudsz tartani.”
Mit nekik vettél, előbb jól összeszidják, de benyomják...

GYÜRKÓC

Ez bizony, Polluxra, így van: tiszta szemmel, tudva lát!

VENDÉGBARÁTHI

A ingyenkoszt bármilyen bő, sose könyörögne senki:
„Csak vited tovább a tálát, hagyd a sonkát, nem eszem,
Ezt a porcogót ne kínáld, angolnád sajnos hideg,
Tüntesd már el!...” Senkitől se hallasz ilyen szöveget.
Folyton falnak, ráhasalnak asztalomra éhesen.

GYÜRKÓC

Jól festi a rossz erkölcsöt a jó ember!

VENDÉGBARÁTHI

Még bizony
Századrészét sem közöltem, bárcsak jutna rá időm!

GYÜRKÓC

Most először terveinkre fordítsd figyelmedet.
Mind a kettő jól füleljen. Szükséges, hogy támogass,
Vendégbaráthi úr. Hasznos cselet gondoltam ki, amellyel
A katonát megkopszjtjuk, megcsonkítjuk, és vele

A lánynak és fiújának jó alkalmat adhatunk
A szökésre, s hogy megkapják egymást.

VENDÉGBARÁTHI

Terved add elő!

GYÜRKŐC

Te pedig csak add ide a gyűrűd!

VENDÉGBARÁTHI

Minek az neked?

GYÜRKŐC

Ha nálam lesz, majd kifejtem minden manőveremet.

VENDÉGBARÁTHI *(leveszi a gyűrűjét, és odaadja Gyürkőcnek)*

Vedd és használd!

GYÜRKŐC

És te vedd át tőlem tervem titkait;
Így képzeltem...

VENDÉGBARÁTHI

Mind a ketten figyelmesen fülelünk.

GYÜRKŐC

Szörnyű nőfaló a gazdám, eddig nem volt senki sem
Versenyháza, de nem is lesz párja.

HAJÓ-VONTÁGH

Stabilan hiszem.

GYÜRKŐC

Azt terjeszti, Parisénál sokkal szebb a termete!
Sőt azt, hogy itt Ephesusban mindegyik nő üldözi.

VENDÉGBARÁTHI

Sokan azt hinnék, hazudsz, ha így beszélsz, de én tudom:
Színigaz mind, amit mondtál. Csakhogy, jó Gyürkőc Feri,
Arra kérek, fogd rövide, ahogy tudod, szöveged.

GYÜRKŐC

Tudsz-e olyan lányt találni, kinek szép a termete,
De az elméje csalással és trükkökkel van tele?

VENDÉGBARÁTHI

Szabad kell vagy szabadított?

GYÜRKŐC

Nekem mindegy, csak legyen
Kapható: olyan lány, aki testét testével tartja el,
Kinek cselt rejteget melle, nem szíve, mert az nincs neki.

VENDÉGBARÁTHI

Mosdott legyen vagy mosdatlan?

GYÜRKŐC

Minél őrijítőbb legyen,
Nagyon csinosra van szükség, nagyon fiatalra is.

VENDÉGBARÁTHI

Hát, van egy friss pártfogoltam, ropogós hús; de miért
Van rá szükséged?

GYÜRKŐC

Vezesd csak otthonodba, adj neki
Díszes ruhát, öltöztess föl, mint úrinőket szokás,
Rendesen fésüld haját, és hordjon fejdíszet, tegyen úgy,
Mintha ő volna a feleséged, tanítsd ki.

VENDÉGBARÁTHI

Miért?

GYÜRKŐC

Majd megértitek. De van szolgálója?

VENDÉGBARÁTHI

Ja, van, okos.

GYÜRKŐC

Mert ész is kell. Mind a kettőt arra oktassd majd, hogy ő
Feleséged, s a harcosért végzetes vággyal hevül,

Mintha szolgálójának e gyűrűt adta volna, és az
Énnekem, hogy közvetítve uramnak adjam.

VENDÉGBARÁTHI

Hallom ám!

Légy szíves, ne higgy egészen süketnek, van még fülem,
S jól használom.

GYÜRKŐC

Ha kitanítod, fölkeresem uramat,
S a gyűrűt átadva közlöm: feleséged adta, hogy
Őt megnyerjem. Ismerem jól: eped majd ő piszkosul,
A gonosznak gondja úgysis csak kurválkodásra van.

VENDÉGBARÁTHI

Ha magára a Napra bíznád, ő se tudna ennyire
Alkalmos nőket találni, mint én. Bízz csak, és remélj!

GYÜRKŐC

Akkor nyomás, fürgébben. (*Vendégbaráthi elmegy*)
És most figyelj, Hajó-Vontágh.

HAJÓ-VONTÁGH

Alázatosan figyellek.

GYÜRKŐC

Ha a harcos hazajön,
jól vigyázz: ne Partíciát mondj.

HAJÓ-VONTÁGH

Hanem milyen nevet?

GYÜRKŐC

Dikaiát.

HAJÓ-VONTÁGH

Azt, amit most említettünk.

GYÜRKŐC

Csönd! Túnés!

HAJÓ-VONTÁGH

Nem felejttem: de áruld el, hogy az egész mire jó.

GYÜRKŐC

Megtudod, ha szükség lesz rá; csakhogy addig néma légy,
S játszd azonnal, mint a többi, a magad nagy szerepét.

HAJÓ-VONTÁGH

Jó, bemegyek. (*Bemegy Vendégbaráthi házába*)

GYÜRKŐC (*utánaszól*)

Menj, és amit rendeltem, tedd józanul.

Néhány megjegyzés *A hőzöngő katona* új fordításához

Az i. e. 3–2. században virágkorát élő római komédiának két fő változatát különböztették meg már a klasszikus ókorban: a *comoedia togatát* és a *comoedia palliatát*. Míg az első cselekménye római környezetben játszódott, római szereplőkkel, s római történetet mesélt a római közönségnek – az elnevezés a szereplők római öltözékére, a togára utal –, addig a második görög helyszínen játszódó történetet dolgozott fel, s a görög szereplők görög ruhát (palliumot, rövid köpenyt) viseltek, ám a komédia erkölcsi tanulsága, amely mindig komoly, megszívlelendő volt, hangsúlyozottan a római közönségnek szólt. Részint a hagyományozás kifürkészhetetlen útjainak, részint pedig valószínűleg e színművek valós értékeinek köszönhetően azzal a különös helyzettel kell szembenéznünk, hogy ugyan névről nem is egy *comoedia togata*-szerzőt ismerünk (Titinius, Naevius, Atta), ám valamennyi teljes terjedelemben fennmaradt római komédia a görögös jellegzetességeket felvonultató *comoedia palliata* műfajából őrződött meg, s e teljes művek két i. e. 3–2. századi szerző, Plautus és Terentius színházáról nyújtanak képet.

Titus Maccius Plautusnak sem születési, sem halálozási dátumát nem ismerjük, de mára nagyjából elfogadott, hogy i. e. 250 körül született, s mintegy hetven évet élt. Viszonylag idős korában, negyvenen túl kezdett el drámákat írni, addig volt katona, majdnem-rabszolgasorsú molnárségéd, bukott kereskedő, de

ami a legfontosabb: vándortársulatokhoz csapódva vagy két évtizeden át színész is volt. Sohasem kapott nagy szerepeket az általában rögtönzések, elsősorban a helyzetkomikumra épülő, rövid jelenetekben, amelyeket falusi vásárokon, piactereken adtak elő ezek az alkalmi társulatok, de mint egyik neve – a maccus vagy maccius – erre utal, övé volt az egyik néma típus-szerep: a cselekmény adott pontján bejött, megpofozták, megbotlott, belerúgtak, vagy elesett, aztán kioldalgott. S a közönség dőlt a nevetéstől. Úgy tűnik, komolyabb tehetsége nem volt a színjátszáshoz, soha szöveges szerepet nem kapott, de imádta a színpadot, s csak akkor hagyott fel a maccus-szerepek alakításával, amikor kiöregedett belőlük. Ekkor tért át a drámaírássra, s az ókori hagyomány szerint több mint 130 komédiát írt. Ezek közül aztán a tudós Varro (i. e. 1. sz.) huszonegyet válogatott ki mint kétségtelenül Plautustól származót, s e drámákat egy kötetben publikálta; mind a mai napig ez a huszonegy mű képezi számunkra a plautusi életművet – hatalmas szám, ha arra gondolunk, hogy mondjuk Aiszkhülosztól és Szophoklészről mindössze hét-hét tragédiát ismerünk.

A hőzöngő katona ötfelvonásos komédia, amely két, egymástól élesen elkülönülő történetet, egyúttal két, élesen eltérő műfajú drámát fűz egy komédiává. Az első két felvonás úgynevezett becsapás-dráma: el kell hitetni a Katona szolgájával, Cselényivel, hogy nem azt látta, amit látott – vagyis a Katona kedvesét a szomszédos ház kertjében egy idegen ifjúval szeretkezni! A látszat és a valóság szembeállítását Plautus a komédia műfaji szabályainak megfelelő hatásezszközök, poénok fergeteges tempójú tűzijátékává avatja, s ez a két felvonás természetesen a becsapás-csel spiritus rectorának, Gyürkőc Ferinek és alkalmi szövetségeseinek (a jószágos szomszéd Öreg, Vendégbaráthy és a Lány, Partícia) teljes győzelmével zárul. Ugyanakkor nem lehet nem észrevenni, hogy ennek a résznek az alapkonzfliktusa, a látszat-valóság-problematika mélyen filozófiai jellegű, s először az i. e. 5. századi görög filozófusoknál, mindenekelőtt a szofistáknál merült fel. A kérdéskör a görög színházban is folyamatosan jelen volt; hogy csak egyetlen, ám annál híresebb példára utaljunk, ez Szophoklész *Oidipusz királyának* is egyik alapkérdése.

A harmadik, negyedik és ötödik felvonás úgynevezett szökésdráma, amelynek műfaji ősforrása a görög újkomédiákban (Menandrosz, i. e. 4. sz.), sőt azon túl, egészen Euripidész késői tra-

gédiáiban, például a Helenében keresendő. Ezen drámák hősnőjét idegen országban tartja fogságban – ágyasaként, vagy mert őrizetére bízták az istenek – egy férfi (király, katona); a nő epekedve várja szabadítóját (férjét vagy kedvesét), aki meg is érkezik, s mindenféle akadályok legyőzése után az újra egymásra talált pár a nő új urát becsapva, sikeresen megszökik. Ezt a dramaturgiai sémát követi *A hőzöngő katona*, azzal a csak a komédiára jellemző, fontos újítással, hogy Plautusnál a szökeésterv kidolgozására belép egy új szereplő, a minden bizonnyal a görög újkomédiából „megörökölt” okos szolga, Gyürkóc Feri. Ő az, aki a két, önálló cselekményrészt egységes történetté alakítja, hiszen mind a becsapásdráma, mind a szökeésdráma fordulatait ő találja ki, ő irányítja a szereplőket, s neki fogad szót mindenki, társadalmi helyzetétől függetlenül.

Mindmáig vitatott kérdés, hogy Plautus mit vett át görög elődeitől, s mit talált ki ő maga komédiáihoz, hiszen köztudott, hogy a római szerzők előszeretettel alkalmazták a contaminatióknak nevezett alkotói módszert. Ez azt jelentette, hogy több, korábban született görög drámából – elsősorban Menandrosz és más újkomédia-szerzők műveiből – egy-egy jelenetet vagy akár felvonást, netán egy-egy alakot vagy párbeszéd-részt a római szerző egyszerűen átemelt művébe, s így több műből rakta össze, fűzte egybe saját, új művét. Ez a módszer Plautus több komédiájában is felbukkan, s erre példa *A hőzöngő katona* előhangja (argumentuma) is, ahol a szerző büszkén hivatkozik egy Aladzón című görög újkomédiára, mint amelynek, íme, mindössze fordítását-átdolgozását mutatja be közönségének.

Az itt közlésre kiválasztott részlettel bemutatjuk azokat a fő változtatásokat, amelyeket a magyar nyelven meglévő két, valóban kitért Plautus-fordításhoz – Csiky Gergely (1885) és Devecseri Gábor (1941 – a további kiadásokban többször átdolgozott) művéhez – képest szerettünk volna véghezvinni: a névadásokban törekedtünk arra, hogy az eredeti beszélő nevek magyarul is megszólaljanak; a részegség, illetve az örömlányokkal való tervismertetés szókincsénél, szófordulatainál a mai, hétköznapi nyelv, az utca nyelve is megszólaljon a nekünk, itt és most színpadra kerülő Plautus-szövegekben, amiként éppen ezt az olykor nyers utcanyelvet hallotta a Plautus-korabeli római néző is.

...van legalább húsz magyar író, akik „ha összehozzák ezt a díjat, bármelyikük, mekkora szenzációnak számítana, milyen ájult, elcsukló hangon fontoskodna a kórus, és magyarulná el a díj jelentőségét.” – **SZÓCS GÉZA** válaszol **FARKAS WELLMANN ENDRE** kérdéseire.

Díjak és ellenségek

Vegyük fel a fonalat ott, ahol két beszélgetéssel korábban abbahagytuk: a Janus Pannonius-díj eseményeivel...

Erről az Irodalmi Jelen részletesen hírt adott, tegyük hozzá: egyetlen magyar folyóiratként, sőt talán lapként, még az újságok sem igen adtak hírt róla, hogy Magyarországon járt Amerika és Olaszország egy-egy világhírű költője.

A New York Times vagy a La Repubblica azért tisztában van a díj jelentőségével.

Igen, a költészeti Nobel-díjnak nevezik. Erről két dolog jut eszembe: az egyik, hogy mekkora eseménnyé sikerült felfűjni az úgynevezett Erzsébet-díjat, amely egy lufi volt, ha még emlékszel rá...

Nem.

...a másik, hogy sajtónk néhány éve még, marónak remélt gúnnyal, Szócs Géza költői Nobel-díjaként emlegette a Janus Pannonius-díjat.

Semmi kétség, ha a díj presztízse előtt mindenki kénytelen lesz meghajolni, ugyanez a sajtó már biztosan nem fogja a személyedhez kapcsolni.

Ami nem is baj, hiszen nem az én szerepem fontos, hanem az, hogy a világ egyik legrangosabb irodalmi díja egy hajdani magyar költő nevét viseli.

De ki az, akinek ez nem tetszett?

Mindenkinek tetszett, kivéve a magyar sajtót. Ahol is a Magyar Narancstól és a Hócipőtől a Hitelig, sőt a Magyar Hírlapig egyetértettek abban (példátlan konszenzus volt ez, meg kell adni), hogy ez a díj fölösleges, értelmetlen, sőt, ha az én szerepvállalásomat is figyelembe vesszük, veszedelmes és elítélendő.

Csak Szócs Géza miatt?

Honnan tudnám?

Ha a világ legismertebb esztétáinak egyike, Marjorie Perloff részt vesz a díj zsűrijében, ha ugyanez a legnagyobb szingapúri költőnek is fontos, és akkor még nem említettük a többi kiválóságot, a magyarokat ez miért idegesíti?

A kilencvenes évek elején leültem egyszer Sütő Andrással, atyai jóbaráttal. Elmondtam neki, hogy meggyőződésem szerint az RMDSZ-nek szüksége van egy napilapra. Lelkesen egyetértett. Erre azt is előadtam, hogy a lapot már elő is készítettem, és Új Ezred címmel megjelenés előtt áll. Sütő a fejét csóválta. „Ne te csináld, érted? Ne te csináld!” – mondta, s még az ujját is felemelte. „Miért?” – kérdeztem. „Azt hiszed, nem tudnám megcsinálni?” „Sőt” – válaszolta. „Biztos vagyok, hogy te tudnád legjobban megcsinálni.” „Akkor hát?” „Félnek tőled. Nem látod? Hogy képzeled, hogy lenyelnék, hogy még egy napilappal is erősödjél? Hamarabb ki fognak nyírni, hogysen az újság megjelenjen.” „Ebben most tévedsz, Andris bácsi. Holnapután már meg is jelenik az első lapszám.”

Ez volt a konverzációnk Sütő Andrással. És igaza lett. Az első számok megjelentek ugyan, de aztán annyi. Soha többé nem lett lapja az RMDSZ-nek.

Ez van a díjjal is?

milyen ájult, elcsukló hangon fontoskodna a kórus, és magyarázná el a díj jelentőségét.

Ennél már jobb, ha hallgatnak róla?

Beszéljünk másról.

*Jó, de maradjunk még a díjagnál. Tegnap olyasmit hal-
lottam, hogy a József Attila-díj miatt kellett lemondanod
az államtitkárságról. Amiért megváltoztattad az író-
szervezetek jelöltlistáját.*

Hogy ez mekkora baromság. Nem kommentálok.

Nem változtattad meg?

Volt egy hosszabb listájuk, és volt egy rövidebb. Mindkettőt ők állították össze. Én mindkét listát figyelembe vettem. Ennyi történt. És nem kellett lemondanom, sőt megdicsértek, amiért mertem értékalapon döntést hozni a megszokott maszatolás és „ez is kapjon, az se maradjon ki” taktikázgatás helyett. Arra a kérdésre, hogy ki érdemli meg a díjat, a kiállítás-támogatást, a filmfinanszírozást, a pavilon felépítését, bármit, úgy gondoltam, hogy becsületes választ kell adnom, a szakma iránti felelősség miatt is, meg a kormánynak is tartoztam ezzel, hogy legjobb lelkiismeretem szerint vegyek részt a munkájában.

*De mégsem az értékszolgálat fanatikusának képe él ró-
lad a szakmában, hanem inkább valamilyen kulturális
törökbasáé...*

...aki jobban hisz magának, mint a kuratóriumoknak. Azért szögezzük le, hogy az általam támogatni javasolt filmtervek nagy többségéből kiváló alkotás született.

*Szász János pedig a filmjéért kapott díj gálaestjének
nyilvánossága előtt köszönte meg neked a bizalmat.*

Szász kivételesen jellemesen viselkedett. Volt olyan színház-igazgató, aki az én döntésemnek köszönhetően maradhatott a székében, mégis a legbutább közhelyeket nyilatkozta rólam.

Ki volt az?

Nem érdekes, elfelejtettem.

Még egy szót a József Attila-díjról, aztán beszéljünk a pavilonról. Azt ígérted, összeállítasz egy válogatást azoknak a szerzőknek az írásaiból, akiket beemeltél a díjazottak közé, ezek szerint a hosszabb listáról. Értelemszerűen akkor kikerült néhány olyan név, akik különben megkapták volna a díjat. Azt mondtad, az általad preferált szerzők műveiből jobb antológiát állítasz össze, mint amelyet az előnyben nem részesített költők verseiből lehetne.

Talán úgy fogalmazhattam, hogy az én antológiámnál biztosan nem fog tudni senki jobbat, izgalmasabbat, minőségibb irodalmat asztalra tenni, mármint a díjról az évben az én döntésem miatt lemaradt költők és írók munkáiból.

És miért nem készült el ez az antológia vagy válogatás?

Én úgy emlékszem, egyféle nyilvános megméréésre, összehasonlítási lehetőségre gondoltam. Vagyis, hogy lehangosabb kritikusaik állítsanak össze egy válogatást, ők a díjról lemaradt szerzőkből, én is megteszem ugyanezt a díjat kapott szerzők írásaiból, és nyilván kell egy kiadó, amely mindkét kötetet kiadná. De senki sem jelentkezett, hogy összeállítaná vagy kiadná azt az antológiát, pláne nem az általam javasoltat.

Akkor marad minden így, ahogy eddig?

Lehet, hogy nekem kellene lépnem, meg kiadót is keresnem. Ez igaz. Persze csak ha a kiadó úgy gondolná, hogy nem fenyeget a kockázat tíz-tizenkét írót és költőt szembeállítani egymással, olyanokat, akiknek soha esze ágában sem volt ilyen kiélezett helyzetbe kerülni a másikkal, illetve másik öt-hat szerzővel szemben. Talán nem is kell két antológia, elég egy, a lényeg, hogy jó legyen. Neki is fogok minél hamarabb.

Ma is ugyanúgy döntenél?

Ezt hogy értsük?

Akkori eszemmel ma is ugyanúgy látnám.

És a maival?

Ma már lehet, hogy a legtöbb szerző helyett másvalakit javasolnék a díjra. Csak egyet-kettőt őriznék meg a rövid listáról. És további költőkre is gondolnék, nemcsak a két listán levőkre. De van itt valami, amit tisztáznunk kellene.

Tisztázzuk.

Amiket mondtunk, abból bárki úgy érthetné, hogy azt az öt-hat költőt, aki akkor végül is miattam nem kapott József Attila-díjat, nem tartottam s ma sem tartom méltónak a díjra.

És valójában?

Valójában ez a véleményem arra vonatkozott, hogy akkor, három évvel ezelőtt, 2012-ben mindent figyelembe véve (elsősorban a már felmutatott teljesítményt, meg hogy mennyire tűnnek ígéretesnek) szerintem kik jöhetnek számításba. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy a többiek egy vagy hat évvel később ne érdemelték volna meg a József Attila-díjat vagy bármelyik másikat. De akkor, abban az évben az volt a konstelláció, hogy ki az, aki már idősödő korban, évtizedekig igazságtalanul mellőzve, most azonnal és kételytelenül megérdemli a díjat, mint elégtételt; másfelől, ki az, aki evidens tehetsége révén megérdemli mint biztatást és ígéretet: én ezeket a korrekciókat láttam igazságosnak és helyesnek. Persze van olyan is köztük, aki azóta is gyűlöl, és olyan üldöztetési legendákat gyárt, hogy én három éven keresztül megszállottan kihúztam őt a listáról... Ezek persze a mesterség kockázatai. De ne a beteg lelkekkel foglalkozunk.

Mondj egy nevet, akit következő évben te is javasoltál volna a díjra.

Előbb-utóbb mindenkit, kellő idő elteltével, hiszen ezek végül is mind kiváló szerzők. De a díjak száma egy adott évben véges.

Infantilis dolog duzzogni, hogy csak három évvel később kap-
tam meg, pedig már mióta megérdemeltem.

*Azt hiszem, azt senki nem vitatja, hogy igen éles szemed
van, vagy talán intuíciód. Rengeteg tehetséget fedeztél
fel Erdélyben is...*

Na ez az, amivel nem mindenki dicsekszik közülük.

*...az elsők közt elemezted Tóth Krisztina költészetét, a vi-
lág legjobb lírikusait díjazza az általad vezetett zsűri, a
filmekről már esett szó.*

Köszönöm a véleményed, nyilván én is szoktam tévedni. De ha
netalán úgy van, ahogyan mondod, akkor az egészből az a tanul-
ság: minél jobb az ítélőképességed, és minél inkább ragaszkodsz
hozzá, annál több ellenségben és gyűlöletben lesz részed.

*Az a baj veled, hogy mióta kormányzati ember lettél,
annak tekintenek, nem pedig költőnek vagy kritikusnak.*

Igen, holott a jó kormányzatnak kötelessége a tehetség
és az érték támogatása. Ennek a feladatnak, ha úgy tetszik,
megbízásnak, missziónak igyekszem megfelelni kormányzati
szerepemben. A jó kormánytisztviselő támogassa a tehetséget.
Nincs itt semmi ellentmondás.

*Ők azt gondolják, a kuratóriumaik erre alkalmasabbak.
De időnk lejárt, a pavilonról majd legközelebb.*

Magyarország egyik legelismerettebb irodalomtörténésze korszakos remekműnek tartja közel negyvenezer hexameterből álló alkotását, a kortárs irodalomban viszont kevésbé ismert a neve. Visszavonultan él a Bakonyban. **BABICS IMRÉ**t kérdeztük.

„Egyfajta aranykori létet próbálok megvalósítani”

Milyen családból származol? Igaz-e, hogy nemcsak névrokona vagy Babits Mihálynak?

Egyszerű családból származom, szüleim átlagemberek. Van egy remek öcsém. Édesanyánk már nem él. Apám szerint az ő nagyapja, vagyis az én dédapám és Babits Mihály unokatestvérek voltak. Ezen állítás igazságtartalmát csak egy alapos család-fakutatás deríthetné ki, ugyanakkor én természetesen büszke lennék e feltételezett rokonságra, még akkor is, ha a költői tehetség genetikai örökölhetőségében nem hiszek.

Mikor tudatosodott benned, hogy költő vagy?

Ha jól emlékszem, tíz-tizenkét éves koromban ragadtam először tollat, egy Góbé típusú vitorlázó repülőgép ihletett meg. Kamaszkoromban kristályosodott ki bennem, hogy költő leszek, és semmi más. Mit mondjak, így is történt, most aztán aggódhatok a jövőm miatt...

Hogyan kezdted el publikálni?

A magyar irodalomba Krasznahorkai László segítségével „törtem” be. Ő adta oda költeményeim Zalán Tibornak, aki akkoriban a Kortárs versszerkesztője volt. Tibor mutatott be az Élet és Irodalom hasábjain. Mindkettejüknek nagyon sokat köszönhe-

tek, barátaim. Míg Budapesten éltem, gyakran látogattam őket, Lacit Szentendrén, Tibort Óbudán. Mióta leköltöztem vidékre, kissé meglazult a kapcsolat.

Miért költöztél a Bakonyba? Milyen körülmények között éltek ott családdoddal?

Csendre és nyugalomra vágytunk feleségemmel, nem az volt a szándék, hogy irodalomtörténeti esemény legyen. Egyetlen lányunk a pápai Református Gimnáziumban tett érettségije után visszaköltözött Budapestre, azóta is ott él, a gödöllői Agrártudományi Egyetemen szerzett két diplomát. A helyváltoztatás életem legjobb döntése volt. Bakonyszücs kevesebb, mint háromszáz fős kis zsákfalu, a török hódoltság idején kihalt, később svábok és lipovánok telepedtek le itt. A község legvégén, óriási lucfenyők árnyékában, egy csermely partján lakom, álmatlan éjszakáimon hallgathatom a csobogását. Saját magam ültette növényritkaságok vesznek körül, van egy csodálatos, szerető feleségem, kutyám, két macskám, és segítség nélkül megépített hét dísztavamban kb. százhusz aranyhalam, valamint egy koim és egy nyurgapontyom, utóbbi jelenléte rejtély. Páromnak, aki wicca boszorkány, építettem egy varázskört, valószínűleg dimenziók közti átjáró lehet, mert két kísértetet is láttam már ott.

És hogyan állsz az itteni dimenziókkal? A társadalomban való boldogulást miként egyezteted hivatásoddal?

A farkasgyepűi erdészet közmunkása vagyok, nyolc órát dolgozom az erdőn, délutánonként a Napút kulturális folyóirat versszerkesztői tiszttét látom el. Tavasztól őszig gondozom kertjeim, etetem aranyhalaim, fröccsözgetek a helyi kocsmában, télen havat lapátolok, májusban, mikor horgászati tilalom van, pillangózom a helyi halastóban. Reggelenként jógázom. Emellett igyekszem gyarapítani költői életművem, szóval egyfajta aranykori létet próbálok megvalósítani, már amennyire ezt egy ilyen társadalomban lehet. Nagyon sok boldog perc birtokosának mondhatom magam.

Legutóbbi kötetedben (Sztármajom többszörös alkotásban, Napkút Kiadó, Budapest, 2015.) feltűnnek egy másik kontinenshez kötődő élményvilág motívumai is. Mikor jártál arra, mi célból?

Ausztráliába 2004-ben kamaszkori barátom hívott meg, aki máig egy bennszülött telep gondnoka az Északi Területen. A törzs egyébként tagjává is fogadta. Darwinban szálltam le a repülőgépről, csellengtünk ott pár napig, majd autót béreltünk, és utaztunk tizenkétezer kilométert. Kétszer léptem át a Baktéri-tót. Ami a fehér lakosságot illeti, róluk nem sok mondanivalóm van. Kriketteznek, söröznek. Kiválóan szervezett, jóléttől kába társadalom. A bennszülöttek viszont látnak a lelkükkel, nagyon mély belső világuk alakult ki a sivár természeti körülmények miatt. Tudták, ki vagyok, pedig egy szót sem váltottunk. Persze, a civilizáció sokukat megromtotta. De még a legszakadtabb kéregetőn is látszik, hogy a kontinens igazi gyermeke, olyan lény, aki valóban ahhoz a földhöz tartozik.

Válaszod azt sugallja, hogy nem vagy barátja a modern kornak. Miként látod a világ helyzetét, a krízis fő okait?

Ami a világhelyzetet illeti, meglehetősen pesszimista vagyok. Csak a bolond nem látja, hogy az európai szellemiség kifulladt, de erre Oswald Spengler már száz éve rámutatott. Nagyobb baj az erkölcsi hanyatlás, mindent behálóz a korrupció. A politikus elit nem más, mint egyetlen hatalmas bünszövetkezet, egyet sem ismerek közülük, aki alázattal szolgálná a népet. A liberalizmus uralkodó eszméje a szabadság fogalmát összetéveszti a szabadsággal. A keleti filozófia szerint csak akkor lehet szabad az ember, ha megszabadul a vágyaitól, itt viszont szinte mindenki a vágyait akarja kiélni, legyenek azok bármily gyalázatosak. A közoktatás agyamosott szakbarbárokat nevel, a keresztény vallást tervszerűen gyengítik, de hát ez is a cél: sötét erők növelik a káoszt, hogy aztán majd a maguk módján rendet tehessenek, miközben a szellemileg-lelkileg renyhe lakosság nem vesz észre semmit, mert lefoglalják a reality-showk és szappanoperák.

A költészetre térve: hogyan ismerkedtél meg a műveidet jellemző rendkívül gazdag formavilággal? Sokat kellett gyakorolnod a költői mesterség fogásait?

Igen fiatalon olvastam Hegedűs Géza *A költői mesterség* című kiváló könyvét, aztán kipróbáltam magam. Már a kezdetektől írtam európai hangsúlyos-időmértékes verseket éppúgy, mint magyar ősi nyolcast vagy hexameteret. Aztán szapphói, alka-

ioszi strófákat, majd haikut, később leoninust (igaz, csak egyet, de abból elég is volt egy), disztichont, legutoljára pedig slókat. Véleményem szerint ez elsősorban költői tehetség kérdése, kell hozzá még ritmusérzék, nagy szókincs, gondosság, alázat és persze hit. Nem hinném, hogy a gyakorlás sokat számítana, ez nem jóga. A szabadvers hidegen hagy, mert én gúzsba kötve szeretek táncolni, az elegáns. Szabadverset mindenki írhat, különben is, ki mondja meg, hogy mitől jó egy szabadvers, ha nincsenek szabályok? Annak meg, aki megmondja, nem hiszek. Mindazonáltal Füst Milánt nagyra tartom, de csak őt.

Van-e bevált munkamódszered? Mit jelent számodra az alkotás?

A munkamódszerem? Leülök és írok, kézzel a kanapén. Azonban mielőtt nekikezdenék, elszívok egy tömés pipát. A kész verset számítógépre viszem, gondolom, a legtöbben így csinálják. Mindenki elgondolhatja, hogy nyolc óra kemény fizikai munka után nehéz egy némileg emeltebb szellemi szinten tevékenykedni, arról nem is beszélve, hogy nekem a költészet nem a hobbi, hanem a karmám, az életfeladat. Akármit nem adhatok ki a kezeim közül. Egyszóval egyre nehezebb ráhangolódnom az írásra, de ha már benne vagyok a versben, akkor jó. És még mindig törleszkednek hozzám a szavak, múzsám cserben még nem hagzott.

Kikkel állsz olvasóként a legközelebbi szellemi kapcsolatban?

Olvasni mindent olvasok, a teljes emberi tudás érdekel, a régészettől a csillagászatig. A világirodalmat mondhatni abszolváltam. A Tang-kori kínai költők mellett valamiféle furcsa okból az örültekhez, alkoholistákhoz és öngyilkosokhoz vonzódom. Blake, Hölderlin, Burns, Jeszenyin, Dylan Thomas, József Attila, Georg Trakl, Celan a kedvenceim. Nagyra tartom még Rimbaud, Rilke, Apollinaire, František Halas és – bármily furcsa – Thomas Bernhard költészetét.

Mi a véleményed a kortárs irodalomról, szakmai harcairól?

ha nincs képben, ha nem nyomul, akkor szépen besorolhatja magát az elfeledett költők légiójába. Hacsak letagadhatatlan tehetsége miatt mögé nem állnak olyanok, akik szavának súlya van. Mai irodalmunkban az érték kevésbé fontos, mint az érdek, az agyonhallgatás pedig remek módszer... Ettől függetlenül vannak fiatalabbak, akik ügyesek, és nevük is van. Nem tudom, hogyan csinálják, nem is érdekel. Ám ha valaki kevésbé tehetséges, ne adj' Isten dilettáns, és mégis nagy szakmai karriert fut be, az nyilván mással pótolja a talentumát. De ezzel majd neki kell elszámolnia, márpedig egyszer bizonyosan, a számonkérés nem az én asztalom. Én sohasem törtettem, ezt mindenki tudja. Én azt tartom sikernek, ha valaki csodálatos dolgokat ír, akár teljesen magára hagyatottan, nehéz körülmények között is, önmagát legyőzve, nem azt, ha kulturális hulladék nagybani termeléséért, pártoskodásért állami elismerésben részesül.

Habár bizonyos értelemben kivonultál a társadalomból, és így valamennyire az irodalomból is, pályafutásod elején több, viszonylag rangos szakmai díjat kaptál. A Gnózis után hogyan látod a siker szerepét életedben?

A *Kék Ütem Lovagrend*, első verseskönyvem megkapta a Bölöni György-díjat, a legjobb elsőkötetes költőnek járó elismerést, valamint a Jövő Irodalmáért-díjat. A második, a *Magyarok kertje* után én lehettem az első Sziveri János-díj tulajdonosa. Jó kritikák jelentek meg rólam akkoriban. Utólag visszapillantva jó, hogy utána hosszabb ideig csend vett körül, mert ahogy ismerem magam, nem tudtam volna kezelni a sikert. Talán már nem is élnék. Irodalmi munkássággal elégedett vagyok, mert a véleményem szerint legmagasabb irodalomtörténeti szintet képviselő Szörényi László korszakos remekműnek nevezte a *Gnózist*, és más mértékadó irodalmároknak is ugyanez a véleményük. Én sem hinném, hogy írnak még ehhez hasonló könyvet errefelé. Ott szoktam megjelenni, ahonnan verset kérnek tőlem (Nyugat Plusz, Újforrás, Irodalmi Jelen). Ám nem mondhatnám, hogy tolonganak értem a folyóiratok. De nem érdekes, mert a Szondi György vezette Napkút kiadónál megjelennek a köteteim, ez fontosabb. Küldeni magamtól sehova se küldök költeményt első kötetem megjelenése óta.

Bízol-e az értő olvasókban?

Nem tudom, kik az olvasóim, nálam még senki sem jelentkezett azzal, hogy ő olvasóm. Bízom az utókorban, úgysem tehetek mást. Úgy vélem, vannak, vagy legalábbis lennének értő olvasók, nem is kevesen, de csak nagyon nehezen vagy egyáltalán nem találhatnak rá az igazán jó művekre, mert a hangoskodók félrevezetik őket. Elbizonytalanodnak. De nem szabad feladni, én is magamtól találtam rá az igazán jó dolgokra, pedig az én időmben is voltak kreatúrák bőven; ma már jobb esetben is csak lábjegyzetek. Másrészt, akit félre lehet vezetni felkapott irodalmi sztárok kacatlírájával, az nem is lehet értő olvasó. Az értő olvasó megtalálja az igazi értéket, és távol tartja magától a szemetet. Bennük is bízom, nincs jobb ötletem.

Mesélj egy kicsit főműved, a Gnózis keletkezéséről!

A *Gnózist* 1990 és 1999 között írtam. Először a betétdarabok készültek el, időrendben: a *Warning* című színmű, majd a *Széthajtogatott fekete doboz* című epikus költemény, aztán az *Embertelen* című mese. Ezután 1994 szeptemberében láttam hozzá a tulajdonképpeni szövegtörzshöz, ami kb. negyvenezer hexametert tartalmaz, valamint a prózai dialógusokat. Igyekeztem tartani magam a kronológiához, de aztán a végére kicsit előreszaladtam: magát a szövegtörzset 1999 februárjában fejeztem be, ezután írtam meg a *Szfínx* című költeményt, majd készült el a *Gyarmati emlék* című montázsos „verses gyorsregény”, végül legutoljára, már Bakonyszücsre való leköltözésünk után az *Akna* címet viselő szonettkoszorút vettem papírra. Szóval az egész mű valamivel korábban készült el, mint 1999. december 31. Talán érdekelhet valakit, hogy ez alatt a kilenc év alatt egyetlen korty alkoholt sem ittam.

Mit jelképeznek az alapszöveg betétdarabjai?

Azért ezek a betétdarabok szerepelnek a *Gnózisban*, mert apokaliptikus jellegük van. Reményeim szerint ezáltal erősítik az ugyancsak – bár hétköznapian – apokaliptikus teljes alkotást. A koncepció geometriai: a Kheopsz piramist óhajtottam papíron megalkotni, erre utal a könyvben található *Szfínx*, valamint az egyre csökkenő terjedelmű fejezetek, melyek természetesen az ókori építmény egyre kisebbedő szintjeire hajznak. Az *Akna* a piramis alatti kamrát jelzi, a betétdarabok a terhelést kiváltó részsütös folyósókat.

Milyen koncepció szerint alakult a Gnózis?

Tisztában vagyok vele, hogy művem nem tökéletes, a cél viszont az volt: az általam legcsodálatosabbnak tartott emberi alkotás leképezése. A *Gnózist* szakrális beavatási műnek szántam, szakrális, mert a magasba tör, az égbe, az istenek felé, és mert van ezoterikus és exoterikus olvasata is, mint az ókori nagy eposzoknak. Azaz regényként is, szimbolikus könyvként is olvasható, s beavatási mű, mert ismét összeraktam benne a nagybetűs Embert, a lélek, a szellem és a test hármasságát képviselő kozmikus gyermekeket. Egy példa: a lélek az ember egyetlen isteni része, ezért beszél az egyik szereplő, Béla már-már biblikus hangon, metaforákban, de sohasem monologikusan, ugyanakkor a teljesség nevében. De maga a névadás sem véletlen, ugyanis Béla névjelentése: belső rész (pl. szív), valamint ragyogó. Amúgy Béla részeit szerettem a legjobban írni, szinte fickándoztam benne, mint a hal a vízben, az volt az igazi közegem. A modern ember széthullott hármassága, odalett egysége a csúcspanegyedül. Tisztában vagyok vele, hogy a piramisnak négy éle van, de a *Gnózis*nak is. Minden olvasó rá fog jönni, hogy ki is a negyedik él. Réim egyszerű. A fejezetek száma 64 (csak jelzem: a sakk, a Ji Csing, a DNS genetikai kódjának kodonjai, szent szám). Ha a fejezetek iniciáléit összeolvassuk, kijön a saját sírfeliratom, de ezek rejtett sorok, mivel fontosságuk csekély, ahogy a Nagy Piramis sem síremlék. A könyv hátoldalán látható csukott szemmel, révülten álldogáló kisfiú a fehér aurában a visszaszerezhető ártatlanságot, az önmaga lényegére rátaláló isteni gyermek újrakezdésének lehetőségét jelzi.

Művedet egy eljövendő korszak, egy új isteni teremtés mainál szellemközelibb lényeinek ajánlod...

Az ajánlás pontosan úgy szól, hogy „... kevés embernek ajánlom”. Bánom már ezt a pár sort, nagy támadási felületet ad. Pedig csupán arról van szó, hogy egy profán kor anyagi ember nem óhajt erőfeszítéseket tenni egy ilyen mű megértése érdekében, nem is érdekli, ezzel tisztában vagyok. Isten őrizz, hogy rájuk erőltessem a *Gnózist*, maradjanak a lektűröknél. De ez a korszak, e Káli Yuga sem tart örökké. A magyar nyelv pedig nem tűnhet el, Isten nem véletlenül teremtett itt annyi hatalmas költői géniust. Hitem és reményem szerint jönnek másfajta em-

berek, akik ugyanolyan könnyen fogják megérteni a helyenként néhol már nekem is enigmatikus művet, mint mi egy apróhirdetést. Igen, néhol már nekem is enigmatikus, mivel sugallatra írtam. Ahogy a nemrég elhunyt nagyszerű Prágai Tamás fogalmazta *Gnózis*ról írt esszéjében: „... a kútba kell ugrani”, és én ezt valóban megtettem, vagyis a könyv alkotásakor teljes szívemből átadtam magam egy magasabb, transzcendentális entitásnak. Remélem, angyal.

Készülő művek?

Jövőre fog megjelenni a haikukötetem, címe: *Tűtükör*. Tartalma két ciklus: a *Csengettyűk csódlakóknak* és az *Ellenszérűn*, mindkettőt a Fibonacci-sorozat alapján írtam, ha van benne koncepció, akkor ez az. Jelenleg *Abrak a vadnak, ablak a vaknak* című verseskönyvemen dolgozom. Koncepciója: természetlíraba oltott orfikusság, és kegyetlen társadalomkritika különleges, nagyon feszes rímképletű versekbe összekovácsolva. Leginkább eddigi utolsó kötetem, a *Sztármajom többszörös alkonyatban Dalok a küszöbön* című ciklusával lehetne rokon-ságba hozni, de annál élesebb hangú.

BOLDOGH DEZSŐ

DARVASI LÁSZLÓ *Isten. Haza. Csal.* című novelláskötetét **TARJÁN TAMÁS** értékelte.

Mekkora üst kell a pokol alá?

Isten. műfaja a rémballada.
A *Haza.* műfaja a siralom.
A *Csal.* műfaja az epitáf (sírfelirat).

Persze bőven akadnak átfedések, átjárások a területrészek között. Bár nem könnyű megközelíteni egyiket sem. Hiszen főliával letakarva, használaton kívül, használatlanul, használhatatlanul hever mindhárom. Lefóliázva, mint a játékgépek a számos vidéki kocsmában, az *Apa hazajön* című tárcanovella helyszínén. És ez még a jobbik eset. Egy másik kocsmában már félig kibelevve: „Volt bent gép is, illetve már csak zenegép. Nem volt jó. Rajta papír, nem üzemel. A játékgépek helyén két fehér folt.”
(*A vörös pina balladája*)

Darvasi László *Isten. Haza. Csal.* című novelláskötetében a három szó képezi – egyesével – a fejezetcímeket is. E három elromlott, eltűnt, semmivé lett, de a hajdani csilingelések, katógások, karambolok, érmepengések, káromkodások, söröskorsó-koppanások hangjait valahonnét nagymessziről mégis felhörgő játékgépen játszik az író. Játszik? Odakényszerítve, el nem fordult tekintettel áll tereptárgyai abszurdá torzult realitása előtt, mert el kell mondania a sorsukat, meg azokét is, akik a régen talán működő masinák embertartozékai voltak: játékosok, szenvedélybetegek, kibicek, szerelők, bérbeadók, tulajdonosok, betiltók. Illetve természetesen nem is ő áll, mesél, hanem képviselőként főleg egy bizonytalan értelmiségi figura, középkorú vagy korosodó férfi. Esetleg irodalomközeli egyén.

Dramaturg, íróféle, újságíró, szerkesztő. Ez az alteregó alighanem életben is van még lét és nemlét e mezsgye-könyvében, mert például Vas Istvánt olvas, a *Cambridge-i elégiát* kétszer is, holott eléggé betintázott, s kórházba szállított alkoholista bátyjának kutyaszarbúzsos házában úgy virrad rá a másnap, hogy jó eséllyel agyoncsapják, de előbb kalapáccsal szétverik, majd fűrésszel levágják a tíz ujját (*Műfogsor; Mert mi nem vagyunk dánok; Anya és apa túl akarják élni* stb.).

Azért óvatosan ezzel az *epikai énnel*, az önéletrajzi terheket is cipelő alkalmi alakmással. Természetesen lehet ez az ego „egyszerű ember” is, e minőségében közelebbről ugyancsak meg nem határozott figura, mint például az *Apának hiányzol* címbeli apa-szereplője – a feltűnedező tucatnyi mitikus és nem mitikus apák egyike –, aki számítógépe képernyőjén pornófilm-színésznőként pillantja meg a lányát. Erről egy szót sem szólhat a feleségének sem, mert akkor kiderül: pornót néz; s innentől két szálon követi gyermeke sorsát – a hétvégi ebédelés-találkozások szokványosságában és a disznó filmek óriáspalettáján (amíg mód nyílik rá akár így, akár úgy). Lehet, miért ne lehetne a főalak nő (*Luxemburg* stb.), állhat a középpontban egy vagy több gyerek (*Én és a kisöcsém; Pláza* stb.), és – bár a kötet erőssége inkább az egyanya-gúsága, tónusának sötét, keserű kitartottsága, előadásmódjának mindössze három-négy alapváltozatot variáló céltudatossága – működhetnek olyan szüzsék és szólamok, amelyek nehezen túrnék az általánosítást. Viszont kerüljön bármely karakter a centrumba, otthonos otthontalansággal éli, járja azokat a helyszíneket, tájékokat, amelyeket élnie vagy járnia adatik. Az *Isten*.nel való kapcsolat, a *Haza*.-tudat és minden *Csal.*[ádi] viszonylat az idegenségérzet, a közömb jegyében alakul. A lelki hajléktalanság (mely olykor valóságos számkivetettség) mindennapi magányossággal, közönnyel, agresszivitással, távlattalansággal társul. Mégis mutatkoznak koordináták – múltbeli emlék- és érzéstöredékek, az ismerőség és egybevágóság kapaszkodói, az alkalmi empátia és a leküzdhetetlen élni vagy gyilkolni akarás felvillanásai –, amelyek mentén az elárvult kreatúra majdhogynem otthonosan berendezkedhet átmeneti vagy végleges otthontalanságában. S ez még rosszabb, mintha nem így lenne.

címeket sorolnunk. Annak bizonyítására sem, hogy a változottságukban is többé-kevésbé jellegzetesnek mondott középkorú alakokat *Isten.*, *Haza.* és *Csal.* kallódó, értelmi fogyatékos, érzelmi sérült gyerekek, fiatalok és hanyatló, haldokló, a létből épp távozó öregek sokaságával veszi közre, azaz szorítja kétfelől egzisztenciális satuba. S a beszorított mindkét irányba visszaszorít, visszarúg. Darvasi László mostani – a legtöbb előző novelláskötetétől, köztük a keleti történetektől-példázatoktól igen csak elütő – gyűjteményének lényegi vonása, hogy nem annyira az egyes novellákat olvastatja: inkább kötetegésként érvényesíti magát. Egymásba építi a prózafelületeket, s bár poétikailag nem, impresszióink szerint mégis regényesíti anyagát, állagát. Mint előljáróban jeleztük, az *Isten.*, a *Haza.* és a *Csal.* ciklusok indukálnak ugyan bizonyos egységességet, alkalmasint egymásba oltódnak, darabjaik gyakorta felcserélhetőek lennének, ám tényleges egységüket a kötetcím jeleníti meg.

„Olaszországban forgatják majd az első olyan játékfilmet, amiben csak hivatásos papok szerepelnek...” – e mondat nem *Isten.* hez kötődik (*papok*), nem is egy (másik) *Hazá.hoz (Olaszország)*, hanem a *Csal.-hoz (Én és a kisöcsém)*. A Magvető Kiadó újdonságába beférkőzött négy-öt halványabb munka; ez az egyik, már az első lapján feltorlódó közhelyeivel. Szinte csak a címéből eredő feszültség élteti. Az ellenpontoszó jelentés, amely a közkedvelt operetről leválva, antioperettesen zakatol. Darvasi időnként túlterheli a címeket – *Hol lakik a Föld?*; *Élmunka*; *A vörös pína balladája* stb. Vagy ellenkezőleg, a jól előkészített, ám kissé mesterkéltnél, tartalmilag/stilárisan túlcsigázott slusszpoéntól reméli a sztori visszamenőlegesen is megvalósuló elrendeződését.

Kiváló szituációja ellenére másodszor is az *Élmunkát* kell kifogásolnunk, címe és zárlata miatt pedig az *És hogy mondjunk valamit az irodalomról is* című írást, melynek befejezése egyúttal a kötet vége. Harmincharmadikként szegi be a könyvet. A harminchármas számnak az *Isten.* aspektusából sem igen tulajdoníthatunk különösebb – „krisztusi” – számszimbolikát. Inkább véletlenszerű.

A roppant erős, feldolgozásában megrázó írói anyag – abszurdoid emeltségű valóságanyag – figurálisan a hullát, cselekvényesen az emberölést vonja előtérbe (a halott felesége

tetemének hazahozataláért, végtisztességéért mindenre kész férfi vesszőfutásában: *Cornelia Vlad* stb. – a gyilkolást a szintén csúcsmínőségű *Zuhanásban* stb.). Valóságosan is, jelképelesen is uralkodik hulla és ölés, s mindkettő révén a halál. *Isten* meghalt. A *Haza* megcsalt. A *Csal.*? Volt-e valaha is nem csonkolt, nem csaló, önmagánál kiterjedtebb: másik szó, valóságos közösség? *Isten*. lírai és dramatikus fordulatokat sem nélkülöző, kihagyásos rémtörténetekben: mondhatni rémballadákban menti az irháját (*Egy templom kitakarítása* – novella-remekmű! – stb.). Neki a 7–59. oldal jut, kilenc írás. A *Haza*. szintén kilenc szövegben vesztegel, áttétellel szólva: a siralom-műfaj hangjait hallatva, s terjedelmében széttaposottabban (63–145. oldal. Minimum egy, de inkább két leendő antológiadarab itt is: *Téli reggel, hullával*; *Cornelia Vlad*). A *Csal.* üzemméptelenségéről már tizennégy írás és a legnagyobb szövegtér (153–249. oldal) tanúskodik. Kiváló és kevésbé kiváló itt eléggé keveredik. A *Márta járt már Ázsiában* és a *Pénztárca* kiemelkedik a temetőre elegendő (maradjunk a műfaj-szimbolikánál) epitáf. – sírfelir. – közül. *Az És hogy mondjunk...*, a harmincharmadik egység, az epilógus különálló darabként hátravetett „mottója” mindhárom ciklusnak.

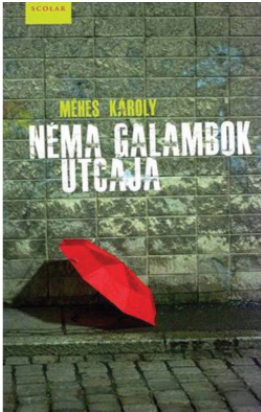
Darvasi kisprózáját többször hozták távoli rokonságba a kritikusok főleg Mándy Iván (*Az ördög konyhája*), Bodor Ádám (*Sinistra körzet*) és Tar Sándor (*A térkép szélén*) egyes (mégoly különféle) törekvéseivel. Lehet benne igazság, azonban Darvasi László mindhármuktól és mindenki mástól eltérő szuverén epikai szekvenciákban gondolkodik. Pulzáló, ziláltságukat a nyelvi fegyelem mögé rejtő mondatokban, bekezdésekben, izgalmasan ismétlődő irgalmatlan passzusokban, melyeknek legyalult költőiségéhez elhagyhatatlanul szükséges a káromlásbeszéd, a „baszásnyelvezet” brutalitása. Nem lehet azt kiszámolni, tízszel kevesebb vagy éppen hússzal több nyers szó kellene-e a szövegbe. A repetitív motivika viszont egyszer-egyszer mentesít a mélyebb jelentésadástól. Szétforgácsolódik az ikermotívum: a *Műfogsor* megköveteli, a *Vicces dolgok, humoros esetek* stb. elengedné. Az integető macska motívummá váló giccstárgyát (vö. még: kínai árusok) a *Mert mi nem vagyunk dánok* huzama döbbenetes kontradikcióba hozza a megfeszítettségében integetni nem tudó Jézus-szobor kegytárgy-giccseivel – másutt egyszerűen egy semmiség a veszendő holmik raktárán.

Az ima is káromkodás, az öröm is sokk, a szeretet is erőszak: ide jutott Darvasi László novelláinak láttelele szerint a fővárosi, nagyvárosi lét, de a kisvárosi, falusi, tanyasi még lesújtóbban jelenik meg. A lelki szegények oly szegények, hogy a boldogság ugyanúgy nem szerepel a szótárunkban, mint a boldogtalanság. A pénztelen szegényeknél kifosztóik, a pénzes gazdagok, a termékbemutatók bővlijainak kiskirályai, a minden hájjal megkent uzsorások sem boldogabbak. Mindenki annak vájja ki a szemét, akinek bírja. *Isten.*, *Haza.* és *Csal.* egymásnak farkasa. S mégis – talán ez a legnagyobb írói fegyvertény – mélységesen humánus könyv ez a gyűjtemény, benne az elcsempült, fogyatéktól vagy részegségtől nyálás, halálra sminkelt, szétvert arc is: emberarc. Emberé, akinek lehetne *Isten.e*, *Hazá.ja*, *Csal...* Csak most nincs. Csak itt nincs. A címbeli hármás *egymásnak* nincs, s ezen mi veszünk rajta.

A még nem említett novellákat képviselje *A takarítónőm*, akit *Elenának hívtak*. Ez az írás a *Haza.*-fejezet része, de – nem egyedülként – jobb helye lenne egy virtuális *„Emb.”*-, *„Egy.”*-fejezetben, mivel az emberi, egyéni, specifikus, sőt extravagáns dráma dominál benne. A fentebb említettek közül a *Márta járt már Ázsiában* nagyszerű írói megoldások egymásutánja, végigvitele. Az elhaltak fölöslegessé vált lomjait, értéktelen hagyatékát tűzben megsemmisítő hivatásos égetőmester arról híres, hogy különlegesen nagy üstbe gyűjtött ócskaságok alá szítja a lángot: „Ekkora üstje senkinek sincs a járásban”. A „tüzes tudomány” szakismereteinek módszeres közlése – mi mivel ég együtt a legjobban? mi ég problémásan? mi ég a legnehezebben: ruha, gumi, papír? – lelke mélyéig megérinti az olvasót.

A kötet egésze felizzítja a kérdést: mekkora üst kell tüzet gyújtani a pokol alá?

SZARKA KÁROLY kritikája **MÉHES SKÁROLY** regényéről.

A galambok hallgatnak

Képzeljünk el egy középkorú, pocakos, szakállas és szemüveges gimnáziumi történelemtanárt, aki évek óta külön él a feleségétől, ráadásul elveszíti egy vele egyidős barátját, ezért aztán gondol egy merészet, és olyat tesz, amit addig soha: elkezd élni. Ugye olyan, mintha egy kapuzárási pánikról szóló amerikai vígjátékot néznénk? A Scholar Kiadó gondozásában megjelent *Néma galambok utcája* a Radnóti- és Déry-díjas költő-író és Forma-1-es szakértő Méhes Károly sokadik kötete.

Bevallom, az utolsó pillanatig drukoltam, de hogy kinek, nem is tudom pontosan. A főszereplőnek, a regénynek, a szerzőnek. Nem a happy end miatt, az néhány bekezdés után borítékolható, viszont addig ott van még majdnem kétszáz oldal. Az elmúlástól rettegő és kalandra vágyó Porr Benedek a nyári szünetet használja fel arra, hogy valami igazán izgalmasat csináljon. Ötlete sincs, hol kezdje, sodródó főhősként viszont bátran fejest ugrik az ismeretlenbe. Ez volna tehát a kiindulópont, és eddig rendben is van. Az is rendben van, hogy nekivág az útnak, sőt még az is, hogy ez az út belső utazás is egyben.

Az viszont, hogy egy kapuzárási pániktól szenvedő férfi az-za kezdje új életét, hogy egy vadidegen nő kérésére egy másik vadidegen nő halott kislányának képzeletbeli újratemetésénél és szintén képzeletbeli újjászületésénél segédkezzen, eltávolít bennünket a hollywoodi sikerfilmes olvasattól. De ezt a szurreális epizódot leszámítva, a regény mégiscsak egy amerikai *road movie*-ra hajaz, amelyet Méhes kelet-európai ízekkel bolondít meg. Az így kapott eredmény szinte végig olyan, mint egy önma-ga paródiájaként felfogható magyar vígjáték.

Ebben a vígjátékban akadnak a főszereplőhöz hasonlóan sztereotip karakterek, olyanok, mint a laza-jófej autószerelő vagy a bénázó gengszterpáros, akik érthetetlen okokból vesznek maguk mellé egy potenciális szemtanút. És persze kellene az olyan kellékek is, mint a régi, kipofozott Volga, amellyel mégiscsak vagányabb száguldozni, mint a kispolgári Suzukival. Arról nem is beszélve, hogy a tökéletesen működő Volgát az út szélén hagyva stoppolni még ennél is ezerszer menőbb. Hősünk mindenféle lenyűgöző kalandba keveredik, egyszer például egy lengén öltözött lány hívja táncolni, bár ő nem tart vele, aztán meg egy jókora kavicsba rúg bele úgy, hogy napokra lesántul.

De kiderül, hogy tud ő még ennél is veszélyesebben élni, és a történet egyszer csak átfordul krimibe. Hogy mi lesz a józan életű, keveset beszélő, nyugalmából soha ki nem zökkenő és idegesítően tétova Porr Benedek sorsa – ennél talán fontosabb kérdés, hogy mi a regény valódi tétje. Felfogható aparegényként, mivel a két halott szülő közül a szigorú apafigura alakja tér vissza különösen gyakran, a nyomasztó örökséggel folytatott küzdelem sikere alapján pedig akár fejlődésregényről is beszélhetünk. Ez az olvasat izgalmasabb a Kisalföldtől Erdélyig tartó utazásnál és a bűnügyi szálnál is.

A néhol az ifjúsági regényeket idéző stílus, valamit a fiatalkori emlékekkel és a „nagybetűs életről” szóló magasröptű gondolatokkal meg-megszakított, egyébként sodró lendületű cselekmény mögött megbújik némi irónia és humor is, ám csak elvétve válik a szöveg erősségévé. Gyakoriak ugyanakkor a történelmi utalások, a könyv végéhez közeledve pedig a szerző szembesít bennünket a kelet-európai közelmúlttal, hogy kapjunk valami biztosabb fogódzót is.

A Kádár-rezsimben ellenzéki értelmiségiként sarokba szorított apa és az ügynökmúltját takargató kolléga figurái a magyar valóság egy-egy szeletét mutatják be. A Ceaușescu-rendszer bukása után leleplezett és a fogyatékkal élő gyerekek haláltáboraként hírhedtté vált csegődi Tisza-kastély sztorija pedig megrázó, valódi történet. Viszont a hely örökösének kijelentése, miszerint bárkit befogad, aki rászorul, de tudomásul kell venniük, hogy ez mégiscsak az ősei birtoka, mintha a menekültkérdésre utalna. Sajnos azonban csak lóg a levegőben. Kár. De legalább megtudjuk, miért is némák azok a bizonyos galambok, amelyekről utcát neveztek el.

A *Beomlott mondatok* című kötet az egyik legmarkánsabb amerikai avantgárd-posztmodern költő, **CHARLES BERNSTEIN** verseit gyűjtötte össze. A könyv a fordításokon kívül is számos meglepetést tartogat. **CRISTIAN RÉKA MÓNICA** írása.

A Költészeti Nobel-díjas provokátor versei magyarul

Meglehetősen ritka manapság az olyan, kortárs amerikai költő műveiből készült reprezentatív válogatás, mint a Magyar PEN Club és a Pluralica Kiadó közös kiadásában megjelent Charles Bernstein-kötet, a *Beomlott mondatok*. Magyarországon alig ismert költőről van szó, akinek verseit e kötet előtt nem fordították le magyarra, és akiről mindeddig nem is igen írtak hazánkban. Pedig élvonalbeli költőről van szó, az egyik legmarkánsabb avantgárd-posztmodern iskola, a *L=A=N=G=U=A=G=E*-költők vezéralakjáról, aki számos nemzetközi elismerése mellé 2015-ben elnyerte a Magyar PEN Club által kiosztott Janus Pannonius Költészeti Nagydíjat is, amelyet egyre szélesebb körben a Költészeti Nobel-díjként aposztrofálnak.

Ahogy azt Bollobás Enikő, a kötet szerkesztője a díjátadó ünnepségen kiemelte, Charles Bernstein (New York, 1950) „igazi művészi provokátor, aki derűs elszántsággal írja újító-kísérletező verseit”. Az is elhangzott még a méltatásban, hogy olyan költőről van szó, aki „új szavakat alkot”, „figyelmen kívül hagyja

a grammatika szabályait, szövegrészeket töröl, megjelenítve a kihagyások nyomait is, a szavakat elemeikre bontja, hangzásbeli mutációkat és szintaktikai kettőzéseket alkalmaz, és ún. »beomlott mondatokban« ír.»

A *Beomlott mondatok* egyszerre több hiányt igyekszik pótolni. Egyrészt magyarul szólaltat meg harminc jelentős Bernstein-verset, amelyek hiteles keresztmetszetet nyújtanak a költői pálya négy évtizedéről. Másrészt Bollobás Enikő tartalmas, nagy ívű, széles merítésű tanulmánya révén, amely vázolja a költői pálya főbb állomásait éppúgy, mint a legfontosabb kritikai súlypontokat, megadja a magyar recepció alaphangját is.

Bernstein magyar hangja igazán élő, autentikus, bármelyik fordítót is olvassuk-hallgatjuk. A versek sorrendjében haladva: G. István László versfordításai finoman precízek és áttetszően hitelesek; Kórizs Imre Bernstein-hangja öblös, bátor, leginkább a nehéz gondolatokra összpontosít; Szkárosi Endre átültetései egyszerűen izgalmasak és szellemesek (legyen *klupszi* az angol *Klupzy!*). Gerevich András empatikusan-szerényen fordít, hihetetlen intuícióval, de ugyanakkor meggyőző erővel is; Szócs Géza változatai egyéniek, az értelmezés igényével írják tovább a kiinduló szöveget; Bollobás Enikő prózafordításai pedig kitűnő interpretatív megoldások. Mindegyik Charles Bernstein szövege, de mindegyik kicsit másként az. Maga a költő adott szabad kezét fordítóinak: „a lényeg, hogy a megalkotott új versek álljanak meg magukban” – írja a kötethez küldött írásában. Annyi pedig bizonyos, hogy ezek a fordítások megállják a helyüket magyar versekként is.

A „rendes” versfordítások után következik néhány nagyon is bernsteini játék Szócs Géza tollából. A *Charon's Boat* homofón interpretációjában a hangok csupán akusztikus minőségekként szerepelnek, s a „fordítás” a jelentést figyelmen kívül hagyva csak a hangzást ülteti át magyarra. Ezt követi egy másfajta kísérlet, két „fordítás eredeti nélkül”: az egyik Szócs Géza magyar verse (*Az én, a te, az ő – s az énem s a ted s az ője*), amelyet az amerikai költő poétikájának szellemében írt; ez az ismeretlen, pontosabban a nem létező Bernstein-vers „fordítása”. Majd ennek az angol átszellemülése következik (*The I, the You, the S/he – and the my I, and your You and his He*) Bertha Csilla és

Donald E. Morse tollából; ez pedig a „fordítás” fordítása. És végül jön egy újabb bravúr: a *Menüett (Kétirányú homofón játék Charles Bernsteinnek)*, Szócs Géza verse magyarul és angolul, a két nyelv fonetikai és szemantikai ütköztetéséből született páros remekmű. Tehát a kötet nemcsak olyan szövegeket közöl, amelyeket valóban megírt Charles Bernstein, hanem olyanokat is, amelyeket megíratott volna.

A versblokkot egy nagyon hasznos kritikai blokk egészíti ki. Bollobás Enikő „Figyelemköltészet beomlott mondatokban” című tanulmánya irodalomtörténeti és filozófiai kontextusba helyezi Bernsteint: a figyelemköltészet amerikai hagyományába kapcsolja a költőt. Emellett a radikális modernizmust folytató posztmodern iskola, a *L=A=N=G=U=A=G=E*-költők tagjaként mutatja be, aki a szellemi hagyományok (Gertrude Stein, Ludwig Wittgenstein, Charles Olson, Alfred North Whitehead) újíító átrendezésével érte el nyelvi és intellektuális függetlenségét. Bernstein költészetének jellemzői között Bollobás kiemeli a költő különféle határátlépéseit, a beszédmódok többszólalúságát (amit posztmodern ekfrázisként értelmez), valamint az elmúlt évek nagy tragédiája hozta gyászköltészetet.

A kötetből kiderül, hogy Bernstein formai radikalizmusa nem nyelvfüggő, így az átültethető a fordításokba. Az amerikai költő ezen törekvése szervesen illeszkedik az amerikai avantgárd évszázados hagyományába, és a kötet kritikai blokkja hangsúlyosan tárgyalja ezt az integritást. A formai-prozódiai hagyományról pedig két korábbi tanulmányában kapunk bőséges eligazítást.¹ Az alábbiakban ezekre az írásokra támaszkodom.

Bernstein egyértelműen az imagista „abszolút ritmus” és az olsoni „mezőben komponálás” tradíciójához kapcsolódik. Mind a versélményt, mind a nyelvi anyagot a figyelem strukturálja, vagyis ennek egységei szabják a „mértéket” (*Measures of Attention* 262). A mérték grammatikai természetű, vagyis a szintaktikai és prozódiai egységek találkozásából-keresztződéséből jön létre. Ez a „nyitott prozódia” az amerikai radikális modernizmus és posztmodern poétikák jellemzője: a szabályos metrumot itt a mérték váltja föl, amely a vizuális tagoltságban, ezen belül is a tipográfiai defamiliarizálásban mutatkozik meg, ezeket Bernstein „tipograficitásoknak” nevezi.

Amint Bollobás Enikő nemrég megjelent új irodalomtörténetében (*Az amerikai irodalom rövid története*, Osiris, 2015.) hangsúlyozza, a vers „nem követ előre gyártott versformát; nem alkalmaz zárlatot; nincsenek visszatérések és párhuzamok; az elemek egymásutánisága egyszeri, esetleges, véletlenszerű, s az ún. nonszekvitur (»nem következik«) retorikai »hiba« a *language*-költészet karakterisztikus gesztusa lesz; a kapcsolódások inkább beleértettek, mint kimondottak, ami a nyelvi sűrítés egyik fajtája”. Nyitott prozódijában Bernstein rendre felidézi az olyan szabályosságokat, mint az ütemhangsúly, a rím, az asszonánc, a konsonánc – de ezek csak mintegy visszhangként vagy prozódiai emlékképként tűnnek föl, és nem rendezett mintaként. Ekként találunk olyan verseket, amelyekben a W. C. Williams-féle váltakozó versláb (*variable foot*) adja az ütemhangsúlyok keretét. Ez – hasonlóan a williamsi módszerhez – Bernsteinnél is az én és a világ találkozásának terepe. Ilyen a *Nincs annyi whiskey a mennyországban* című darab, amely lazán követi a hármás ütemhangsúly rendjét, miközben itt-ott el is tér tőle.

Más versekben az imagista ún. polifón próza posztmodernizálásával találkozunk, amennyiben a nem metrikus prozódia egyéb hangzásszervező alakzatait alkalmazza. Ilyen a *Vég nélküli úti cél*, a *Campion stílusában* vagy a *Ma van az életed utolsó napja mostanáig* című. Bernstein is él a szabadvers nyelvteni ritmus által történő szervezésének a radikális modernistákra visszavezethető módszerével, amikor is párhuzamos nyelvteni szerkezetek ismétlődésére bízta a verssorok grammetrikai lüktetését. A váltakozó láb grammetrikai szervezésének kiváló példája a *Nincs annyi whiskey a mennyországban* című vers, amelynek magyar fordítása sikeresen adja vissza a mérték bizonytalanságait, vagyis mind az ütemhangsúly esetlegességét, mind a gondolatpárhuzam aszimmetrikus szabálytalanságát.

Nincs annyi whiskey a mennyországban
Nincs annyi légy a vermonti mezőkön
Nincs annyi könny a pincék mélyén
Nincs oly sok millió Mars-utazás

Nem, még ha gyémántban fizetnél is
Nem, még ha igazgyönggyel fizetnél, akkor sem

Nem, még ha kisujjadról nekem adnád a gyűrűdet
Nem, még fürtjeidért sem cserébe

A pokol minden tüzéért sem
Sem az égbolt minden kékségéért
Sem önmagam birodalmáért cserébe
Sem elmém nyugalmáért

Nem, sohasem foglak nem szeretni
Soha, míg szívem utolsót nem dobban
És szavaimban még akkor is, és dalaimban
Szeretni foglak újra s újra.

(Szócs Géza fordítása)

Akár a radikális modernista szabadversben, Bernsteinnél is halmazott szerkezeti párhuzamok alkotják a lexikai, szintaktikai és vizuális ritmus összjátékából előálló szabadvers-mértéket. Ez a szavak „kereszteződésének” függvénye, vagyis a szóprozódia nagyban függ a kontextustól (ezért nevezhető ez a szabadvers-prozódia kontextusfüggő mértéknek), az illető szót megelőző és követő szavak természetes ritmusától.

Bernstein az amerikai figyelemköltészeti hagyomány folytatója, amelyet William Carlos Williams nevéhez szokás kötni, de ősforrása egy jóval korábban élt költő: Emily Dickinson². Valóban, a *language*-költészet tekinthető ennek, azzal a megköttéssel, hogy itt a figyelem magára a nyelvre irányul, ez lesz a költői élmény elsődleges (kizárólagos?) forrása: a figyelem kifelé, a világ felé irányul. Hiszen, mint Bernstein a kötet bevezetőjében írja, „vannak világok a magam világán túl is”. Itt a költő a figyelem imperatívuszát fogalmazza meg önmaga számára: túlnézni saját világán. És ez az egész kötet éthoszának tekinthető: figyelem a másikra, a másik világra, a másik nyelvére és a másik kompozíciós technikáira.

A *Beomlott mondatok* című könyv tehát nemcsak reprezentatív válogatás egy kiváló kortárs amerikai költő munkásságából, de a homofón játékokkal és a fordításokkal gyakorlatba is ülteti poétikáját. A kritikai tanulmánnyal pedig nemcsak értelmezi, de közelebb is hozza ezt a figyelemre méltó alkotót a magyar olva-

sóhoz. Mindezt egy könyvészetileg is kiemelkedő kiadványban, a Pluralica Kiadó Lőrincz Gergely tervezte ízléses, igényes és tartalmilag hibátlan műremekében.

¹ Measures of Attention: On the Grammetrics of Lineation in William Carlos Williams' Poetry. In: Poetry and Epistemology. Turning Points in the History of Poetic Knowledge. Szerk. Roland Hagenbüchle és Laura Skandera. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1986. 262–277.

² New Prosodies in 20th Century American Free Verse. Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae XX/1–2 (1979). 99–121.

Charles Bernstein: Beomlott mondatok. Válogatta és szerkesztette Bollobás Enikő. Fordította Bollobás Enikő, Gerevich András, G. István László, Kőrizs Imre, Szkárosi Endre, Szócs Géza. Budapest: Magyar PEN Club – Pluralica, 2015.

Domenico Ghirlandaio (1449–1494) rajza

MURAKAMI HARUKI új prózakötetét, *Férfiak nők nélkül* **KIRILLA TERÉZ** értékelte.

Murakami Dosztojevszkij nyomában

Murakami Haruki legújabb prózakötetét lapozgatva hét történetet tart kezében az olvasó, vagy még inkább hét lelki tükröt, amelyben azt látjuk, mi történik a férfival, ha elveszíti a legjobban szeretett nőt. Egyszerű, kristálytisza történetvezetés, sehol egy irritáló, félrevezető, figyelmet elterelő karcolás – röviden így véleményezhető a *Férfiak nők nélkül*.

Tükörsima utakon, egyenesen szállunk alá a vesztesek lelkének poklába, ahol paradox módon minél mélyebb a seb, annál pontosabban körvonalazódnak az érzelmek, a valós és képzelt/színlelt lelkiállapotok. Az ilyenféle ellentmondásokra épülő történetek szinte megszokottak Murakami régi olvasóinak. A mesés, majdnem bizarr lények, mint a macska, a kígyó, a furesca tengeri állatok és lebegő növények, az ősi bölcsességet magában hordozó, különösen viselkedő fiatal nő vagy a hold, a világvégi, elhagyatott városkák, szállodák és kocsmák, az elmaradhatatlan Kafka-motívum éppúgy fölbukkannak ezekben a novellákban, mint korábbi írásaiban. E kötet újdonsága viszont a dosztojevszkiji értelemben vett, szinte túlon túl direkt, analitikus perspektíva, amellyel az olvasó egyenesen a főhős lelkébe pillanthat.

Rögtön az első novellában – melynek címe a Beatles *Drive my car* dalára emlékeztet – a főhős, Kafuku olyan párbeszédbe merül barátjával, egyben néhai felesége egykori szeretőjével, Takacukival, ami akár két Karamazov-testvér között is elhangozhatott volna. Kafuku, aki sosem értette, miért csalta meg őt a felesége – noha gyanítja, hogy hirtelen megváltozott viselkedése összefügg gyermekük korai elvesztésének tragédiájával –, az egyik

találkozásuk alkalmával a legbensőbb gondolatait is bevallja Takacukinak. „*Nekem az a legfájdalmasabb, hogy igazából nem ismertem őt, de legalábbis egy minden bizonnyal fontos részét. Most meg, hogy már meghalt, valószínűleg örökre ismeretlen marad az a rész. Mint apró, feltörhető, a tenger legmélyére süllyesztett páncélszekrény tartalma.*” (Vezess helyettem) – mondja Kafuku. Őszinteségének hallatán Takacuki azzal küszködik, hogy mindent bevalljon, de végül úrrá lesz ezen a késztetésen, mert nem akar fájdalmat okozni a házasságtörés bevallásával, s így folytatja a beszélgetésüket: „*A saját szívünkbe azonban, ha megtesszük a szükséges erőfeszítéseket, beleláthatunk, a befektetett erőfeszítéseink arányában. (...) Ha igazán látni akarunk egy másik embert, arra nincs más mód, csak az, hogy elmélyülten és tiszta tekintettel megfigyeljük saját magunkat.*”

Az *Önműködő szerv* című novella még mélyebbre vezet az elmagányosodás feltárásában. A középkorú, jóképű és fiatalos Tokai doktor, plasztikai sebész, sosem nősült meg, és világléletében házas vagy stabil kapcsolatban élő nőkkel volt viszonya, olykor három-négygel is egyszerre, anélkül, hogy önmagával vagy partnerével szemben érzelmi igényekkel lépett volna föl. „*Amire Tokai mindennél jobban vágyott, az a bensőséges, intellektuális érintkezés volt ezekkel a vonzó nőekkel. Ami utána következett, az egy másik téma.*” Ám egyik partnerébe váratlanul, elsősorban önmaga számára meglepő módon beleszeret. Ahogy erősödnek olykor ambivalens érzései, úgy változik meg a személyisége. A magabiztos férfi melankolikussá válik, s egy, a náci koncentrációs táborokról szóló könyv elolvasása után egyre gyakrabban gondolkodik el azon, hogy voltaképpen ki is ő. „*Ha valami okból (...) egy nap hirtelen kirángatnának a mostani életemből, megfosztanának az összes kiváltságottól, és a létezésem egy puszta szám szintjére süllyedne, hát akkor mégis ki lennék én?*” Amikor a szeretője elhagyja egy harmadik, ismeretlen férfi miatt, miután anyagilag is kihasználta Tokait, az orvos többé egy falatot sem bír enni. Néhány hét alatt szó szerint éhen hal. Kínzó kérdésére, hogy tulajdonképpen ki is ő, holttestének szörnyű látványa ad végleges választ. „*A bordái úgy meredeztek, mint tengerparti sziklák apály idején. Az ember legszívesebben elfordította volna a tekintetét. A náci koncentrációs táborokból épp kiszabadított, csontsoványra fogyott zsidó fogvatartottak jutottak róla eszembe...*” – meséli emlékeit az író-barátnak az orvos titkára. A halálba

torkolló elmagányosodás és a koncentrációs táborok foglyainak sorsa közötti párhuzam a „semmibe” érkezés állapotának rögzítésével új távlatokat vet föl saját veszteségeink értelmezéséhez is.

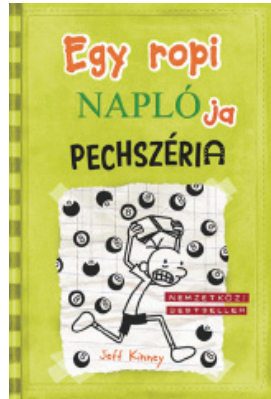
A kötet talán legizgalmasabb, az abszurdhoz kötődő novellája a *Samsa szerelmes* című elbeszélés, mely Kafka ismert főhősének, Gregor Samsának az átváltozását gondolja tovább. Nem a bogárrá alakulást látjuk tehát, hanem azoknak a mozdulatoknak, érzéseknek és gondolatoknak vagyunk tanúi, amikor Samsa visszaváltozik emberré. A történet tragikus hangvétele abból ered, hogy kiderül: az emberi élet újratanulásához nem a szerelmen át, hanem egy nő elvesztésén keresztül vezet az út.

Kino, az azonos című novella főhőse a válás traumáját próbálja feldolgozni, és ennek során talál rá a spirituális elmélyülés útjára. Egy világvégi város szállodai szobájában töltött magányos estén kénytelen belátni, hogy *„amikor annak volt itt az ideje, hogy valódi fájdalmat érezzek, akkor eltompítottam a legfontosabb érzéseimet. Nem akartam elfogadni az elevenembe vágó tényeket, úgy lavíroztam, hogy ne kelljen szembenéznem az igazsággal, és meg is van az eredménye: üresen kongó szívvel kell élnem.”* Ezután többször kísértést érez arra, hogy képzelt dolgokkal töltse meg üressé vált szívét. Végül azonban az emlékeire koncentrálni, életének valós mozaikdarabkáira: *„Valahogy muszáj kötődnie a valósághoz. Mert ha nem, én többé nem leszek önmagam. Sehol nem lévő ember lesz belőlem.”* Az ő személyes története tehát nem arról szól, hogy a válás után milyen érzések lesznek úrrá rajta, hanem hogy a szembenézésnek és megbocsátásnak milyen magaslatára kell fölemelkednie az igazság megtalálásához.

A kötet végére érve önkéntelenül is fölvetődik az emberben a kérdés: mindezekben a veszteségekben a vak sorsot kell-e látnunk csupán, vagy Isten kezét, mely a fájdalommal teli világok megtapasztalásán át vezet bennünket vissza az elfogadás és a jószág útjára? A kérdésre kinek-kinek magának kell megtalálnia a választ. Az viszont kétségtelen, hogy Murakami Haruki ezúttal is jó útvezetőnek fog bizonyulni.

Miközben néhány napja hirdették meg a „Minden este népmese. Tegyük együtt a magyar népmesekincs terjedéséért!” cselekvési programot, az *Egy ropi naplója* című könyv töretlenül hódít az iskolások körében. Vajon mi lehet **JEFF KINNEY** furcsa műfajú könyvének titka? **BÁRDOS JÓZSEF** írása.

Amerikai ropi a magyar diákoknál

Jeff Kinney műve, az *Egy ropi naplója* az utóbbi idők egyik nagy sikerkönyve az iskolások között. Nálunk 2008-ban jelent meg az első kötet. Azóta a sorozatnak 9 darabja kapható (most novemberben jelenik meg a 10. rész). A gyerekek ezt olvassák a pad alatt az iskolában, ezt olvassák a metrón. Ezt olvassák otthon. Egyáltalán kézbe veszik. Olyanok is, akik állítólag nem szeretnek olvasni.

A magamfajta kritikus azt kérdezi, miért? Mi a magyarázat? Mi ez a titok?

Ezek az amerikaiak tudnak valamit – vághatjuk rá. Tudnak ifjúsági könyvet csinálni. Nézzük, hogyan!

Először lássuk a szerzőt! Semmi különös: egyetemet végzett, egyetemi lapot szerkesztett, számítógépes játéktervező, rajzoló és író. Olyan, aki valóban tud írni. Ez talán a titok első része. Amerikában az, aki erre adja a fejét, megtanul írni. Megtanul szerkeszteni, alakokat mozgatni, sztorit formálni. Így születik a kézirat. Mellesleg a szöveget a saját rajzai illusztrálják, sőt a képek a történet elhagyhatatlan részei. Viszont önmagukban is megállnak, szórakoztatóak. Ilyesmivel a tabudöntőgető Tandori Dezsőn kívül nálunk senki nem próbálkozott. Nála viszont hiányzott a könnyed humor.

De a kézirat még nem könyv. Ahhoz kell egy kiadó, egy szerkesztő, aki el tudja fogadni ezt a *képSregény* játékot, merthogy ez a műfaja az *Egy ropi naplójának*. Szükség van még egy tördelőre, aki a könyvet az író szándéka szerint meg tudja formálni, sőt a szöveg

betűtípusának kiválasztásával, a szellős, jól tagolt szövegtükörrel könnyen áttekinthetővé, könnyen olvashatóvá, fogyaszthatóvá tudja tenni. Egy oldalon nincs 50-90 szónál több. Egy oldal 13 sor, az is 4, tágas szünettel elválasztott bekezdés. A nehezen, lassan olvasók is jól haladhatnak vele. A csökkentett erőfeszítés lehetővé teszi, hogy a szöveg jelentése, humora is eljusson az olvasóhoz.

Milyen a történet? Semmi különös. Válaszd szereplőknek a kiszemelt olvasók korosztályát, írd iskoláról, az biztos bejön! Ráadásul ezek a történetek még csak nem is nagyon eredetiek. Osztálytársak, barátok, szülői tilalmak, iskolai lógás, ügyetlenkedések teszik ki a nagy részét.

Akkor miért fogyhat ennyire? Például azért, mert valójában nem is regény. Inkább sztorik füzére, amelyeket csak a főszereplőnek és barátjának alakja köt össze, és persze az iskolai év. Tegyük még hozzá, hogy a naplóforma is segít: nem kell nézőpontot váltogatni, az elbeszélő egyenlő a hőssel, könnyű azonosulni vele.

Mindez azért jó, mert nem szükséges elmélyedni ebben a világban: felszínes olvasás is elég, könnyed szórakozást nyújt. Teljesítmény-centrikus világunkban már ez is siker: „200 oldal egy hét alatt! Az már valami! Igaz?”

A fordítást Szabados Tamás és Gyurkovics Máté készítette. Szép, korrekt munka. Pedig tudjuk, nem könnyű az amerikai ifjúsági szlenget magyarra átültetni. Egyikük nem akarta mai diáknyelven beszéltetni hősét, megelégedett néhány jelzésértékű szóval, fordulattal. Kivéve talán a címet. Hogy a ropi tényleg ilyen kétbalkezes ifjoncot jelent-e a mai diáknyelvben, nem tudom. Talán mostantól kezdve igen... *Schlemilt* vagy *Pechvogelt* mégsem írhatott. Hol van az már! Az eredeti Wimpy pedig, akit az amerikai olvasó jól ismer a Popey-sorozatból, nálunk ismeretlen. A *szerecsétlen flótás* nehézkes, gyenge lett volna. Szóval egy ropi lett a főhős. Történetét mindenképpen érdemes elolvasnia a gyerekeknek és a felnőtteknek is.

És ha Amerika, akkor nem maradhat el a megfilmesítés sem. A rendező Thor Freudenthal, és hozzá csatlakozott négy profi forgatókönyvíró. A film már nálunk is látható.

NAGY ZOPÁN
ötödik kötetét,
amely a hatodik is
BOLDOGH DEZSŐ érté-
keli.

Finnegan és Bada Dada találkozása Nagy Zopánnal

Nagy Zopán ötödik könyve egyszerre a hatodik is, hiszen címe (*Kétségek / Kökény-kék kókulcs*) és elrendezése is jelzi, hogy egymásba illesztett művekről van szó. Ha megfordítjuk a kiadványt, a hátsó borító elsővé válik, és egy másik könyvet olvashatunk.

A *Kétségek* annyiban különbözik társától, hogy címekkel ellátott, rövidebb-hosszabb strófákra tördelt versszövegeket tartalmaz, és rendelkezik tartalomjegyzékkel is. A *Kökény-kék kókulcs* mindezeket nélkülözi, és terjedelmileg körülbelül feleakkora.

Az utóbbi mű alcíme (*Finnegan újabb ébredései...*) jelzi, hogy ebben a részben milyen szándékok vezették a szerzőt. A *Kétségek* is határozottan a szerzőtől megszokott főcsoportokon halad: szövegmontázsokat, próza- és esszéverseket, pár soros és hosszabb tudatömléseket, csiszolt haikukat tartalmaz.

A két kötetrészhöz illesztett mottó is sokat elárul a művekről. A klasszikusabb avantgárd gyűjtemény Zopán egyik szellemi ős-inkarnációja, Akutagava Rjúnoszuke művével kezdődik (egyébként külsőleg is meglepően hasonlítanak). A feltételezhetően Joyce tiszteletére alkotott fél-könyvecske pedig

e sorokkal indul: „*Mottó a (falnál), tengernek háttal: The fall (babadadalgharaghtakammi...)*” – a zárójeles, hasonló tartalmú rész még négy soron át folytatódik.

Nagy Zopánnak vitathatatlan költői tehetségén túl szerencsés tulajdonsága, hogy az egyik utolsó avantgárd alkotóként nem kell foglalkoznia semmilyen nyelvi és műfaji konvencióval, ugyanazzal a játékos lendülettel facsarhatja szövegeit, mintha száz évvel ezelőtt élne. Öncélúságai egyszerre metafizikai létértelmezések, taoista álprédikációk, a neodadaizmus harsány, jelenkorig ívelő teremtő-romboló kísérletező mániái. Ott rejtezik benne a szinte Szentkuthy Miklóst megidéző prózaírói tehetség is, a tudat látványvilágait élményatomokká bontó elemzőképesség, máshol pedig a letisztult haiku-költő, aki pontosan kimér, szerkeszt, és véletlenül sem írna olyan szóalakokat, amelyek nélkülözik a saját megszólalásmód jellemzőit.

A szerző következetes abban is, hogy első könyve, a *Skizológia* óta nagyjából ugyanazt az utat követi, mert az akkor írt sorok érvényesek mostani kötetére is: „*a 'SKIZOLÓGIA' csak szétrob-bant koncentráció morzsáinak visszaszórása egy tálba (füzetbe), ezért nehezen beszélhetünk itt 'megállapítható tartalomról'...*” Szerkesztési elvekről tehát mégis beszélhetünk. „Finnegan újabb dadain” és „önjáró paradoxonokon” át járhatjuk be ezt a humorosan érthetetlen és mégis ismerős költői világot, ahol semmi sincs a helyén, de egy megszokottnál sokkal kifinomultabb fogalmi hálózaton keresztül képesek vagyunk tájékozódni: a mélytudat széljárásai szerint.

Zopán látszólagos nyelvi örültségei ellenére érzékeny költészetet és prózát művel, a kettő nála nem válik szét, a versek közepén értekezésekbe fog, aztán haikukká bontja a mondani-valóit. A *Kétségek* című részben (könyvben) akadnak nem is avantgárd, inkább klasszikus lírai, sőt történetmesélős versek is, de előbb végig kell követnünk a játék kedvéért e költői világ kialakulásának folyamatait:

„A bőröndben lévő bőrönd bőröndjének bőröndjében
él egy bőrönd, melyben opálos folyadékkal töltött,
vékony-falú üvegce lélegzik.
E lombik szemcsésen rezgő levében,

egy negatív-kockába exponált arc sejthető,
melynek fátyol-réteges homlokából: karcolt betű tetszik át...”
(*Látens és object*)

Ez a motívum, a műhelymunka előzményeit és az alkotást bemutató, leképező látvány-desztilláció később is előfordul, ugyanúgy, mint a bonyodalmas felkészülési szertartás a mű létrehozására, és a kételyek is:

„Fekhelye pisis jászol-

Ból nyíló sötétkamra-rész,
Odavetít minden érvet;
Ha álmodik: Egy és Egész –
S lombikba vazel, ha ébred...”

(*Á(r)tlényegülés(Alki Miska naplója nyomán)*)

A *Kétségek* többségének fogyasztható, talányos-játékos költészete, szócsavart haikukkal fűszerezett versvilága mellett a *Kökény-kék kőkulcs* feladja a leckét még az edzett Joyce- és Zopán-olvasóknak is, és rendkívül nehéz, kvázi lehetetlen eldönteni, hogy végül is milyen színvonalú és mennyire komolyan vehető irományról van szó. Szereplőkkel is találkozhatunk, olykor beazonosítható terekben és személyiségvonásokkal, azonban minden költői monologizálás felszabadító/értelemakasztó sodra az ő- és az újavantgárd (bada)dadai örvényei-be és a Joyce-féle nyelvezet zopánossá átköltött, így mégiscsak valahonnan ismerős élményvilágának kapujához vezet az értő olvasót. A következő példa jól illusztrálja ezt az összetettséget: „*Riba csuklik, s míg csobogva kocc a forty, a kancs, Zorpia kedve félárnyék, de dobrenyam, mondhatni most elv(v)együl mint hús zamat: dobredobredan!*” Vagy: „*Habzott el ló sokszor, ám aztán farbarugdosottlófehér félre-ébresztők Finnisre fogták a majdnem gömbölyű jelenetek fontosságát, amely elcsomagolt, (képzelve elcsámborgott) étkezések herringezésével félrenyelt szekvenciákkal körvonalazódott...*” Ebből is látható, hogy a *Kökény-kék kőkulcs* némi tanulmányozással metafizikai ihletettségu, nyelverteremtő, elmés játékok garmadáját kínálja, csak ehhez már speciális olvasói alkat és elegendő türelem szükséges. A könyv különben kellemes kivitelezésű, magas színvonalú illusztrációit Bálint Ádám festő-grafikus készítette.

Elképesztően sok hangon megszólaló, óriási műveltséganyagot felvonultató költészet az övé – köpönyegéből bújt ki az utána jövő teljes szlovákiai költőnemzedék. **TÓZSÉR ÁRPÁD**ról és magával az alkotóval **Ács Margit, Szörényi László, Pécsi Györgyi, Varga Imre és Reményi József Tamás** beszélgetett a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

Mittel úr alakmásai – Tózsér Árpád 80 éves

ATózsér Árpád költészetében feltáruló „kisebbségi lét dimenzióit” hangsúlyozta E. Csorba Csilla köszöntőjében, amellyel megnyitotta a 80 éves születésnapjára ünnepséget. „*Mi vagyunk a század kivételes tanúi és letéteményesei*” – idézte a PIM igazgatója az alkotót, aki Tacitus nyomán így ragadta meg fanyar iróniával nemzedéke léthelyzetét: „*Túléltük Tiberiust, Caligulát, Nérot, de közben eltelt az egész életünk*”. E. Csorba a magyar líra legjelesebb vállalkozásaiként méltatta Tózsér Árpád köteteit, s ezt a nem lankadó teljesítményt a nyolcvan év sem fékezi – tette hozzá az igazgató, aki a „katedrális további építéséhez” vágyat, akaratot, kitartást kívánt az ünnepeltnek.

A Magyar Írószövetség nevében Szentmártoni János üdvözölte a költőt. Nem győzünk csodálkozni – hangsúlyozta Szentmártoni –, hány hangon szólal meg ez a mégis koherens egészé összeálló költészet. Mintha a költő egykor egy templomi orgona elé ült volna, kezdetben csak egy-egy billentyűt nyomva le, később egyre több harmóniát, szólamot fedezve fel, s végül rátalálva egy gyönyörűen telített összhangzatra. Tózsér nem zárkózott elefántcsonttoronyba,

nem vett fel artisztikus pózokat, helyette figyelt, és beépült az egyetemes költészetbe. Tőle megtanulható, hogy nincsenek határok, csak állandó kölcsönhatások – mutatott rá Szentmártoni. Prága, Varsó, Párizs hatásai mellett felvonul nála József Attila, Illyés Gyula, Nagy László, Juhász Ferenc, a gömöri vár, Medvesalja, és még hosszan sorolhatnánk. Költészete ékes bizonyítéka annak, miként lehet kisebbségben olyan életművet létrehozni, amely minden magyarhoz szól. A beszéde végén Szentmártoni átadta az ünnepeltnek a Magyar Írószövetség Örökös Tagságával járó elismerését.

Reményi József Tamás, a beszélgetés vezetője Tózsér gyermekkori alapélményéhez nyúlt vissza: a Felvidékről kivaszították, Magyarországon ráfőrdedtek. Ebből építette fel poétikáját, és Mittel úr alakját, aki a közép-európai kínlódás lenyomata. Ha mást nem, őt mindenki ismeri, és Tózsérhez tudja kötni. Az idők során egyre több és több alakmást, szerepszerű valóságos figurát költött, de ahogy tágitja a gazdag színpadot, az alapkérdések nem változnak. Reményi ezután Szörényi Lászlóhoz fordulva a tózséri irodalomtörténet és költészet viszonyát vetette fel. Az irodalomtudós rögtön a költőt idézte: „Csak arról támad eredeti gondolatom, amit olvasok; amit élek, arról nagyon ritkán”. 2012-es *Félnóta* című kötetében a létfilozófia ugyanabban az egyszerre abszurd és gyermekteleg humorban jelenik meg, mint Kosztolányinál, József Attilánál – hangsúlyozta Szörényi –, vagyis az irodalomtörténet nemcsak témaként vonul be az életműbe. Tózsér az a típusú költő, aki nem hagyja, hogy az irodalmárok definiálják, folyton új alakban tűnik fel, számos arca van, mint Balassinak.

E „sokféle Tózsér” örökké változó, alakuló figurájának egyik sajátos aspektusát ragadta meg Pécsi Györgyi is. A költőről 1995-ben megjelent monográfia szerzője arra emlékezett vissza, milyen gyér volt még húsz évvel ezelőtt a mára kiteljesedett Tózsér-recepció. A kötetekhez való hozzáférhetőséget a Kalligram indulása segítette elő. A fiatalabb költő- és kritikusnemzedék nagy fogékonyságot mutatott arra a közöttségre, amelyet Tózsér megtestesít. Jelentse ez akár az izmusok közöttséget, ahogy egységesíti a népi-nemzeti és a liberális-posztmodern irányzat erényeit, vagy a nemzetek irodalmi között átívelő hidat. Tandorit, Szilágyi Domokost, Oravecz Imrét, Zbigniew Herbertet, Danilo Kišt jelöli meg rokonainak, de a *Napok naplója* című, Könyvhétre megjelent kötet névmutatójában hatszáz (!) személy szerepel. Megdöbbenő ez a műveltség, épp ezért tartanak is az életmű megközelítésétől a kritikusok, félve

saját, esetleges felkészületlenségüktől. A költő jelentőségét bizonyítja, hogy valójában minden utána jövő szlovákiai alkotó Tózsér köpönyegéből bújt elő – hangsúlyozta Pécsi Györgyi.

Ács Margit azt idézte fel a műsorvezető kérdésére, hogyan találkozott először a költővel. A Fészek Klubban zajlott kötetbemutató (a *Genesis* megjelenésekor) a kisebbségi kör alkotói voltak jelen nagy számban, és „Árpád csalódást okozott nekik” – fogalmazott az irodalomtörténész. Az esten vita is kerekedett, melynek tanulságát úgy összegezte Ács Margit: „Mi itt Magyarországon szeretnénk eldönteni, hogyan kell magyarnak lenni ott, és ezt a frusztrációt várjuk vissza onnan.” Árpád hátrította ezt a szerepkört, ellenben beteljesítette az irodalmi hagyományt, amely abból adódik, hogy a szlovákiai magyarságnak külön sors adatott. A Fészek Klubban elhangzott versekben szlovák szövegek is voltak – idézte fel Ács Margit a megütközést keltő momentumok egyikét, s ez egyben a tózséri költészet integráló jellegének is szimbóluma. „A megszenvedett önismeret embere” – citálta Domokos Mátyás szavait az irodalmár e sajátos harmónia jellemzésére.

Varga Imre költő, a 45 éve megjelent Egyszemű éjszaka című antológia akkor legfiatalabb szerzője a kötet születéséről és az alkotói nemzedékké nőtt társulás Tózsérral való kapcsolatáról beszélt. (Habár a 'nemzedék' megnevezést csupán a kor erőltette rá az egyébként életkorban és gondolatiségben is egymástól igen távol álló költőkre – tette hozzá Reményi József Tamás.) Hosszú ideig készült az antológia – emlékezett Varga Imre –, és pont abban a hiátusban sikerült megvalósítani, amikor a '68-ban Csehszlovákiába bevonuló szovjet csapatok hatása az intézményrendszerre még nem volt érezhető. Magyarországon viszont egyetlen napot sem élt meg a kötet, azonnal bezúzták. Németh István versét olvasták benne politikai költeményként, de a tabusító cenzúra még a kifogásolt szimbólumot sem nevezte meg – tette hozzá Ács Margit –, csupán a vers „pesszimizmusát” kifogásolta. Volt, aki sokban segítette méltatásaival az antológia szerzőit, így Bálint Tibor is; voltak gáncsoskodó kritikák, például hogy „mind Tózsér-utánzat vagyunk” – idézte fel Varga Imre.

A vendégek hozzászólásai után maga az ünnepelt kapta meg a szót, és rögtön mosolyt is csalt a közönség arcára. Rengeteg mélyreható kérdést tettek fel neki a megszólalásokban – mond-

ta –, csak épp azt az egyet nem, amelyre idefelé jövet mindvégig készült: tudniillik, hogy milyen 80 évesnek lenni. „De én mégis elmondom a válaszom” – jegyezte meg derűsen a költő. „Arra jó a születésnap, hogy az irodalomról beszéljünk” – szolt az egy-
mondatos válasz, jellegzetes tózséri gesztussal elhárítva önma-
gáról a reflektorfényt. De azért sorra vette az említett kérdéseket is, és sommásan reflektált valamennyire.

Így például a megidézett nevek sokasága kapcsán felmerülő „szótárköltészet” fogalmára. „Ezt dicséretnek fogom fel – így a költő –, hiszen a nyelvvel, szavakkal dolgozom.” Mint elmon-
ta: második kötete után döbrent rá, hogy addig a 19. században élt, nem abból az anyagból csinált verset, amellyel naponta dol-
gozott. A 3. kötettől állt be az a változás, amely után büszkén nevezheti „szótárköltészetnek” az életművét. Választ kaptunk arra is, hogyan lett a költőnél Szenci Molnár Albertből Faust (amit Reményi József vetett fel korábban). Tózsér elmesélte a Faustus Prágában című drámai költeménye történetét: Szenci Molnárt epilepsziája (no meg a Magyarországról érkező, me-
rőben szokatlan pénzadományok) miatt gyakran megvádolták, hogy az ördöggel paktál, s e Faustus-Szencit írta meg – Shakes-
peare nyelvén. (Ebben az időben „életveszélyesen belemerültem Shaespeare-be”, vallotta meg.)

Végül a sokat emlegetett kelet-európaiság és a szülőföld kérdé-
sére tért ki. „Ez számomra mindig Európát jelentette, pontosab-
ban annak visszájára fordított képét. Gondoljunk csak a lengyel
abszurd drámára, a cseh avantgárdra vagy Mészöly Miklós *Volt
egyszer egy Kelet-Európa* című művére. Olyan nagy ez a terje-
delem, hogy csak visszájáról lehet nézni” – fogalmazott a költő.
A szülőföld, melynek képei mindvégig a háttérben peregtek a
kivetítőn, alapkőve és állandó építőeleme a tózséri poétikának.
De e képek mellett ugyanúgy pereghetnének Eliot vagy Joyce
fotói is – jegyezte meg korábban Ács Margit, amire az ünnepelt
úgy reagált búcsúzóul: valóban így van, „az irodalmi hatások
is szülőföldem, Eliot és Ezra Pound is”. Meghallgathattuk még
Havas Judit előadásában az *Ezredvégi sorok* a könyvről című
költeményt, s miután a résztvevők röviden megfogalmazták jó-
kívánásaikat, Tózsér Árpád *A költő és a palma* című versével
zárta az estet.

Hihetetlenések

BÁRDOS JÓZSEF rovata

AZ UTOLSÓ NAP (Juhász Gyula)

A. I.-nek emlékül

ESTE

Hétfő este volt. Dr. Kaló Antal idegesen járkált a konyhában, a viaszosvászonnal letakart asztal körül. Árnyéka a falakon, bútorokon bukdácsolva követte.

Hirtelen kinyílt az ajtó, amely Juhász Gyula szobájába vezetett. Az eredetileg cselédszoba volt, de bentlakó cselédre nem futotta mostanában az édesanyjának. Így aztán, mióta a költő legutóbb hazatért a klinikáról, itt húzta meg magát. Mondhatni szó szerint meghúzódott ebben a zugban, ahol egy ágyon, egy kisasztalon kívül csak egy fali fogas volt, erre akasztotta éjszakára a ruháját. Ki se nagyon jött onnan, csak ha muszáj volt, és azt se szerette, ha valaki bement hozzá. Csak ezt a gyereket, a Pistit tűrte meg, hogy bevigye neki tálcán az ételt, és kihozza az edényeket.

Igaz, gyakran ez is felesleges volt, mert a költő alig evett, megint úgy lefogyott, mint a múltkor, jó, ha még volt 49 kiló.

- Na mi van, Pisti? – szólította meg Kaló a gyereket.
- Semmi.
- Mégis, mit csinál az unokaöcsém?
- Ül. Haragszik.
- Biztos megint bácsinak szólítottad. Tudod, hogy ki nem állhatja a bácsizást!
- Azt mondtam: Gyula úr, meghoztam a vacsorát.
- Mire ő?
- Morgott, hogy minek zavarjuk.
- És a könyvet? Szóba hoztad?
- Kérdeztem, nem akar-e olvasni.
- Mire ő?

– Azt mondta, most is olvasok, és írtam is valamit. És idemutatott valami kis fekete könyvet. Aztán fel is olvasott belőle.

– A Bibliája. Újabban megint azt bújja. Tudod, valamikor papnak készült.

– A Gyula úr? Tényleg?

– Igen. De aztán minden másképp alakult. Jött Nagyvárad, és költő lett belőle. Akkoriban, amikor a Holnap antológia megjelent, úgy tartották, Ady után ő a legjobb.

– Csak akkoriban?

– Tudod, aztán jött Anna, aztán Várad helyett Arad, majd Szeged. Aztán a forradalmak. Mostanára mintha kicsit elfelejtették volna.

– Miért?

– 18 után sokan nem tartották célszerűnek, hogy érintkezzenek vele. Különösen itt, Szegeden.

– És a barátai?

– Barátok? Babits, Kosztolányi? Megvolt, megvan a maguk baja. Különben is elnyelte őket Budapest. Aki meg ott él, nem igen lát túl a Nagykörúton.

– Szomorú.

– Az. Kis ország, provinciális nép. Vidéki.

– De Szeged az város.

– Volt. Valamikor. Vasúti csomópont Szabadka és Arad felé. De ma? A vonat is visszafordul innen. Meg az is, akit a véletlen idesodort.

Egy percig csend volt. A gyerek már menni akart, amikor a férfi utánaszólt:

– Azt mutatta, hogy mit írt?

– Igen, és nekem is adta. Itt van, ni! – mutatta büszkén a gyerek a félig összegyűrt cédulát, amit eddig az öklében szorongatott.

– Mutasd csak! Jó, majd visszaadom. De becsüld meg, mert valamikor nagy kincs lesz ez – vette el a cédulát a férfi. – Igen. Az írása még mindig jó. Kicsit szállás, de jó. Ennek nem ártott meg a depresszió.

– És mi van rajta? – kérdezte a gyerek.

– Várj, olvasom. *„Akkor az Úristen megalkotta az embert a föld porából, és orrába lehelte az élet leheletét. Így lett az ember élőlényé. Porból vétettünk, és porrá leszünk. És lőn este, és lőn reggel: utolsó nap.”*

– Ez a Bibliából van?

– Nem – mondta a férfi. – Olyan, de nem. Mintha a teremtés könyvéből volna. De ott nincsen szó semmiféle utolsó napról. Jaj, Istenem! – tette hozzá.

REGGEL

– Jó reggelt néni! Mi a baj? – lépett be az ajtón dr. Kaló Antal, akiért sürgős üzenettel ment tíz óra után a Pista gyerek.

– Még nem ébred fel a fiam – sírta el magát az asszony. – Nem tudom felköltteni. Pedig már rázogattam is. Nem tudom, mi lehet vele.

A férfi feltépte a cselédszoba ajtaját, és berohant. Kitapogatta az ágyon ruhástól fekvő költő nyaki verőérét.

– Jaj, nekem! – sóhajtotta. – Orvosnak telefonált már valaki?

– De hát te... – magyarázkodott az asszony.

– Én nem értek ehhez. Benedek Árpád. Őt kell hívni. Meg a mentőket – indult kifelé.

Az előszobában megtalálta a telefont. Tárcsázott.

– Igen. sürgős. Talán öngyilkossági kísérlet... Nem tudom. Talán Veronál. Azt szedte álmatlanság ellen.

Aztán telefonált az idegklinikára. Negyed óra sem telt el, megjött dr. Benedek is, az orvos, aki legutóbb elbocsátotta a költőt a klinikáról azzal, hogy szoros felügyelet alatt kell tartani. Rutinos mozdulatokkal gyorsan megvizsgálta a költőt.

– Még él. Hol a Veronál? – tette fel a legfontosabb kérdést.

– A szobámban – mondta az asszony. Kiment, de egy perc múlva már vissza is jött.

– Jaj, nekem! Eltűnt a doboz.

– Mennyi volt benne?

– Nem tudom. Még sok.

Közben megjött a mentő. Megegyeztek, hogy nem a közkórházba, hanem egyenesen az idegklinikára viszik a beteget. Dél volt, mire beértek vele. Az édesanyja és dr. Benedek is elment a mentővel.

A lakásban csak ketten maradtak. Dr. Kaló és a Pista gyerek. Ültek, hallgattak.

Úgy négy óra felé, hogy semmi hír nem jött, Kaló megint jár-kálni kezdett. Aztán bement a cselédszobába. Felvette az asztalon fekvő kis vékony könyvet. Kihozta, odaáll a gyerek elé.

– Tudod, mi ez?

– Persze. A verseskönyv, amit apa nyomtatott ki titokban.

– Igen. Azok a versek, amiket te loptál ki a szobájából. Sosem kereste őket. Nem érdekelte semmi. Látod, fel se vágta ezt a könyvet. Pedig azt hittük, ennek megőrül majd. A címe is jó.

– Tudom: *Fiatlok, még itt vagyok*.

– Tedd el emlékebe. Ő is így akarná. Megszeretett téged.

– Köszönöm. De ha visszajön?

– Nem tudom – mondta Kaló. A válasz később, hét óra tájban érkezett meg.

Megszólalt a telefon. Kaló kiment, felvette.

– Itt dr. Benedek. Szomorú hírt kell közölnöm az unokatestvéréről. Ezúttal hiába volt minden orvosi erőfeszítésünk. A szívműködés a sok serkentő orvosság ellenére egyre gyengült, a Lobelin sem segített. A beteg egy percre sem tért magához. Hat óra 45 perckor Juhász Gyula meghalt.

Így volt: este és reggel – utolsó nap.

Domenico Ghirlandaio (1449–1494) festménye

GOTHÁR TAMÁS

„1995. szeptember 17-én születtem Csíkszeredában, a Joannes Kájoni Gazdasági iskolában végeztem középiskolai tanulmányaimat. Voltam már szuvenir- és zöldségáros, raktáros, dobos és díszletépítő munkás a Csíki Játékszín társulatánál. Jelenleg Kolozsváron tanulok a Babeş–Bolyai Tudományegyetem bölcsészkarán. Emellett a VersPlatform nevű irodalmi oldalt főszerkesztem. Versek és rövidprózát írok, de műfordítással is foglalkozom. Első verseim a Helikon hasábjain jelentek meg, a folyóirat 2014-es verspályázatán elért első helyezésemnek köszönhetően, ezt követően a Műút és az ÚjNautilus portálokon publikáltam.”

Fotó: Betlendi Tamás

SZKLERÓZIS MULTIPLEX

1.

Július elején, mint minden évben, kivittünk egy darabot a kisvárdai színházfesztiválra, és ha már átmentünk Magyarországra, egy pesti fellépést is vállaltunk. Bár díszletépítőként rengeteg munkát jelentett, szerettem az efféle külföldi utakat, jól megfizették, és kiléptünk a mindennapos rutinból.

A megállóba – mivel előzőleg két sráccal és egy színésznővel iszogattunk reggelig – elég fáradtan érkeztem meg. Nem voltam másnapos, csak nagyon kimerült. Koppantak le a szemeim, ahogy a parkolóban, törökülésben vártam a buszt, és azzal nyugtattam magam, hogy legalább az utat végig tudom majd aludni.

A buszon, miután mindenki leült, le akartam feküdni a két ülésor közé, de elkezdődött a névsorolvasás. Ki nem állhattam, mert mindig a turistacsoportos utazásokra emlékeztetett, ahol naphoszszat vezetik körbe az embert egy városban. Végig kell baktatni a

híresebb utcákon, az óvároson, meg-megállni néha egy Duna-parti szoborcsoport előtt, vagy egy régi prágai zsinagógában hallgatni hosszasan, ki építette fel, majd mikor rombolták le és építették újjá azért, hogy valaki ezt el tudja mesélni a turistáknak, akik ezért fizetnek. Én nem ilyen utazásra vágytam; valami maradandóbbra.

Útközben néha felébresztett a motorzúgás. Hol az egyik, hol a másik széksornak gurultam neki, ahogy kanyarogtunk a rögös, romániai utakon, miközben próbáltam elaludni a rozoga székek közötti szőnyegen. Úgy éreztem magam, mint egy tengeri beteg a hánykolódó hajófenéken, de utaztam, és mindig imádtam utazni, benzinkutaknál huzozni és olcsó, automatás kávéit inni sebtében indulás előtt. A megállókban szívtuk magunkba Magyarország füledt levegőjét, a környékbeli szántóföldek trágyaszagát, a szokatlan szélcsendet, és az olcsó dohányból tekert cigaretták füstjét.

2.

Pesti előadásunkra a Városmajorban, egy nagy, szabadterei színpadon került sor. Azt leszámítva, hogy nagyon fáradtak voltunk – csak egy szűk óra pihenőt kaptunk a megérkezés után –, simán ment minden az előkészületeknél. Díszletépítés után úgy döntöttem, hogy Petivel, a hangtechnikussal megyek sörözni. Ő Pesten nőtt fel, így elég jól kiigazodott a városban; tudta, hol érdemes megfordulni.

Mielőtt Erdélybe költözött egy kisebb faluba, közel a városunkhoz, ugyanúgy hangosítással foglalkozott, és állítólag alkalmanként DJ-ként is fellépett. Ennek köszönhetően ismert egy csomó érdekes alakot: zenészeket, DJ-eket, junkie-kat, helyi hobókat, rádiós arcokat, punkokat; azt reméltem, hogy velem alább nem lesz unalmas elveszni a pesti éjszakában.

Miközben a Széll Kálmán tér fele haladtunk a hatoson, Peti felhívta pár régi cimboráját. Végül úgy döntött, hogy a Rózsadombra megyünk egy rég nem látott barátjához.

- Te, ki ez a srác?
- Melyik srác? – nézett körbe a villamoson.
- Akihez megyünk, honnan ismered?
- A Pizskos Rádióból, oda is benézhetünk később. Tartozik nekem nyolcvanezer forinttal, reménykedem benne, hogy megadja.

3.

A tértől nem messze szálltunk buszra, majd a hatodik megállótól sétáltunk még kétsaroknyit, valami csendes környékre, egy nagy társasházhoz. A földszinten volt egy külön bejárat tolokocsi-feljáróval. Benyitottunk egy kis patkányluknyi, ámde rendezett lakásba. Ott ült tolószékben a fickó. Csapzott, göndör hajjal, rendezetlen szakállal és bágyatag tekintettel bámulta a kijelzőt. Egészen közel hajolt a monitorhoz, remegve kapkodta jobbra-balra az egeret, miközben egy hírportált olvasott. Amikor meglátta, hogy bejöttünk, két-három gombnyomással a tolószéken felénk fordult, és a kezét nyújtotta:

– Üdv, Tibi.

– Szia. Boti. Örvendek.

Petivel gyermekkoruk óta ismerték egymást. Mint később kiderült, a rádiónál, ahol régebben dolgozott, Tibi volt az „ügveletes dealer”, amíg meg nem halt az anyja, és el nem kezdte leépíteni a betegség.

Peti mesélni kezdett neki, milyen jól megy a dolga, hogy megházasodott, és nemrég született meg a kislánya.

– Még mindig a színháznál dolgozom, a feleségem az a színésznő, tudod, Júlia. Ugyanott lakunk Erdélyben, ahol hét éve élek. Szép, csendes kis falu. – Még azt is megemlítette, hogy van egy találmánya, az egykerekű elektromos bicikli. Megpróbálja szabadalmaztatni.

Időközben Tibi egy fiókban kezdett kotorászni. Pár pillanat múlva egy természetes kocka hasist húzott elő, és valamennyit belőle megpróbált összemorzsolni egy grinderben. Képtelenül sokáig kínlódott, többször majdnem elejtette, majd amikor végre sikerült, odafordult Petihez:

– Valamiért a napokban csak csokit tudtam szerezni, ha nincs zöld, ezt szívom a fájdalomra.

– És ezt legálisan be tudod szerezni, receptre?

– Nem, az orvosom valami olyasmit mondott, hogy „tudomásul vettem, hogy marihuánát fogyaszt. Most már nem igazán segít semmilyen kezelés magán, ezért számíthat a diszkréciómra.” Kérlek, tekerd meg, mert csak szerencsétlenkedek egyedül.

Miközben Peti teker, Tibi elmesélte, hogy van egy albérlője, aki a la-

kásért cserébe rendszeresen gondozza, és segít neki. Peti meggyújtotta és átadta nekem a cigit, majd Tibi megkért, hogy körönként tegyem a szájába. Már nem igazán működtek a motorikus képességei, folyton elejtette a spanglit, összevissza hamuzta a billentyűzetet és az asztalat.

Amíg téptünk, egy hatalmas, fekete-fehér, nagyfelbontású fényképpel szemeztem, ami Tibi háta mögött lógott a falon: „Los Angeles, légi felvétel az 1994-es földrengés után.” Annyira belemerültem a végtelennek tűnő látóhatár lepusztult épületeibe, a romos utcákba, hogy már-már nem is hallottam a beszélgetést magam körül. Tibi meg egy hatalmas város agóniája közt üldögéltem, és hirtelen nem tudtam eldönteni, ki vagyok. Nem volt félelmetes érzés, csak perceken át mintha valaki más lettem volna – valahogy úgy, ahogy Kerouac írja az Úton elején, a „nagy út” első kibérelt motelszobájában. Habár ez másféle utazás volt, és egy egészen más megálló. „Kik ezek az emberek a romos utcákon, ki vagyok én, és hogy függ össze mindez a mai nappal?” Nem tudtam eldönteni. Tiszta fejjel is képtelen lettem volna megmondani, mi hatott meg ennyire a romos utcákban. Talán a létezők – élők és élettelenek – elkerülhetetlen romlása. A különbség? Los Angeles elpusztult és újjáépítették, Tibi meg csak pusztul napról napra, lassan és visszafordíthatatlanul. Talán nem volt véletlen a fénykép a háta mögött. Egy csepp remény, hogy a test leépülése is lehet szép, ahogy egy romba dőlt város, az omladozó vakolat vagy egy halom repedező gumiabroncs a kert végében. De én ilyet még sosem láttam.

– Gyönyörű, ugye? – szólalt meg Tibi a hátamnál, amitől hirtelen magamhoz tértem. – Órákig keresgél a tekinteted a végtelen, romos utcák között.

– Ja, ja... van mit bámulni rajta... – Nem tudtam, mi többet mondhatnék.

Rövid időn belül összeszedtük a cuccainkat, és elköszöntünk. Peti végül nem kért pénzt, és nem mentünk a Piszkos Rádióba inni, csak zavartan ballagtunk a hotel felé. Reggel indultunk haza, nekem meg azon járt az agyam, hogy előbb-utóbb minden utca egybeér valahol. Ahogy minden anyag elhasználódik idővel, függetlenül attól, hogy volt-e benne élet, vagy sem.

- 3 Böszörményi Zoltán: Decembéri álom (vers)
4 Kalász István: Meghalni, feltámadni (novella)
8 Fekete Vince versei: Beszéd, Virradat, Üzemi lét, Szét
14 N. Tóth Anikó egypercesei: Késésben, Mentő, Sorompó, Veszteglés,
Az utolsó utas
21 Gergely Borbála és Kulcsár Árpád négykezese: Köztes évszakok,
Az elhalt csillagot is elnevezik (Kulcsár Árpád), Erezet (Gergely Borbála)
24 Orbán János Dénes: A Swedenborg kávéház (regényrészlet)
33 Bak Rita versei: A kertben, Menet, Az én koromban
36 Bodó Márta: Az ember nem lehet teljesen egyedül (novella)
40 Sántha Attila: Román szépanyámról (vers)
42 Bányai Tamás: A házmester éjszakája (novella)
46 Hétfári Andrea versfestményei: Csendélet, Burjánzik, (Térképtan 1),
(Térképtan 2)
49 Láthatár
49 Dan Lungu: Tyúkok a mennyben (Raiul găinilor) –
Szonda Szabolcs fordításában (regényrészlet)
59 Titus Maccius Plautus: A hőzöngő katona – Karsai György és
Térey János fordításában (drámarészlet)
74 Díjak és ellenségek – Farkas Wellmann Endre beszélgetése Szócs Gézával
80 „Egyfajta aranykori létet próbálok megvalósítani” – Boldogh Dezső
beszélgetése Babics Imrével
88 Tarján Tamás: Mekkora üst kell a pokol alá? (Darvasi László:
Isten. Haza. Csal.)
93 Szarka Károly: A galambok hallgatnak (Méhes Károly: Néma galambok
utcája)
95 Cristian Réka Monika: A Költészeti Nobel-díjas provokátor versei
magyarul (Charles Bernstein: Beomlott mondatok)
101 Kirilla Teréz: Murakami Dosztojevszkij nyomában (Murakami Haruki:
Férfiak nők nélkül)
104 Bárdos József: Amerikai ropi a magyar diákoknál (Jeff Kinney:
Egy ropi naplója)
106 Boldogh Dezső: Finnegan és Bada Dada találkozása Nagy Zopánnal
(Nagy Zopán: Kétségek / Kökény-kék kőkulcs)
109 Memento
109 Laik Eszter: Mittel úr alakmásai – Tözsér Árpád 80 éves
113 Bárdos József: Hihetelenségek – Az utolsó nap (Juhász Gyula)
117 Debüt
117 Gothár Tamás: Szklerózis multiplex

Teljesen mindegy, kicsoda valójában Carbonaro,
hol él, ha él, vagy hol halt meg, ha meghalt,
és érdektelen, mikor született, amire nézve
két adatunk is van: 1962. február 4.
és 1999. december 31.

Lehet, hogy kétszer született?

Vagy utóbbi a halála napja?

Míndezek az ismeretek lényegtelenek, mint azt
KÍNAI NEVEM HŰE LÉNNE című, senki által
nem ismert, mert meg sem írt versében írja,
mely így ér véget:

*Meghallod nemsokára, hogy így beszél magában,
hogy így beszél tehozzád a kék haris a nádban:
Fiatalember!*

*Holnap már tücskök népe dalolgat harisnyádban.
Kalapod albatrosz próbálja fel,
fejére teszi s elrepül vele,
mert várja őt egy ügysfele.*

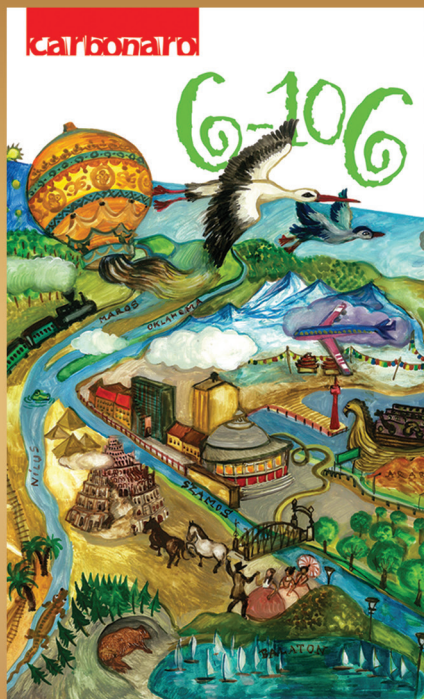
Csak a játék számít? Mintha ezt üzenné ez
a Carbonaro által rajzolt világatlasz is.

Carbonaro Hat-százhat

Utazás tréfás rímekben
Magyarországon és a világ körül

Gyerekeknek, 6 éves koriúaktól 106 évesekig

Jánosi Andrea illusztrációival

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

